

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

ROZALIJA PAGRANDYTĖ

MALONĖ IR AMNESTIJA: TEISINĖ PRIGIMTIS, TEIKIMO PROBLEMAS
(Pardon and amnesty: legal nature, problems with granting)

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas
doc. dr. Andrius Nevera

VILNIUS
2014

TURINYS

Įvadas.....	3
1. Istorinė malonės analizė ir reglamentavimas Lietuvoje.....	6
2. Istorinė amnestijos analizė ir reglamentavimas Lietuvoje.....	24
3. Teorinės ir praktinės malonės ir amnestijos teikimo problemos.....	42
Išvados ir pasiūlymai.....	63
Literatūros sąrašas.....	65
Santrauka lietuvių kalba.....	69
Summary.....	70
Priedai.....	71

ĮVADAS

Temos aktualumas. Gerai yra žinoma, kad padarius nusikalstamą veiką, jos pasekmė yra bausmė arba kita baudžiamoji priemonė. Teismas įvertinęs visas įvykio aplinkybes ir vadovaudamasis teisingumo, humaniškumo ir bausmių ekonomijos principais paskelbia nuosprendį ir paskiria bausmę. Atsižvelgiant į dabartinę Lietuvos Respublikos baudžiamąją politiką, matome, kad šalyje egzistuoja viena griežčiausių bausmių sistemų Europos Sąjungoje. Nepaisant bauginančių bausmių, Lietuvoje nusikalstamumo lygis yra gana aukštas, o įkalinimo įstaigos yra perpildytos. Remiantis Kalėjimo departamento duomenimis, šiuo metu kalinama maždaug 9 tūkstančiai asmenų, tai yra 100 tūkstančių gyventojų tenka apie 300 nuteistųjų, dėl ko valstybė yra viena iš pirmaujančių šiuo atžvilgiu Europos Sąjungoje. Siekiant tobulinti minėtą politiką, Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Probacijos įstatymą bei jį lydinčius teisės aktus. Įstatymas įsigaliojo 2012 m. liepos 1 d. *Šia naujove siekiama sumažinti nusikalstamumą, laisvės atėmimo vietose esančių nuteistųjų skaičių, dėl ko bus sutaupyta nemažai mokesčių mokėtojų pinigų bei efektyviau sugrąžinti nuteistuosius į visuomenę.*¹ Iki probacijos įtvirtinimo, pagrindinės šiais tikslais naudojamos teisinės priemonės buvo malonė ir amnestija. Remiantis istorija, jomis buvo siekiama švelninti žiaurų įstatymų poveikį visuomenėse, kuriose teisinei sistemai trūko humaniškumo, dažnai buvo svarbių valstybei įvykių palydovės, *Lietuvoje valdžios institucijos pristato jas kaip gailestingumo ir humaniškumo išraišką*², pabrėžia, kad valstybė nėra tik budelis, bet sugeba ir atleisti bei suteikti antrą šansą.

Malonės ir amnestijos tema aktuali plačiam ratui asmenų, vienaip ar kitaip ji paliečia kiekvieną visuomenės narį. Dėl patiriamų išlaidų, malonė ir amnestija itin patrauklios valstybės institucijoms. Finansinė našta, atsirandanti dėl nusikalstamų veikų įvykdymo, o tiksliau, dėl laisvės apribojimo, ir tenkanti mokesčių mokėtojams, siekia milijonus litų. Iki 2007 m. kalinčiųjų, t. y. nuteistųjų ir suimtųjų skaičius Lietuvoje nuosekliai mažėjo, tačiau pastaraisiais metais matomas padidėjimas: 2008 m. pabaigoje nuteistųjų asmenų šalyje buvo 8000, 2009 m. tuo pat metu – 8655, 2010 m. – 9139, 2011 m. – 9920, 2012 m. – 9729; suimtųjų skaičiai: 2008 m. – 978, 2009 m. – 1208, 2010 m. – 1196, 2011 m. – 1347, 2012 m. – 1179.

Nuo nepriklausomybės iki 2012 m. buvo suteikta beveik 2000 malonių ir skelbtos 7 amnestijos,

¹ http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=618&p_d=100035&p_k=1, arba http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4445&p_d=119436&p_k=1

² Vadovaudamasi Konstitucijos 84 straipsniu Respublikos Prezidentė teikia nuteistiesiems malonę, kuri yra **humaniškumu** grindžiamas individualus, skirtas konkrečiam asmeniui, teisingumo aktas. Į valstybės vadovę kreipiamasi kaip į paskutinę tiesos, **humanizmo instituciją**. Malonės aktu sušvelninama nuteistųjų dalia, suderinamos **gailestingumo** ir teisingumo nuostatos. (http://www.president.lt/lt/prezidento_veikla/malone.html).

² Lietuvos Respublikos Seimas, pažymėdamas Lietuvos Respublikos Konstitucijos dešimties metų sukaktį ir vadovaudamasis **humanizmo principais**, priima šį amnestijos aktą.

²(http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=193757&p_query=amnestijos&p_tr2=2).

kuriomis amnestuoti 5527 asmenys. Deja, antras šansas įkvepia ne visus reabilituotis, nemaža dalis asmenų pakartotinai nusikalsta. 2009 m. rimtai svarstant dar vieną amnestiją, jai itin priešinosi to meto Teisingumo ministras R. Šimašius. Ministro nuomone, „*amnestija tik parodomas geranoriškumas, kuris gal ir tinka kalėdiniam laikotarpiui, bet netinka rimtai baudžiamajai politikai*“³. Taigi iškyla aktualus klausimas: ar šios gailestingumo formos, egzistavusios nuo pirmųjų civilizacijų susikūrimo, yra anachronizmai, teisinės priemonės nereikalingos modernioje teisinėje sistemoje?

Temos problematika. Mažai yra žinoma apie malonės ir amnestijos raidą Lietuvos istorijoje. Dabar galiojantis šių atleidimų reglamentavimas yra minimalus, o ir šių teisių praktikavimas nūdienu gyvenime, daugiau amnestijos, yra itin nulemtas politinių motyvų, visuomenės požiūrio. Temą bus bandoma atskleisti analizuojant literatūrą, teisės aktus, vykdant visuomenės apklausą ir tiriant gautus rezultatus.

Autorių ir šaltinių apžvalga. Pažymėtina, kad lietuviškos literatūros šia tema nėra daug, todėl labiau bus remiamasi užsienio literatūra. Tarp lietuviškos literatūros bus A. Baranskaitės mokslinių straipsnių, kuriuose analizuojami malonės ir amnestijos sampratos, jų vieta teisės sistemoje, bei problemos, kylančios dėl jų teikimo, išnašos iš Lietuvos Respublikos Baudžiamojo Kodekso komentaro, kuriose plačiai apibūdinamos amnestija ir malonė, bei jų teikimo tvarka, amnestijos įstatymai ir malonės dekretai. Užsienio autoriai minimi darbe K.D. Moore, kuri savo knygoje aptaria svarbiausius malonės klausimus, argumentus pateisinančius malonę, bei pateikia įvairius pavyzdžius iš istorijos, F.Z. Ntoubandi pateikia amnestijos apibūdinimą, bei istoriją, analizuoja jos santykį su pareiga nuteisti, A.J. Griško įnašas apie gausią Rusijos valstybės pasigailėjimo institutų istorinę patirtį, malonės ir amnestijos vietą dabartinėje teisės sistemoje. Įtraukti užsienio istoriniai teisės aktai.

Darbo tikslas. Išstudijuoti malonės ir amnestijos teisinę prigimtį, jų dabartinę vietą teisės sistemoje bei grupinę priklausomybę. Išanalizuoti teorines ir praktines problemas su kuriomis susiduriama taikant malonę ir amnestiją.

Siekiant įgyvendinti numatytą tikslą, keliami **darbo uždaviniai**:

- 1) Malonės ir amnestijos istorinę raidos apžvalga ;
- 2) Malonės ir amnestijos sampratų analizė, skirtumų nagrinėjimas, Lietuvos praktikos apžvalga;
- 3) Išanalizavus literatūrą, teisės aktus, statistiką, mokslinės bendruomenės nuomones, nustatyti kliūtis su kuriomis susiduriama praktikuojant amnestiją ir malonę;
- 4) Apibendrinus darbo rezultatus pateikti išvadas ir rekomendacijas.

Tyrimo objektas. Amnestijos ir malonės teisinė prigimtis, šių teisinių priemonių taikymo problematika.

Darbo metodai. Duomenų analizės, istorinis, lyginamosios teisėtyros, loginis – analizės.

³<http://kauno.diena.lt/naujienos/lietuva/salies-pulsas/amnestijos-nauda-abejoja-ne-tik-ministras-bet-ir-buve-nuteistieji#.UrEAGPQW358>

Darbo struktūra: Šį darbą sudaro:

- 1) Įvadas, kuriame atskleidžiamas temos aktualumas, problematika, darbo tikslas, objektas, uždaviniai, metodai, literatūros apžvalga, darbo struktūra;
- 2) Dėstomoji dalis, kurią sudaro skyriai. Juose bus analizuojama malonės ir amnestijos istorinė raida skirtingais istoriniais laikotarpiais, reglamentavimas ir taikymas Lietuvoje, malonės ir amnestijos požymiai. Antrojoje darbo dalyje bus aptariamos problemos su kuriomis susiduriama svarstant ir taikant pasigailėjimą – grupinės priklausomybės klausimas, santykis su bausme ir teisingumo vykdymu, jų tikslai, efektyvumas, neribota valstybės institucijų diskrecija malonės ir amnestijos taikymo srityje, visuomenės požiūris.
- 3) Išvados ir rekomendacijos, kuriose konkretizuojami svarbiausi rezultatai, teikiami siūlymai kaip galėtų būti sprendžiamos darbe minėtos problemos;
- 4) Literatūros sąrašas, kuriame pagal metodinius reikalavimus išvardyta lietuviška ir užsienio literatūra, teisės aktai, interneto prieigos;
- 5) Santraukos lietuvių ir anglų kalbomis;
- 6) Priedai.

Padėkos

Nuoširdžiai dėkoju Mykolo Romerio Universiteto darbuotojams už suteiktą pagalbą, visiems apklausoje dalyvavusiems asmenims, taip pat artimiesiems už nuolatinę paramą.

1. Istorinė malonės analizė ir reglamentavimas Lietuvoje

Nuo senų laikų žmonės mąstydami apie bausmę, mąstė ir apie bausmės panaikinimą. Vakarų istorija neduoda jokio pagrindo manyti, kad siekis nubausti yra ilgiau gyvuojantis negu impulsas atleisti. Atleidimo nuostatos buvo aptinkamos net ankstyviausiuose teisės kodeksuose. Yra ginčijamasi, kad atleidimas, kitaip dar įvardijamas malone, atliko tokį pat svarbų vaidmenį kaip ir jo priešingybė, bausmė. Baudžiamasis teisingumas ir malonė buvo susieti kartu seniausiame žinomame teisės kodekse – Hamurabio teisyne, kuris buvo sukurtas babiloniečių apie XVIII a. prieš Kr. Teisynas, labiausiai pagarsėjęs savo išpūdingu bausmių sąrašu: suluošinimu arba amputacija, vergove, skausmo kėlimu ir t.t. Bet teisynas yra nepaprastas tuo, kad jame įtvirtintos nuostatos, ribojančios asmeninį kerštą, kraujo kerštą ir net oficialias bausmes. Nelaimingi atsitikimai nebuvo baudžiami, neatsargus nužudymas buvo baudžiamas bauda. Buvo leistini kai kurie pasiteisinimai; paliktos skurde žmonos nebuvo baudžiamos už bigamiją. 129 straipsnis apibrėžė sąlygas dėl kurių svetimautojams buvo suteikiama malonė⁴: „129. *Jeį žmona būtų užtikta „in flagrante delicto“ su kitu vyru, abu bus surišti ir įmesti į vandenį, bet vyras gali suteikti malonę savo žmonai, o karalius savo vergams.*“⁵ Teisyne malonė numato atleidimą už specifinį nusižengimą, kuris iš pažiūros yra gana privatus šeimos reikalas. Visgi, pasak, anglų mokslininko ir dvasininko C.H.W. Johns'o⁶, išsamiai studijavusio asirų ir babiloniečių teisę, jeigu vyras yra pasirengęs pasigailėti žmonos, tuomet karalius gali įsikišti ir suteikti malonę meilužiui. Šitai autorius aiškino taip: „*Karalius yra nuolankus autokratas, lengvai prieinamas visiems jo subjektams, kartu galintis ir norintis apsaugoti silpnesnius nuo autoritetingų engėjų. Karališkoji galia gali suteikti malonę tik tuomet kai yra patenkinta privati (asmeninė) pagieža.*“⁷ Taigi, karalius matydamas, jog vyras atleidžia sutuoktinei ir susitaiko, neatradęs jokių kliūčių galėdavo suteikti atleidimą ir trečiajai pusei. Kitas malonės pavyzdys yra užfiksuotas teisyno 169 straipsnyje: „*169. Jei asmuo sunkiai nusikalsta prieš savo tėvą, tai nutraukia sūnystės ryšį, pirmas nusižengimas tėvo atleidžiamas. Jei jis nusikalsta antrą kartą, tėvas nutraukia tėvystės ryšius.*“⁸ Abi normos liudija, jog malonė dažnai buvo teikiama tarp artimų asmenų iš pažiūros už ne itin pavojingus nusižengimus. Kalbant apie karališkąją malonę, jau minėta, jog karalius suteikdavo malonę, kuomet abi besipykstančios šalys išsiaiškindavo tarpusavyje, tačiau 129 straipsnio pabaigoje teigiama, jog jis suteikdavo pasigailėjimą tik tam tikriems Babilono gyventojams. Skirtingų autorių pateikti teisyno vertimai pateikia šiek tiek kitokias detales. Anglų archeologo, Egipto ir Babilono istorijų žinovo L.W.

⁴ Moore K. D. *Pardons - justice, mercy, and the public interest*, New York: Oxford University Press Inc., 1989, p.15.

⁵ Code of Hammurabi, XVIII BC.

⁶ <http://www.fordham.edu/halsall/ancient/hamcode.asp>

⁷ Hermann C., Johns W. *Babylonian law – The Code of Hammurabi. Eleventh Edition of the Encyclopedia Britannica*, 1910-1911, p. 2.

⁸ <http://www.fordham.edu/halsall/ancient/hamcode.asp>

King'o vertime karalius teikdavo malonę savo vergams, kita vertus jau minėto Johns'o nuomone, valdovas atleisdavo savo pavaldiniams, tačiau kartu kalbėjo apie karaliaus malonę ištekėjusios moters meilužiui. Galbūt Johns'as vertino visus Babilono gyventojus kaip pavaldžius karaliui, todėl karalius galėjęs teikti malonę plačiam ratui asmenų, įsitikinus, jog abi šalys atsiskaitė tarpusavyje.

Palyginti, mažai yra žinoma apie malonę senovės Atėnuose; ironiškai, nėra graikiško „malonės“ termino, nepaisant to, kad žodis „amnestija“ yra graikų dovana. Didieji Atėnų filosofai yra mažai pasisakę apie malonę. Atėnuose malonės teisė priklausė žmonėms. Malonei gauti reikėjo gauti 6000 piliečių parašų. Nieko nenustebins sužinoti, kad tiek susidomėjusių žmonių atsirasdavo tik norint padėti žinomiems atletams, populiariems aktoriams ir gėdingiems valdovams.⁹ Reikia paprieštarauti autorės teiginiui, jog Atėnų visuomenė neturėjo kitokio tipo malonės. Pasak, Atėnų teisinių terminų Glosarijus, Atėnų teisėje egzistavo specifinė malonės forma. Šis atleidimas buvo vadinamas „aidesis“ ir buvo taikomas tik nužudymo atvejais.

Kadangi kurį laiką žmogžudystė Atėnų teisėje buvo privataus kaltinimo dalykas, esant tam tikroms aplinkybėms, mirusiojo giminėms, kaip kaltintojams, buvo leidžiama ar tikimasi iš jų suteikti malonę (*aidesis*) žudikui. Po šio veiksmo, žudikas gauna imunitetą nuo tolesnio baudžiamojo persekiojimo.¹⁰ Ši malonės forma egzistavo Drako laikais, 600 metų prieš Kristų, ir ji buvo teikiama sudarius sutartį tarp tyčia ar netyčia nužudyto asmens artimųjų ir asmens, atsakingo už nužudymą, užtvirtinant tai priesaika, baigiant ginčą sumokant „wergild“^{11, 12}.

Atėnuose praktikuota malonė „aidesis“ iš dalies buvo panaši į jau aptartą Babilono atleidimą. Tai pasireiškė tuo, kad malonės suteikimo pagrindas buvo nukentėjusios pusės atleidimas. Tačiau tuo panašumai ir baigėsi. Atėnuose teikta malonė buvo skiriama asmeniui, padariusiam kur kas sunkesnę nusikaltimą (nužudymą), buvo sudaroma sutartis, išsižadant baudžiamojo persekiojimo, malonės procesas užbaigiamas prisaikdinant dalyvius ir sumokant kompensaciją. Taigi procesas buvo kur kas sudėtingesnis ir oficialesnis, taip pat atsiranda malonės pirkimo koncepcija. Kita vertus, kalbant apie malonę buvusią karaliaus valdžioje, Atėnuose panaši jos atmaina priklausė tautai, kas buvo įtakota valstybės valdymo formos. Hamurabio teisynas buvo teisės aktas, galiojęs karalystėje, tuo tarpu Atėnai buvo demokratijos tėvynė.

Nemažą pėdsaką istorijoje yra palikusi Senovės Roma. 753 m. pr. Kr. - 476 m. gyvavusi civilizacija įnešė didelį indėlį į architektūrą, mediciną, literatūrą ir begalę kitų gyvenimo sričių. Šiame darbe svarbiausias yra romėnų palikimas teisės srityje. Būtent šioje valstybėje buvo sukurta daugelis

⁹ Moore K. D. *Pardons - justice, mercy, and the public interest*, New York: Oxford University Press Inc, 1989, p. 16.

¹⁰ http://www.stoa.org/projects/demos/article_law_glossary?page=all&greekEncoding

¹¹ Wergild, taip pat Wergeld, or Weregild, („žmogaus mokestis“), senovės germanų teisėje, nusikaltusio žmogaus kompensacija nukentėjusiajai pusei, mirties atveju, artimiesiems. Specifiniais atvejais dalis wergild buvo mokamas Karaliui ir Ponui <...>. Iš pradžių wergild buvo neoficialus, bet vėliau buvo reguliuojamas įstatymo. (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/639839/wergild>)

¹² <http://referenceworks.brillonline.com/entries/brill-s-new-paully/aidesis-e109510>

teisinių idėjų, kurios yra aktualios net po beveik 2000 metų, pavyzdžiui nekaltumo prezumpcija. Pasak amerikiečių autorės K.D. Moore, romėnai taip pat turėjo labai išvystytą malonės sistemą, ją sudarė įvairios formos atleidimai: įstatyminiai, teisminiai, visiški, daliniai, teikiami Imperatoriaus. Priešingai nei Senovės Atėnų malonė, ši buvo praktikuojama dažnai ir įvairiomis aplinkybėmis. Būtent Senovės Romoje randami vieni pirmųjų atleidimo švenčių ir valstybei svarbių įvykių proga pavyzdžių, kas vis dar yra populiari praktika kalbant ne tik apie malonę, bet ir apie amnestiją. Kartu nebuvo apsieinama ir be politinių bei religinių malonių.

<...>Specifinė malonės forma buvo taikoma sušvelninti bausmę maištaujančioms kareivių grupėms. Nenorėdamas įvykdyti visos armijos egzekucijos, karvedys kartais įsakydavo savo kariams skaičiuoti kas dešimt, malonė buvo suteikiama pirmiems devyniems, o dešimtas buvo nužudomas. Taip buvo „išnaikinami“ maištingi kariai. Galbūt žinomiausias Romėnų malonės teisės įgyvendinimo pavyzdys buvo Pontijaus Piloto.¹³ Istorija pasakoja, kad Jėzus buvo atvedintas prie rūmų vartų ir pasmerktas dėl Dievo niekinimo. Tuo metu Herodo rūmuose gyveno ir ėjo Romėnų prokuroro pareigas Pontijus Pilotas. Vyriausieji dvasininkai ir pareigūnai atvedė Jėzų ir pareikalavo jį nubausti. Supratę, jog Pilotas nenusileis vien dėl jų reikalavimo, pakeitė kaltinimus ir bandė sukonstruoti politinį konfliktą. Metaforiškai Pilotas atsidūrė tarp kūjo ir priekalo: baimės ižėisti žydus ir nuojautos, kad Jėzus nekaltas. Prokuroras bandė pripažinti Jėzų nekaltu, tačiau žydų lyderiai tam priešinosi. Bandydamas gelbėti kaltinamąjį nuo mirties bausmės, siūlė kitą bausmę, bet ir tai buvo sutikta su pasipriešinimu. Greitas Piloto mąstymas, atvedė jį prie malonės idėjos. Pasinaudodamas Velykų proga, kaip buvo įprasta, pasiūlė susirinkusiai miniai pasirinkti tarp dviejų nusikaltėlių kuriam bus suteiktas atleidimas. Renkantis, šalia Jėzaus, buvo pasirinktas žudikas Barabbas. Deja, minia, paskatinta dvasininkų, pasirinko suteikti malonę žudikui. Siekiant išvengti sukilimo, Pilotas nusileido reikalavimams. Prieš įsakydamas paskutinįjį įsakymą nuteisti Jėzų myriop, Pilotas nusiplovė rankas prieš minią kaip ženklą, jog jis yra nekaltas dėl nusikaltimo. Pasirėmus Piloto patirtimi kyla logiška prielaida, jog malonė galėjo būti ypatingais atvejais taikoma nekaltiems asmenims ar tokiems, kurie buvo verti švelnesnių bausmių. Kartu šis malonės atvejis leidžia daryti prielaidą, jog atleidimas galėjo dažnai būti įtakojamas politinių ir diplomatinių motyvų, taip pat akivaizdu, kad atleidimas nusikaltusiems individams buvo kur kas prieinamesnis šventiniu metu.

<...> Kaip ir žydai, Romėnai buvo įpratę teikti malonę (arba vykdyti egzekuciją) nusikaltėliams karūnavimo dienomis arba vietinių švenčių metu, kuomet valdovai labiausiai norėjo suvaldyti minias. Romėnai aiškiai suprato jog malonės teisė yra tokia pat svarbi kaip teisė nubausti, ir jie naudojos šia privilegija dažnai ir meistriškai, siekdami įgyvendinti politinius tikslus.¹⁴ Buvo pasirengę naudoti malonės teisę atleisti nusikaltimus, dėl kurių žmonės nepritarė, tačiau, kurie skatino patriotizmą.

¹³ Moore K. D. *Pardons - justice, mercy, and the public interest*, New York: Oxford University Press Inc., 1989, p. 16.

¹⁴ Tas pats, p. 16-17.

Horacijus, kuris nužudė savo seserį, kuomet ji priėmė “blogą” sprendimą “apverkti” Romos prieš mirtį, su kuriuo ji buvo susižadėjus, buvo piliečių atleistas nuo bausmės dėl patriotizmo. Pagaliau, Romėnai pristatė šansą atleisti žmogų automatiškai nuo mirties bausmės, jei jie sutikę Vestalę¹⁵ pakeliui į egzekucijos vietą, tik tuo atveju jei susitikimas buvo atsitiktinis.¹⁶ Pastaroji malonė buvo originalus indėlis į teisinę sistemą, bent jau iki pagonybės kulto uždraudimo IV a. pabaigoje.

Karališkosios malonės pavyzdžiai iš ankstyvųjų Egipto istorijos periodų pasitaiko retai, o nedidelis kiekis įrodymų, kuris mus pasiekė, daugiausiai netiesioginiai ar literatūriniai. Sinuhe gavo malonę ir jam buvo leista sugrįžti iš tremties. Kuomet jis pasiekė Horo Kelią, regioną prie rytinės sienos, jis buvo pasitiktas karių būrio, kurie laivu jį nugabeno į Itjtawy. Sinuhe puolė kniūbščias prieš karalių, kuris pakomentavo pasikeitusią Sinuhe išvaizdą, gyvenimo tarp Asiatų pasekmė. Po to kai buvo sudainuotos garbinimo dainos žadinančios Auksiniają, Džiaugsmo Deivę, malda buvo ištarta prašanti Sinuhe atleidimo, už įvykdytą veiksma be pamąstymo. Sinuhe paliko rūmus laisvas žmogus ir gyveno name, duotame karaliaus.¹⁷ Deja, neaišku kokia buvo malonės teikimo priežastis, tačiau akivaizdu, jog to meto Egipto kaip ir romėnų teisinį gyvenimą įtakojo to meto politeistinis tikėjimas ir dažnai teisiniai procesai persipindavo su religinėmis apeigomis, taip pat malonės gavimui darė įtaką atgaila už padarytus nusižengimus.

Wang Gui iš Tang dinastijos buvo paprastas ir tiesmukas asmuo, su gera širdimi ir teisingumo jausmu. Kuomet Li Jiancheng, Li Shimin'o vyresnysis brolis, tapo sosto įpėdiniu, Wang Gui buvo paskirtas jo politiniu patarėju. 626 m. pr. Kr. liepos 2 d. įvyko rūmų perversmas prie Xuan Wu Vartų. Li Shimin nužudė Li Jiangcheng ir kitą brolių. Po to, Wang Gui buvo ištremtas į atokią Jun Zhou prefektūrą. Pirmaisiais Zhen Guan eros metais (627-649 m. pr. Kr.), Li Shimin'as perėmė sostą ir tapo Imperatoriumi Taisong'u. Jis žinojo, kad Wang Gui talentingas, todėl iškvietė jį atgal į sostinę. Jis suteikė malonę Wang Gui ir suteikė karališkojo patarėjo postą, kurį eidamas jis turėjo nurodinėti imperatoriaus daromas klaidas.¹⁸

Imperatorius Yongzheng 1728 metais suteikė malonę Zeng'ui. Nepaisant to, kad Zeng buvo kaltinamas išdavyste ir buvo pripažintas kaltu, Imperatorius Yongzheng'as įsakė jam visiškai atleisti. Zeng'ui net buvo suteikta oficiali pozicija, valstybės lėšos nusipirkti namą ir žemių. Siekdamas dar labiau paviešinti ekstrordinarų savo geraširdiškumą, Imperatorius įsakė sudaryti knygą, susidedančią iš keturių skyrių, apibendrinančių jo dosnumą Zeng'ui ir to priežastis.¹⁹

¹⁵ Romėnų Deivės Motinos Vestos, židinio globėjos, mergelės žynės, saugojusios Šventąją Vestos ugnį Romoje.

¹⁶ Kobil D.T. *The Quality of Mercy Strained: Wresting the Pardoning Power from the King*, JURIST's Presidential Pardons guide, 1991.

¹⁶(<http://jurist.law.pitt.edu/kobil.htm>)

¹⁷ http://www.reshafim.org.il/ad/egypt/law_and_order/index.html

¹⁸ <http://www.pureinsight.org/node/3750>

¹⁹ Spence J. D. *Ideas of Power: China's Empire in the Eighteenth Century and Today*. The tanner lectures on human values, delivered at University of Utah, 1997, p. 89.

¹⁹(http://tannerlectures.utah.edu/_documents/a-to-z/s/Spence99.pdf)

Abu pavyzdžiai iš Tolimųjų Rytų iliustruoja faktą, kad Kinijos valdovai buvo linkę teikti malonę iš išskaičiavimo. Minėtais atvejais pasigailėjimu buvo ne tik atleista nubaustiesiems, tačiau ir užtikrintos puikios gyvenimo sąlygos, o viso to priežastis buvo nauda imperatoriui, kuris pirmuoju atveju siekė turėti talentingą asmenį savo valdžioje, antruoju atveju valstybės vadovas siekė užtvirtinti savo gerą reputaciją tarp šalies gyventojų, o ir malonės įamžinimas knygoje nesudaro įvaizdžio, jog imperatorius buvo kuklus asmuo, teikęs malonę tik iš geros širdies. Šie malonės atvejai buvo pateikiami visuomenei kaip imperatoriaus galios pavyzdžiai.

Atleidimo pradas randamas itin dažnai Krikščionybėje. Ši biblijinė paradigma puikiai iliustruoja atleidimo žmogui būklę, tai pasitarnauja tiek atleidžiančiajam, tiek ir gaunančiam atleidimą. Šekspyras puikiai atspindėjo šias idėjas „Venecijos pirklyje“: Poršijos atleidimo meldimas leidžia interpretuoti, kad atleidimas yra „palaiminimas tam, kuris duoda ir tam, kuris ima“, kadangi jo šaltinis nėra „laikina galia“, bet „karalių širdys“, ateinantis kaip švelnus lietus iš dangaus nuo paties Dievo.²⁰ Senasis Testamentas dažnai vaizdavo Dievą kerštingą, bet kartu ir atleidžiantį. Iš tikrųjų, seniausias nusikaltimas istorijoje, Kaino nužudymas savo brolio, nebuvo pilnai nubaustas; *Dievas pasigailėjo Kaino*²¹, ištrėmė gyventi klajoklio gyvenimą, nerandant sau ramybės. Malonės suteiktos (ir kartais klastingai panaikintos) Izraelio karalių ir ribotos amnestijos buvo ilgai nusistovėjusios tradicijos Senojo Testamento laikais.²² Daugeliui yra gerai žinomas krikščioniškas mokymas - atleisti tiems, kurie mus nuskriaudė ir stengtis susitaikyti. Kaino atveju Dievas nepasmerkė jo myriop, tačiau jis vis tiek nubaudė brolio žudiką, o bausmė buvo išrinkta tokia, kad atneštų kuo daugiau kančios Kainui. Taigi malonė nebuvo visiška, kadangi viena bausmė pakeitė kitą.

Tęsiant krikščioniško atleidimo temą paminėjimo vertas yra indulgencijos terminas. Įsitvirtinusi, Krikščionybė į žmonių gyvenimą atnešė daug naujų idėjų, kurios dažnai paliesdavo ne tik dvasinį asmenų gyvenimą. Pasak dabar galiojančio Kanonų teisės kodekso indulgencija yra apibūdinama taip: *“Kan. 992 Indulgencija yra remisija prieš Dievą nuo trumpalaikės bausmės už nuodėmes, kurių kaltė jau atleista, kurią atsidavęs krikščionis gauna esant tam tikroms sąlygoms,*

19

²⁰Kobil D.T. *The Quality of Mercy Strained: Wrestling the Pardoning Power from the King*, JURIST's Presidential Pardons guide, 1991.

²⁰(<http://jurist.law.pitt.edu/kobil.htm>).

²¹ „Ir Kainas kalbėjo su savo broliu Abeliu; ir įvyko, kai jie buvo ant lauko, Kainas pakilo prieš savo brolių Abelį ir jį užmušė. Ir VIEŠPATS tarė Kainui: „Kur tavo brolis Abelis?“ Ir jis tarė: „Nežinau; ar aš savo brolio sargas?“ Ir jis tarė: „Ką tu padarei? Tavo brolio kraujo* balsas šaukiasi manęs iš dirvos. Ir dabar tu esi prakeiktas nuo žemės, kuri atvėrė savo burną priimti tavo brolio kraują iš tavo rankos; kai tu dirbsi dirvą, ji nuo šiol tau nebeduos savo stiprybės; tu būsi bėglys ir bastūnas žemėje“. Ir Kainas tarė VIEŠPAČIUI: „Mano bausmė didesnė nei aš galiu pakelti*. Štai tu šią dieną mane išvarei nuo žemės paviršiaus; ir aš būsiu paslėptas nuo tavo veido; ir būsiu bėglys ir bastūnas žemėje; ir įvyks, kad kiekvienas kas mane sutiks, mane užmuš“. Ir VIEŠPATS jam tarė: „Todėl kas užmuša Kainą, tam septyneriopai bus atkeršyta“. Ir VIEŠPATS uždėjo Kainui ženklą, kad kas jį užtikęs jo nenužudytų. Ir Kainas nuėjo nuo VIEŠPATIES akivaizdos ir apsigyveno Nodo šalyje, Edenų rytuose.“ (Kundrotas D. *Biblija. Pradžios knyga*. Versta iš Karaliaus Jokūbo Biblijos. Antra redakcija. Čikaga, 2011, p. 15.

²¹(<http://www.maloneszinia.lt/Biblija-LT-KJV-2012.pdf>).

²² Moore K. D. *Pardons- justice, mercy, and the public interest*, New York: Oxford University Press Inc., 1989, p. 16.

*padedamas Bažnyčios, kuomet dvasininkas įgaliotas Kristaus ir visų šventųjų suteikia ją.*²³ Remiantis šiuo kodeksu, indulgencijas gali suteikti tik Romos Pontifikas, be to jis gali suteikti privilegiją teikti indulgencijas. O asmenys, siekiantys indulgencijos turi atlikti jam paskirtus darbus per tam tikrą, tam tikru būdu. Taigi asmuo turi išsipirkti atleidimą sau. Savo straipsnyje prancūzų mokslininkas, M. Boudinhon'as yra pasakęs: *“Pirmieji indulgencijos pasiūlymai buvo sukurti su sąlygomis, kurios daugiau ar mažiau buvo ekvivalentai pačiai bausmei.”*²⁴

Įvairūs autoriai analizuodami istoriją teigia, jog ši malonės forma lydėjo daugelį to meto bendruomenės progų ir darbų. Daugėjant religinių apeigų, išaugo ir indulgencijų poreikis. Bažnyčių sukaktis, mišias, lankymąsi šventose vietose, brolių susitikimus- visus juos sekė indulgencijų teikimas. Atleidimų raštai taip pat nešė ir praktinę naudą visiems gyventojams: pastatytos ir atstatytos bažnyčios, ligoninės, leprozoriumai, labdaringos institucijos ir mokyklos, tiltai, nutiesti keliai, suteikta galimybė vystyti architektūrinei veiklai. Visa tai - dėka indulgencijomis surinktų lėšų. Bažnyčios malone buvo viliojami ir įvairių šalių valdovai, siekiant jų karinės ar finansinės pagalbos kovojant su kitatikiais ir Bažnyčios priešais. Už dalyvavimą Kryžiaus žygiuose ne vienas popiežius teikė visišką atleidimą. Nebuvo apsieita ir be piktnaudžiavimo šia privilegija. Dėl naudos indulgencijos prerogatyva būdavo suteikiama Karalių, Princų valiai, dvasininkai atsakingi už indulgencijų teikimą už atlygį žadėdavo išgelbėjimą nuo pragaro ir pan.

Kontinente bažnyčios piktnaudžiavimas malonės teise pasiekė dramatišką kulminaciją. Atleidimų pardavinėjimas – dokumentų teikiančių dieviškąjį pasigailėjimą už nužudymus- buvo viena iš priežasčių, dėl kurių Martinus Liuteris atitrūko nuo Katalikų Bažnyčios. Toliau sekė Reformacija, Šventosios Romos Imperijos skilimas ir kiti politiniai neramumai gali būti įtraukti tarp malonės padarinių. Anglijoje kova dėl malonės teikimo privilegijos ir piktnaudžiavimo ja išsivystė į trijų pusių karą (Karaliaus, Bažnyčios, Parlamento), kuris truko apie šešis amžius. Istoriją formavo ne tik karai, egzekucijos ir žudynės, bet ir neužtarnautas pasigailėjimas ir ekstravagantiškos malonės. Malonės teikimas buvo būtinas sušvelninti ir pataisyti baudžiamosios teisės klaidas, tačiau piktnaudžiavimas buvo dažnas ir žiaurus. Malonė buvo suvokiama kaip Dieviškasis pasigailėjimo aktas, bet ji uzurpavo Dievo vaidmenį žmonių santykiuose.²⁵

Nuo Romos Imperijos žlugimo iki Švietimo epochos XVIII a., malonės teikimo praktika Europoje ir Anglijoje buvo įvairi ir sudėtinga. Malonės teisės istorija šiuo laikotarpiu yra tokia turtinga, kad jos visos neįmanoma apžvelgti. Galimos pagrindinės pastabos apie malonės svarbą tiems laikams. Šiuo periodu, malonė buvo pripažįstama itin svarbia gاليا; kuomet konkuruojantys valdžios organai kovojo dėl valdžios, galios, dažnai tą valdžią įkūnijo malonės teisė. Visi kurie siekė teisės bausti – jų

²³ Codex Iuris Canonici, 1983.

²³(http://www.vatican.va/archive/ENG1104/_P3I.HTM).

²⁴ <http://www.catholicculture.org/culture/library/view.cfm?recnum=1054>

²⁵ Moore K. D. *Pardons - justice, mercy, and the public interest*, New York: Oxford University Press Inc., 1989, p. 22-23.

buvo daug, nuo Druidų šventikų iki arkivyskupų, nuo klanų vadų iki karalių, nuo minios iki įstatymų leidžiamosios ir teismų – taip pat reikalavo teisės atleisti. Anglijoje, pavyzdžiui, malonės prerogatyva įstatymo buvo priskirta Karaliui jau nuo VII a. Ši teisė vis dar priklausė Karaliui, remiantis naujuoju Viliamo Užkariautojo įstatymų kodeksu. Tačiau i teisė buvo ginčijama. Grafi turėjo konkuruojančią malonės teisę savo žemėse, bažnyčia turėjo teisę teikti malonę už nusizengimus, dvasininkijos dėka. Karaliaus malonės teikimą dažnai ginčijo ir Parlamentas. Taigi, Anglijoje ir didžiojoje Europos dalyje nesiliaujančios kovos dėl galios įgavo kovos dėl išskirtinės malonės teisės formą, kuri buvo pripažįstama politiškai ir finansiškai svarbia. Malonės teisė atliko esminį vaidmenį teisingumo sistemose, kuriose baudžiamoji teisė buvo itin griežta. Anglijoje mirties bausmė buvo skiriama už kiekvieną sunkų nusikaltimą; iki 1819 apie 220 pažeidimų buvo pripažįstami sunkiais nusikaltimais. Liberalus karališkosios malonės prerogatyvos naudojimas švelnino sistemos griežtumą. Taigi, kaip Albertas Alschuler'is²⁶ pastebėjo, iš 1254 ginamųjų nuteistų mirti Anglijoje 1818 m. tik tai 97 buvo įvykdyta egzekucija. Kiti gaudavo Karaliaus malonę, dažnai atsižvelgdamas į bylą nagrinėjančio teisėjo rekomendaciją. Be to, malonės teikimo teisė išryškino atskirtį, kuri buvo menkai išvystyta jaunoje baudžiamosios teisės sistemoje- atskirtį tarp žmogžudystės ir neatsargaus nužudymo, tyčios ir neatsargumo. Pasiteisinimai (tokie kaip jaunas amžius, klaida, beprotystė) ar pateisinimai (tokie kaip reikalingumas ir savigny) buvo pripažįstami pagrindais malonei anksčiau nei tapo priežastimi išteisinimui. Dviejų vyrų lemtis Stafdordshyre, Anglijoje, 1293 m. iliustruoja atleidimo svarbą visai teisingumo sistemai: Nakties tamsoje, du vyrai vijosi vagį. Kiekvienas sumaišęs kitą su nusikaltėliu, puolė vienas kitą ir pradėjo kovą. Vienas kovoje buvo nužudytas. Nelaimingas „žudikas“ buvo nuteistas myriop ir gavo draugišką patarimą siekti Karaliaus malonės. Panašiai atsitiko kuomet septynerių metų vaikas nužudė žmogų, jis neturėjo kur kreiptis, tik į Karalių. 1748 m. dešimtmetis berniukas nužudė penkiametį ir užkasė kūną. Verdiktas – kaltas. Nuosprendis – mirtis. Jaunasis žudikas laimėjo keletą nuosprendžio atidėjimų ir pagaliau visišką malonę, Karalius padarė tai, ko griežtas baudžiamasis įstatymas negalėjo.²⁷

Anglijos praktika malonės klausimu minėtais laikotarpiais kontrastuoja su daugeliu jau minėtų malonių taikymu. Malonė šioje valstybėje turi šiek tiek kitokią koncepciją. Čia ji buvo ne tiek gailėstingumo ir atleidimo įrankis, kiek buvo, kas dabar vadinama baudžiamosios politikos, priemonė, kuria buvo siekiama švelninti itin negailėstingų įstatymų poveikį. Ši malonė buvo paskutinė instancija beviltiškose situacijose. Suprantama, jog anksčiau pateikti atvejai dabar turimomis žiniomis turėjo būti vertinami atlaidžiau lyginant su kitais nusikaltimais (tyčiniiais nusikaltimais, nesant lengvinančių aplinkybių), visgi esant to meto griežtiems įstatymams kyla klausimas ar nebuvo racionalu bent iš dalies nubausti asmenį. Remiantis autorės pateiktais pavyzdžiais, to meto Anglija operavo požiūriu:

²⁶ Amerikiečių teisės mokslų profesorius, daugiausiai rašęs apie baudžiamąjį teisingumą.

²⁷ Moore K. D. *Pardons - justice, mercy, and the public interest*, New York: Oxford University Press Inc., 1989, p. 17-18.

viskas arba nieko, t.y., nusikaltęs asmuo, nesvarbu kokiomis aplinkybėmis, galėjo būti nuteistas myriop arba, jei laiku kreipdavosi į karalių, atleistas nuo nusikaltimo pasekmių visiškai. Kaip ir šiais laikais, taip ir tuomet šis būdas tvarkytis su netobulais įstatymais nėra racionalus. Atsižvelgus į minėtą realią egzekucijų vykdymo statistiką, turėjo būti akivaizdu, jog valstybėje privalu buvo taisyti teisinę sistemą, kadangi apie 92 procentus priimtų teismo sprendimų karalius turėjo naikinti, dėl to buvo gaišamas laikas ir lėšos, nes priimti sprendimai būdavo peržiūrimi. Taip pat vertas dėmesio yra faktas, jog priešingai nei daugelyje jau aptartų malonių, kur jų teikimo klausimas buvo teikiančios institucijos visiškoje nuožiūroje, Anglijoje egzistavo specifiniai atvejai, kurie tapo universaliais pagrindais suteikti malonę, todėl karaliaus indėlis buvo minimalus, tik oficialus patvirtinimas.

Archyvuose yra užfiksuota²⁸, kad 17 a. pab. - 20 a. pr. nuteistos moterys Londono centriniame kriminaliniame teisme galėjo sulaukti malonės teigdamos, jog yra nėščios. Nuteistos mirties bausmė jos galėjo "remtis savo pilvu". Tokių moterų būta daug, jos būdavo apžiūrimos ir jei patvirtinamas nėštumas, jų bausmė būdavo atidedama iki vaiko gimimo, tačiau iš principo šis nuosprendis nebūdavo įvykdomas ir dėl gailėsčio vaikams moterims dažnai būdavo suteikiamas visiškas atleidimas. Kartais malonė buvo teikiama mainais į karinę tarnybą.

Prancūzijoje taip pat visos žmogžudystės buvo baudžiamos mirtimi. Natali Davis²⁹ aptardama malonę XVI a. Prancūzijoje, apibūdino sudėtingą kreipimosi į Karalių procesą ir gausius nurodymus, kuriais remiantis malonė buvo arba nebuvo teikiama. Besikreipiantis būdavo atleidžiamas nuo bausmės jei žmogžudystė buvo pateisinama, pavyzdžiui, kerštas už žmonos neištikimybę. Prašantis malonės nebuvo vienintelis turėjęs naudos. Asmuo, teikiantis malonę taip pat gaudavo naudos, dažniausiai finansinės. Tokie buvo laikai kuomet malonė buvo teikiama laisvai, bet beveik niekada už dyką. Nepaisant to, kad Magna Carta draudė pardavinėti teisingumą³⁰ : "40. *Mes niekam nepardavinėsime, niekam neatsisakysime ar atidėsime, teises ir teisingumą.*"³¹

<...> Malonė tapo patikimu pajamų šaltiniu bažnyčiai ir valstybei. Siūlyti ir priimti pinigus už malonę nebuvo gėda. Bažnyčios pareigūnai taip elgėsi, pardavinėdami popiežiaus atleidimus tam, kad galėtų finansuoti savo nereikšmingus karus ir ne tokį nereikšmingą gyvenimo būdą. Karaliai taip elgėsi, pardavinėdami malones už kainas svyravusias nuo dviejų šilingų iki vienu atveju 16 tūkstančių svarų sterlingų, kuriuos Džeimsas II pasiėmė pusę sau, o kitą padalijo tarp dviejų damų, kurioms labiausiai simpatizavo. Vienas meras gavo 100 statinių vyno už malonę. Prancūzijoje atleidimo laiškas buvo tolygus dviejų mėnesių nekvalifikuoto darbininko darbo atlyginimui. Jau iki XVII a. sąlyginė malonė turėjo kitą naudą: sumažinti kolonijų darbo jėgos deficitui. Pavojingiems nusikaltėliams kartais buvo

²⁸ <http://www.oldbaileyonline.org/static/Punishment.jsp>

²⁹ Kanadiečių ir amerikiečių istorikė, kurios pagrindiniai darbai nukreipti į Prancūziją.

³⁰ Moore K. D. *Pardons - justice, mercy, and the public interest*, New York: Oxford University Press Inc., 1989, p. 18.

³¹ Magna Carta 1215 m.

³¹ (<http://www.constitution.org/eng/magnacar.htm>)

siūloma malonė su sąlyga, jei sutiks keliauti į Naująjį Pasaulį ir dirbti tam tikrą laiką plantacijose. Taigi sąlyginė malonė tapo priežastimi naujai bausmei – transportavimui (tremčiai) – praktiškai dėl kurios daugybė <...> gimė Amerikoje. Sunku nustatyti kiek nusikaltėlių buvo išsiųsta į Naująjį Pasaulį apytiksliai apskaičiavimai svyruoja tarp 15 tūkstančių ir 100 tūkstančių. Iki 1663 m. Virdžinijoje gyveno tiek daug nusikaltėlių, kad tvyrojo nuolatinis sukilimo pavojus. Taip pat augantis laivynas buvo pilnas įdarbintų jūreivių, kurie sutiko su sąlyginėmis malonėmis. Dėl šių pranašumų malonė plačiai paplito.³²

Matomai naudos siekis peržengė vien tik piniginių pobūdį, valstybės surado būdą kaip panaudoti malonės teikimą, kad jis atneštų ir kitokio gėrio valstybei, t.y., pigios darbo jėgos. Aišku, galima tai vertinti kaip bandymą integruoti buvusius nuteistuosius į visuomenę, panaudoti jų potencialą, tai yra itin populiarus siekis dabar. Tačiau kas šiuo metu yra šansas pasitaisiusiems asmenims į naują gyvenimą, tuomet tai buvo šansas valstybei nusikratyti daugybės nusikaltėlių bei gauti papildomos naudos, o nuteistiesiems - lengva išeitis.

XVIII a. Europa buvo kovos laukas, kuriame reformistai užsipuolė didžiąsias monarchijas, kovos buvo ir kovinio pobūdžio, ir filosofinio. Monarchijos buvo kaltos dėl įvairaus piktnaudžiavimo; tarp kurių vienas iš išskirtiniausių buvo malonės. Malonės buvo teikiamos nuolatos siekiant praturtėti, užpildyti kolonijas, įgyti galingų draugų. Šis piktnaudžiavimas nebuvo nepastebėtas politinių filosofų. Žymieji traktatai apie valdžią ir piliečių teises publikuoti filosofų, dažniausiai turėjo ką pasakyti apie malonę, daugeliu atvejų tai buvo kritika. Dalis prieštaravimų dėl malonės buvo paremti praktika: monarchai negali tikėtis suvaldyti nusikalstamumą, jei jie nuolatos atleidžia ir suteikia malones nusikaltėliams. Anglijoje, Henris Fielding³³ prisidėjo prie tų, kurie teigė, jog malonė menkina bausmės efektyvumą.³⁴ Kantas³⁵, kuris buvo skeptiškas malonės atžvilgiu, teigė, jog „suvereno teisė teikti pasigailėjimą nusikaltėliui sumažinant ar visiškai panaikinant bausmę yra viena sukčiausių prerogatyvų“, kadangi dažnai jos rezultatas yra „aukščiausio laipsnio neteisybė“. <...> Kantas taip pat pasisakė, kad malonė yra negalima ne dėl to, kad būtų neteisinga aukos atžvilgiu, bet labiau dėl to, kad malonė būtų nesąžininga visų suvereno subjektų atžvilgiu, kurie kolektyviai pasitiki įstatymo principingumu, užtikrinančiu jų teises.³⁶ <...> Buvo ir kitų priežasčių oponuoti malonei. Švietimo epochos filosofai buvo atstovaujamosios valdžios rėmėjais, malonės vieta respublikoje kėlė keletą problemų. Pirma, kam turėtų priklausyti malonės teisė, kai valdžia yra padalyta tarp kelių valdžių? <...> Kita problema: monarchijoje, nusikaltimas yra nusikaltimas prieš Karalių, kuris vienintelis turi teisę teikti malonę. Bet demokratijoje, nusikaltimas yra įžeidimas žmonėms. Kas gali atleisti nuo

³² Moore K. D. *Pardons - justice, mercy, and the public interest*, New York: Oxford University Press Inc., 1989, p. 18-19.

³³ Anglų autorius, taip pa pasižymėjęs kaip įsteigęs vadinamąją pirmąją Londono policiją.

³⁴ Moore K. D. *Pardons - justice, mercy, and the public interest*, New York: Oxford University Press Inc., 1989, p. 23.

³⁵ Prūsijos filosofas rašęs apie filosofiją ir antropologiją.

³⁶ Morison S. T. *The Politics of Grace: On the Moral Justification of Executive Clemency*, Vol. 9, No. 1. University of California Press., 2005, p. 105-109.

nusikaltimo, jei ne patys žmonės? Prancūzijoje, pavyzdžiui, Monteskjė³⁷ pabrėžė, kad iš principo neturi nieko prieš malonę. Iš tiesų, ji net gali būti naudinga, siekiant bausmės atitikimo nusikaltimui.³⁸ Savo darbe „Istatymų dvasia“, teigė, kad monarchas gali sulaukti naudos iš pasigailėjimo; jis greitai atneša šlovės ir valdovas tampa savo subjektų mylimas, yra patenkinti galintys praktikuoti malonės teisę“. ³⁹ Bet respublikoje, Monteskjė pareiškė, negali būti malonės. Respublikoje galia bausti yra žmonių rankose, o malonė nepateisinamai trukdytų jų sprendimams.⁴⁰ Tęsiant šio žymaus mąstytojo mintį daroma išvada, jog jei teisė bausti yra žmonių rankose, tai logiška būtų žmonėms priskirti ir teisę atleisti, juk respublika yra tokia valdymo forma, kur valdžia išeina iš tautos, tačiau patogumo sumetimais valstybės valdymas paskiriamas renkamiems atstovaujamiems organams. Taigi ir pačios teisės bausti valstybės piliečiai negali įgyvendinti tiesiogiai. Tai yra įgyvendinama per kvalifikuotą teismų sistemą. Nesutinkant su Monteskjė, galima teigti, jog malonės, t.y., atleidimo teisė, gali egzistuoti respublikoje, nes ji taip gali būti realizuojama žmonių išrinktos kompetentingos institucijos. Deja, priešingai nei monarchijoje, respublikoje laikui bėgant pradėta žiūrėti į malonės praktikavimą priešiška ir įtariai. Paplitusi praktika atleidimo funkciją priskirti šalies prezidento institucijai, tačiau retai, kada valstybės vadovas sulaukia pagirų dėl malonių nuteistiesiems.

<...> Atitinkamai, malonės galia buvo viena iš institucijų atmestų Prancūzų Revoliucijos 1789 m. 10 audringų metų visos malonės ir atleidimai, visi aktai „trukdantys ar sustabdantys baudžiamoj teisingumo vykdymą“ buvo panaikinti. Galų gale, Prancūzija suprato, kad negali gyvuoti be kokio nors gailestingumo mechanizmo ir apsisusto su įvairove *ad hoc* procedūrų, iki kol malonės teisė vėl formaliai suteikta Pirmajam Konsului 1802 m. Nuo to laiko, Leslie Sebba⁴¹ pabrėžė, kad joks kitas režimas pasaulyje neegzistuoja be tam tikros pasigailėjimo atmainos. „Panaikinimo eksperimentas buvo ne tik trumpalaikis“, Sebba rašė, „bet ir unikalus, niekada daugiau nepakartotas“. Jungtinių Valstijų patirtis kuriant naują respubliką kitoje Atlanto pusėje, šiek tiek skyrėsi nuo Europos. Dėl Didžiosios Britanijos teisininkų ir politinių filosofų palikimo, ir daugiau kartaus paveldo palikto jų pačių patirties su karališkais gubernatoriais, kurie turėjo Karaliaus malonės teikimo galią, kolonistai paveldėjo dvilypį požiūrį į malonės vietą respublikoje. Daugybė kolonistų sutiko su Monteskjė: Jei malonė turėtų būti suprantama kaip ji buvo suprantama Anglijoje, kaip pasigailėjimo aktas, asmeninis atleidimo žmogaus žmogui aktas, tuomet demokratijoje negali būti vadovo malonės galios, kur nusikaltimas yra nusižengimas prieš visuomenę, o ne Karaliaus įžeidimas. Nepaisant šių argumentų atstovai susirinkę Filadelfijoje 1787 m. sutiko su JAV Konstitucijos 2 skyriaus 2 straipsniu po gana

³⁷ Švietimo epochos mąstytojas, filosofas, literatas, istorikas, teisininkas, ideologas, geografinės sociologijos mokyklos pradininkas.

³⁸ Moore K. D. *Pardons - justice, mercy, and the public interest*, New York: Oxford University Press Inc., 1989, p. 24.

³⁹ Crouch J. P. *The presidential pardon power*, Washington D.C.: The Catholic University of America, 2008, p. 41.

⁴⁰ Moore K. D. *Pardons - justice, mercy, and the public interest*, New York: Oxford University Press, Inc., 1989, p. 24.

⁴¹ Izraelio filosofijos mokslų daktaras, besidomintis penologija, viktimologija, nepilnamečių nusikalstamumu, baudžiamosios teisės sistema ir žmogaus teisėmis.

trumpos diskusijos Jie rašė, kad Prezidentas „turės galią atidėti nuosprendžio vykdymą ir teikti malonę už nusikaltimus prieš Jungtines Valstijas, išskyrus apkaltos atvejus“.⁴²

Nepaisant kritikos sulauktos XVIII a. kultūrinio-idėjinio judėjimo metu ir žmonių nusivylimo dėl korupcijos lydėjusios tiek eilines malones, tiek bažnytines, nusikaltusiųjų ir nuteistųjų atleidimas neišėjo iš praktikos ir buvo įtvirtintas daugelio valstybių įstatymuose. Nereiškia, kad jos teikimo procesas nepakito ar ji visur buvo vienodai taikoma. Kai kurios valstybės savo įstatymuose yra numačiusios net kelias malonės formas. Pavyzdžiui, Jungtinės Amerikos Valstijos turi net 8 atleidimo atmainas, tarp kurių yra ir amnestija. Taip pat visuomenė yra įpratusi suvokti malonę, kaip atleidimą kaliniams. Tačiau ir vėl kai kurios valstybės suteikia malones nebūtinai asmenims nuteistiems kalėti už savo nusikaltimus. Jau minėtose Jungtinėse Valstijose malonė gali būti teikiama neteisingai nuteistiems siekiant išvengti bylos peržiūrėjimo išlaidų. Nors malonė nėra praktikuojama visiškai tais pačiais tikslais, ji išlieka itin naudingas politinis ir teisinis įrankis.

Sugrįžtant prie malonės istorinės raidos Europoje, verta paminėti Rusijos valstybę, kaip atnešusią indėlį į gausią malonės istoriją. Po senovės Rusijos valstybės žlugimo, malonės teisė buvo sutelkta valdovo rankose. Ilgą laiką ji nebuvo įtvirtinta įstatymiškai. Pirmas teisės aktas, kuriame randamas malonės atspindys, - tapo 1550 m. teisynas, jame teigiama, kad asmuo išlieka gėdoje iki bausmės skyrimo arba iki malonės suteikimo. <...> 1845m. pirmą kartą užtvirtinta malonės sąvoka: „170. Malonė ir atleidimas kalnų jokia būdu nepriklauso nuo teismo. Ji tiesiogiai išeina iš aukščiausios valstybės valdžios ir gali būti teikiama tik monarcho gailestingumu. Galia ir gailestingumo ribos kaip ir atšaukimas kyla iš bendrų įstatymų, iš kurių sušvelninama bausmė arba dovanojamas visiškasis atleidimas“.⁴³ Rusai žiūrėjo į nusikaltimą kaip į gėdą, o malonę kaip į dovaną, o ją teikti galėjo tik valstybės vadovas paskatintas gailestingumo, taigi jokie kiti pagrindai negalėjo motyvuoti malonės teikimo. Kalbant apie minėtą 1550 m. teisyną, pavadintą Ivano IV vardu, autorius teigia, kad minėtoji gėda tariamai išlieka iki bausmės skyrimo arba iki malonės suteikimo, vadinasi malonė galėjo būti teikiama tik iki nuosprendžio paskelbimo dar nuteistam asmeniui, taigi malonė arba užkirsdavo kelią pradėti teisinį procesą, arba jį nutraukti. Remiantis pateikta teisine norma galima interpretacija, jog malonė išteisindavo individą. O ar panašią galimybę turėjo nuteistieji nėra aišku.

Mažai yra žinoma apie Lietuvos teisinį gyvenimą iki XIV amžiaus pabaigos. Pasak istorikų, šis karine galia pasižymėjusio krašto, istorijos periodas turėtų būti vertinamas kaip papročių ir paprotinės teisės etapas. Lietuvos istorijoje iki XX amžiaus galime aptikti nedaug užuominų apie malonę. Ilgą laiką ši privilegija priklausė Lietuvos monarchui (karaliui ar kunigaikščiui), tačiau keičiantis politinei situacijai valstybės vadovo valdžia silpnėjo. Lietuvai susijungus su Lenkija, itin išaugo Seimo reikšmė, XVII a. būtent jam buvo priskirtos malonės ir amnestijos teikimo teisės.

⁴² Moore K. D. *Pardons - justice, mercy, and the public interest*, New York: Oxford University Pres, Inc., 1989, p. 24-25.

⁴³ Гришко А. Я., Потапов А. М. *Амнистия. Помилование. Судимость*, Логос, 2010, p. 62-63.

Anksčiau diskutuota indulgencija taip pat palietė Lietuvos valstybę. Siekdamas Lietuvos ir Lenkijos pagalbos ir karinių pajėgų kare prieš husitus, to meto popiežius, Martynas V, suteikė Vytautui ir jo kariams indulgenciją už jo veiksmus prieš Ordiną. Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraščio straipsnyje apie kunigaikščio Vytauto santykius su apaštalu sostu rašoma, kad “<...>Vytautas prašo visiems tikintiesiems ir atgailaujantiems, kurie apaštalu Petro ir Pauliaus oktavoje maloningai aplankys Medininkų bažnyčią ir koku nors būdu prisidės prie jos statymo bei išlaikymo, suteikti indulgenciją.”⁴⁴ 1423 m. rugpjūčio 28 d. popiežius suteikė atleidimą Vytautui ir jo kariams, tų pačių metų gruodžio 1 d. suteiktas pakartotinis atleidimas Vytautui ir 15 jo patarėjų, o vėliau pakvietė Vytautą kariauti su husitais⁴⁵, pašaipiai pabrėždamas: “<...>., Nenorėk, kad apie tave kalbėtų, jog esi greitesnis kariauti su krikščionių vienuoliais, negu su netikėliais eretikais.”⁴⁶ Akivaizdu, kad ir šiuo atveju indulgencijos tikroji esmė - “paslauga už paslaugą”. Indulgencija buvo siekiama nupirkti karinę galią, siekiant nugalėti kitatikius. Nors buvo bandoma plėsti krikščionybės įtaką, pats atleidimas buvo naudojamas ne krikščioniška dvasia: “Atleisk, kaip ir Dievas mums atleidžia”. Kitų autorių darbuose yra minima Lietuvoje egzistavusios teismo arba nukentėjusiojo artimųjų teiktos malonės, kas yra panašu į atleidimą įtvirtintą Hamurabio teisyne bei “aidesis” Senovės Atėnuose.

<...> Žinomas atvejis, kai nusikaltusiajam atleido giminės. Tai buvo gana graudi šeimyninio konflikto istorija. Kaip jau minėta, 1766 m. bajoras L. Chojeckis buvo nubaustas už tai, kad nužudė J. Stadnickio–Kalendos sūnų, kuris buvo jo žmonos brolis. Nužudytojo tėvas paprašė išlaisvinti nusikaltėlį iš Vilniaus bokšto kalėjimo, kadangi jam kalint įgulos (pilies) kalėjime <...>, jo duktė, laikinai netekusi maitintojo, su mažais vaikais gyveno labai skurdžiai. Nužudytojo tėvas patvirtino, kad nusikaltėliui atleides. Pagal susitarimą iš abiejų pusių į kalėjimą nesėdo ir minėtasis M. Oginskis, kadangi susitaikė su savo priešininku. Lygiai taip pat, 1749 m. susitaikius besivaidijančioms pusėms, kalėjęs Andrius Svinarskis <...> išėjo į laisvę. Šis nuosprendis buvo paskelbtas LDK Vyriausiojo Tribunolo teisėjams matant. 1732 m. Tribunolo maršalka sušvelnino bausmę keliems bajorams <...> nuo 12 savaičių iki 2. Taigi, galima teigti, kad teismas nedarydavo didelių kliūčių, matydamas, kad kaltintojai daro nuolaidas įkalintiesiems. Nėra rasta nė vieno rašto, atsisakančio patenkinti tokius prašymus.⁴⁷ Malonė iš nukentėjusiųjų pusės atspindėjo siekį išvengti įvairių rūpesčių, gal net ir papildomų netekčių. Malonės teikimą motyvavo daugiau nei naudos ar turto siekis. Visgi pats malonės

⁴⁴ Jučas M. Vytauto santykiai su Apaštalu Sostu, Vilnius: Lietuvos katalikų mokslo akademijos metraščių Nr. 29, 2006, p. 6. (<http://archive.minfolit.lt/arch/15501/15516.pdf>).

⁴⁵ “<...>Antra vertus, 1423 m. rugpjūčio 28 d. popiežius atleido Vytautui ir jo kariams už kaltes kare prieš Ordiną. 1423m. gruodžio 1 d. popiežius suteikė indulgenciją Vytautui ir jo 15-kai patarėjų, o 1424 m. vasario 14 d. ir 1425 m. sausio 28 d. pakvietė Vytautą į karą prieš husitus.” (<http://archive.minfolit.lt/arch/15501/15516.pdf>, p. 16)

⁴⁶ <http://www.vartiklis.lt/history/lith/bohemia-letter.htm>

⁴⁷ Burba D. *Bajorijos kriminaliniai nusikaltimai ir bausmės Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVIII a.*, Daktaro disertacija, Kaunas: VDU, 2010, p. 218. (http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2010~D_20101230_091137-51817/DS.005.0.01.ETD)

teikimas buvo teismo valioje, o artimųjų prašymai buvo tik vienas iš pagrindų, dėl kurių galėjo būti suteikiama malonė. Dabartinėje Lietuvos valstybėje malonė yra įprasta valstybės vadovo praktika, tačiau greta nebeegzistuoja galimybė nusikaltusiems asmenims sulaukti teisinio atleidimo tik dėl to, kad aukų artimieji to prašo, o ir vargu ar atsirastų daug tokių prašančiųjų. Prašymai yra teikiami tik nuteistojo iniciatyva, o jo atsiprašymas ir susitaikymas su nukentėjusiais gali būti vienas iš įtakojančių veiksnių, bet ne pagrindinė malonės suteikimą lemianti priežastis.

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę 1918 m., buvo priimtos net keturios konstitucijos (1920 m., 1922 m., 1928 m., 1938 m.). Kiekvienoje iš jų nebuvo apsieita be teisinio atleidimo įtvirtinimo. Šiuo periodu malonė buvo įvardijama kaip dovanojimo teisė ir ji priklausė išskirtinai valstybės Prezidentui, išskyrus 1922 m. konstituciją. 1920 m. laikinoji valstybės konstitucija: „8 §. *Respublikos Prezidentas: <...> f) turi baudmės dovanojimo teisę.*“⁴⁸ 1922 m. konstitucijoje baudmės dovanojimo teisė minima 51 straipsnyje: „*Respublikos Prezidentas turi baudmės dovanojimo teisę. Dovanoti baudmę Ministeriams, kurie yra nusmerkti dėl tarnybos nusikaltimų, Respublikos Prezidentas gali tik Seimui sutikus.*“⁴⁹ 1928 m. konstitucijoje diskutuojama prerogatyva priskiriama Vyriausybės skilčiai: „52. *Respublikos Prezidentas turi teisę dovanoti baudmę ir nurodytais įstatymo atsitikimais gražinti teismo atimtas ar susiaurintas teises.*“⁵⁰ 1938 m. konstitucijoje, apie malonę jau kalbama skyriuje apie Teismą: „130 straipsnis. *Respublikos Prezidentas gali dovanoti teismo sprendimu paskirtą baudmę ar jos dalį arba pakeisti ją kuria lengvesne baudme. Įstatymo nustatytais atvejais Respublikos Prezidentas gali gražinti teismo atimtas ar susiaurintas teises.*“⁵¹ Malonės minėtu istorijos laikotarpiu buvo labai panašios į dabartinę. Nesutapimas randamas analizuojant 1922 m. malonės normą. Dabar galiojančiuose įstatymuose nenumatoma jokių išlygų, kuomet Prezidentui būtų reikalingas Seimo pritarimas malonės klausimu. Taip pat galiojančiuose teisės aktuose nėra užsimenama apie teismo atimtų ar susiaurintų teisių gražinimą, minėtą 1938 m. konstitucijoje.

Kita šio laikotarpio ypatybė yra tai, jog malonės reglamentavimui buvo priimtas atskiras įstatymas, ko dabartinėje įstatyminėje bazėje nėra. 1930 m. liepos 14 d. Lietuvos Respublikos Prezidentas A. Smetona priėmė ir paskelbė Malonės įstatymą, kuriame buvo plačiai aptariama malonės teisė. Remiantis įstatymu, malonės prašymą teikė nuteistasis arba jo globėjai. Malonės prašymo pateikimas sulaikydavo mirties baudmės vykdymą. Jis buvo paduodamas teismui, sprendusiam bylą pirmojoje instancijoje. Prie šio prašymo būdavo pridedama informacija iš įkalinimo ar arešto vietos apie nusikaltusiojo elgesį, baudmės įtaką. Iš teismų prašymai keliaudavo Teisingumo arba Krašto Apsaugos ministeriui. Malonės prašymas kartu su nuteistąjį liečiančia baudžiamąja byla iš teismo būdavo siunčiami tik įsiteisėjus sprendimui. Ministeriai prašymus pristatydavo Prezidentui kartu su

⁴⁸ Laikinoji Lietuvos Valstybės Konstitucija, *Laikinosios Vyriausybės žinios*, 1920, Nr. 37-407.

⁴⁹ Lietuvos Valstybės Konstitucija, *Vyriausybės žinios*, 1922, Nr. 100-799.

⁵⁰ Lietuvos Valstybės Konstitucija, *Vyriausybės žinios*, 1928, Nr. 275-1778.

⁵¹ Lietuvos Valstybės Konstitucija, *Vyriausybės žinios*, 1938, Nr. 608-4271.

savo nuomone. Neįskaitomi, nesuprantami, nepadorūs ar įžeidžiantys prašymai nebūdavo teikiami Prezidento svarstymui. Suteikus dalinę malonę, buvo galimybė gauti dar vieną malonę, jei Ministeris atrodavo prašyme naujų aplinkybių. Šiame įstatyme jau kur kas daugiau smulkmenų, kurios padeda atriboti to meto malonę nuo dabartinės

Malonė taip pat minima 1919 m. priimtame Baudžiamajame Statute: „72. *Pasigailėti ir dovanoti teismas negali. Tatai eina tiesiog iš vyriausios neaprežtosios valdžios ir gali būti tik Valdovo gailėstingumo darbas. Šio gailėstingumo, kuris yra išimtis iš paprastųjų įstatymų, galia ir galios sritys nustatomos tuo pačiu Aukščiausiuoju paliepiamu, arba įsakymu, arba bendruoju malonės manifestu, kuriuo palengvinamas kaltininkų likimas arba kuriuo jiems bausmė visiškai atleidžiama.*“⁵² Teisės norma kur kas išsamesnė nei galiojanti 2000 m. BK, išdėstomi malonės aspektai, kurie dabar yra palikti interpretacijai atsižvelgiant į istorinę patirtį. Nesiskiria faktai, jog malonę teikia ne teismai, o valstybės vadovas, ja švelninama nuteistųjų bausmė arba nuo jos visiškai atleidžiama. Cituotoje normoje nustatyta, jog pati malonė gali būti teikiama priimant tris skirtingus teisės aktus, šiuometinė malonė praktikuojama tik Prezidento malonės dekretu.

XX a. pradžioje keičiantis politinei situacijai, dažnas buvo ir okupacinių režimų bei įstatymų pasikeitimas Lietuvoje. Remiantis Lietuvos teisės istorijos vadovu, 1915 m. įvedus Vokietijos režimo teisę, malonės teisę turėjo Rytų fronto karo vadas, galėjęs pakeisti mirties bausmę. Šis asmuo okupuotame krašte turėjo visą valdžią, todėl buvo tarsi valstybės vadovas. Vokiečiams už nusikaltimus okupuotame krašte malonės teisę turėjo tik Vokietijos imperatorius. Įsigaliojus galutiniam Sovietų Sąjungos režimui, Lietuvoje buvo priimta 1978 m. Konstitucija, kaip Pagrindinis Įstatymas. Jame nurodoma, kad malonės teisė priklausė Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumui: „108 straipsnis. *Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas: <...>12) teikia malonę piliečiams, kuriuos yra nuteisę Lietuvos TSR teismai.*“⁵³ O prieš tai ši atleidimo prerogatyva yra įteisinama 1961 m. Baudžiamajame kodekse: „56 straipsnis. *Atleidimas nuo bausmės atlikimo. Atleisti nuteistąjį nuo bausmės atlikimo, taip pat paskirtąją bausmę sušvelninti, išskyrus atleidimą nuo bausmės arba bausmės sušvelninimą amnestijos ar malonės tvarka, gali tik teismas įstatyme nurodytais atvejais ir tvarka.*“⁵⁴ Baudžiamajame kodekse įtvirtintoje normoje netiesiogiai minima malonė ir amnestija, apie šias priemones kalbama kito atleidimo nuo bausmės atžvilgiu. Okupacinio režimo metu galioję įstatymai numatė, kad LTSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas atleidžia ar švelnina bausmes piliečiams nuteistiems Tarybų Sąjungos teismų. Teikimo tvarka nėra reglamentuojama.

Nepaisant to, jog istoriškai malonės teisė priklausė įvairioms valdžios institucijoms, vienu metu

⁵² Baudžiamasis statutas, *Laikinosios Vyriausybės žinios*, 1919, Nr. 2.

⁵³ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Konstitucija (Pagrindinis Įstatymas), *Vyriausybės žinios*, 1978, Nr. 11 -131.

⁵⁴ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Baudžiamasis kodeksas, *Vyriausybės žinios*, 1961, Nr. 18-148.

net buvo įtakota eilinių žmonių, pati malonės esmė išliko nelabai pakitus iki šių dienų, ji vis dar laikoma gailėstingumo aktu. Būtent humanizmas ir antro šanso idėja išlieka pagrindiniais malonės motyvais. Lietuvoje malonė teikiama Prezidento priimtu dekretu, remiantis Konstitucijos 84 ir BK 79 straipsniais, kurie numato galimybę sumažinti bausmę ar ją net pakeisti švelnesne bausme.

Joks įstatymas nereguliuoja malonės teikimo pagrindų. Prezidentas yra visiškai laisvas suteikti malonę ir atleisti nuo visos ar dalies skirtos bausmės vykdymo bet kurį asmenį, nuteistą bet kurio Lietuvos Respublikos teismo. Suprantama, būtina sąlyga Lietuvos Respublikos Prezidento malonei gauti yra nuteisto asmens prašymas. Malonės klausimai svarstomi ir malonė gali būti teikiama tik gavus pačių nuteistųjų rašytinius prašymus. Kitų asmenų prašymai (gynėjų, giminaičių, Seimo narių ir pan.) negali būti pagrindas svarstyti malonės prašymą. Teisę paduoti prašymą turi asmuo, nuteistas bet kokios rūšies bausme, t.y. ne tik nuteistas laisvės atėmimo bausme, be to, bet kokio dydžio bausme. Terminuota laisvės atėmimo bausme ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausme nuteistas asmuo malonės prašymą paduoda tik per pataisos įstaigos administraciją. Nuteistieji kitomis bausmėmis malonės prašymus paduoda patys ir prideda jį atžvilgiu priimtų teismų nuosprendžių ir nutarčių nuorašus, reikalingas pažymas, pavyzdžiui, kokia teismo nuosprendžiu skirtos baudos dalis sumokėta, pažymas apie šeimą ir apie turimą turtą, dėl turto konfiskavimo- turto arešto aktą bei kitus dokumentus, turinčius reikšmės svarstant malonės prašymą. Įgyvendinti teisę į malonę padeda Malonės komisija, esanti prie Lietuvos Respublikos Prezidento. Į jos sudėtį įeina: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkas, Lietuvos apeliacinio teismo pirmininkas, Lietuvos Respublikos teisingumo ministras, Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras, Lietuvos Respublikos Prezidento patarėjas teisės klausimais- Teisės departamento vadovas, Lietuvos Respublikos patarėjas teisės klausimais, Lietuvos teisininkų draugijos atstovas, Lietuvos kalinių globos draugijos atstovas, Lietuvos nusikaltimų aukų rėmimo asociacijos atstovas, Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijos Teisės departamento vyriausiasis specialistas malonės klausimais (Komisijos sekretorius). Malonės komisija sudaroma Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu. Malonės komisija yra kolegiali, patariamoji, visuomeniniais pagrindais veikianti institucija. Komisijos posėdžiams vadovauja Lietuvos Respublikos Prezidentas. Malonės prašymų svarstymo tvarka ir sprendimų priėmimo tvarka nustatomos malonės prašymų nagrinėjimo nuostatuose. Remiantis nuostatų 3 straipsniu malonės prašymai svarstomi tų asmenų, kuriuos yra nuteisę Lietuvos Respublikos teismai, taip pat Lietuvos Respublikos piliečių, kuriuos nuteisė kitų valstybių teismai ir kurie atlieka bausmę Lietuvoje. Malonės prašymai svarstomi tik įsiteisėjus nuosprendžiui, o jeigu buvo paduotas kasacinis skundas- išnagrinėjus bylą kasacine tvarka. Nuteistųjų laisvės atėmimo bausme prašymai svarstomi tik pradėjus atlikti bausmę. Nuteistasis gali rašyti malonės prašymą bet kuriuo metu atlikdamas bausmę. Tačiau reikia žinoti, kad asmenų, nuteistų laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausme, malonės prašymai gali būti svarstomi Malonės komisijoje ne anksčiau, kaip atlikus dvidešimt metų laisvės atėmimo bausmės. Anksčiau paduoti prašymai

nesvarstomi. Teikiant malonę atsižvelgiama į nuteistojo padaryto nusikaltimo pobūdį ir pavojingumą, jo asmenybę, elgesį, požiūrį į darbą, atliktos bausmės laiką, dėl nusikaltimo padarytos turtinės žalos atlyginimo, pataisos įstaigos administracijos, visuomeninių organizacijų bei buvusių darbuotojų nuomonę ir kitas aplinkybes. Malonės komisija gauna ir susipažįsta su dėl malonės prašytojo priimtais teismų nuosprendžiu ir nutarčių nuorašais ir išsamiais nuteistojo darbo ir elgesio apibūdinimais. Bausmės vykdymo vietos administracija privalo pateikti komisijai savo nuomonę dėl prašymo esmės. Be to, pateikiamos pažymos apie dėl nusikaltimo padarytos turtinės žalos atlyginimą, taip pat gali būti pateikti kiti dokumentai ir duomenys, kurie turi reikšmės svarstant malonės prašymą. Komisijos nuomonė dėl malonės teikimo Lietuvos Respublikos Prezidento nesaisto. Malonės klausimai sprendžiant Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu. Nepatenkinus malonės prašymų pakartotinai pateikti malonės prašymai svarstomi praėjus ne mažiau kaip šešioms mėnesiams nuo ankstesnio svarstymo. Iki nurodyto termino pabaigos gauti pakartotiniai prašymai gražinami pareiškėjams.⁵⁵

Malonės instituto esmė tai, kad palengvinama nusikalstamas veikas padariusių asmenų padėtis, realizuojamas humanizmo principas baudžiamojoje teisėje ir taip tikslinama valstybės baudžiamoji politika. <...> Respublikos Prezidento dekretas dėl malonės suteikimo yra individualus vienkartinio taikomojo pobūdžio teisės aktas, jame procesiniai malonės realizavimo aspektai nereglamentuojami. Jokie kiti (papildomi) teisės aktai malonei realizuoti nėra reikalingi ir nepriimami. BK nenustato asmenų kuriems gali būti suteikta malonė, taip pat nenurodo nusikalstamų veikų, už kurias ji teiktina. Malonė neribojama paskirtos bausmės rūšimi bei dydžiu, pakartotinumą egzistavimu ir pan. – ji gali būti suteikta kiekvienam jos prašančiam nuteistajam. <...> Galimi ir tarpininkavimai dėl malonės suteikimo prašymą padavusiam nuteistajam. Tarpininkauti gali, pavyzdžiui, darbuotojai, kurioje asmuo dirbo iki nuteisimo, administracija ar kolektyvas, Seimo nariai, visuomeninės organizacijos ir pan. Malonė teikiama tik tiems nuteistiesiems, kurių atžvilgiu yra įsiteisėjęs apkaltinamasis teismo nuosprendis (BPK 336 str.). Malonės tvarka asmuo negali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, jam negalima būti nutraukta baudžiamoji byla, taip pat negali būti panaikintos patraukimo baudžiamajon atsakomybėn sukeltos teisinės pasekmės bei teistumas. <...> Malonės tvarka asmuo gali būti atleistas tik nuo bausmės (visos ar jos dalies) atlikimo. Nuo baudžiamojo poveikio, priverčiamųjų medicinos ir auklėjamojo poveikio priemonių malonės tvarka asmuo atleistas negali būti. Malonė gali būti suteikta už tų nusikalstamų veikų padarymą, už kurias jos suteikimo metu bausmė yra pradėta atlikti, tačiau dar nėra iki galo atlikta. Tai lemia, jog malonės suteikimas nėra rehabilitacija, jis nepanaikina fakto, kad asmuo yra padaręs baudžiamojo įstatymo uždraustą veiką. Nuo baudos bausmės gali būti atleidžiama tik tuo atveju, kai ji dar nėra pradėta vykdyti arba nors ir pradėta vykdyti, tačiau iki galo neįvykdyta. Kai ši bausmė yra jau įvykdyta, atleidimas nuo jos malonės tvarka

⁵⁵ Abramavičius A., Baranskaitė A. ir kt. *Lietuvos Respublikos Baudžiamojo Kodekso komentaras. I tomas*, Vilnius: Vilniaus spauda, 2004, p. 410-411.

jokios teisinės reikšmės neturi, nes tokiu atveju asmeniui įmokėta (išieškota) baudos suma nėra gražinama. Tais atvejais, kai dalis baudos jau yra sumokėta ir asmuo, Respublikos Prezidentui patenkinus jo malonės prašymą, atleidžiamas nuo tolesnio bausmės vykdymo, sumokėta (išieškota) baudos suma asmeniui taip pat nėra gražinama. <...> Suteikiant malonę negali būti atleidžiama nuo žalos, padarytos nukentėjusiajam, atlyginimo, numatyto teismo apkaltinamajame nuosprendyje. Teikiant malonę vertinama asmens padaryta nusikalstama veika, jos pavojingumo pobūdis ir laipsnis, malonės prašančio nuteistojo asmenybė, kurią be kitų aplinkybių, apibūdina ir išnykę bei panaikinti teistumui, taip pat atsižvelgiama į teistumą, vertinami nusikalstamos veikos padarymo motyvai (pavyzdžiui, buitinio konflikto metu nužudęs žmogų asmuo turi daugiau galimybių tikėtis, kad jam bus sutekta malonė, nei iš anksto žmogžudystę suplanavęs nuteistasis), nuteistojo elgesys bausmės atlikimo vietoje, taip pat j šeimos padėtis, atliktos bausmės dalis bei kitos aplinkybės, leidžiančios priimti motyvuotą sprendimą dėl malonės suteikimo konkrečiam asmeniui. Taip pat atsižvelgiama į bausmės atlikimo įstaigos, kurioje nuteistasis atlieka paskirą bausmę, administracijos nuomonę. Malonės suteikimas panaikina tik baudžiamąją teisinę nusikalstamos veikos padarymo fakto reikšmę, jos kriminalinis pobūdis išlieka ir turi reikšmės sprendžiant recidyvo klausimą. Respublikos Prezidento sprendimas dėl malonės suteikimo yra galutinis, jis negali būti apskūstas nei teismine, nei kitokia tvarka. Nors praktikoje yra buvęs atvejis, kad Respublikos Prezidentas peržiūrėjo savo sprendimą dėl malonės konkrečiam asmeniui suteikimo ir jį panaikino, paaiškėjus po malonės suteikimo tam tikroms aplinkybėms, tokia praktika negali būti vertinama kaip pagrįsta, kadangi suteiktos malonės atšaukimas prieštarauja šio instituto esmei ir paskirčiai.⁵⁶

Pats malonės suteikimo atšaukimas neprieštarautų įstatymui, kadangi kaip ir daugelis kitų malonės “taisyklių” tiesiog nėra įtvirtintas įstatymiškai. Bet kaip jau buvo minėta BK komentare, suteiktos malonės panaikinimas būtų nesuderinamas su pačios malonės teikimo dvasia. Malonė suvokiama kaip gailestingumas, kaltės dovanojimas, atleidimas nusikaltusiam asmeniui, o juk atleidę atleidimo neatsiimame, kitaip pats atleidimas yra beprasmiškas. Kalbant valstybiniu mastu, jei malonės dekretų atšaukimas taptų įprasta praktika, sumažėtų pasitikėjimas valstybės institucijomis ir ne tik malonės klausimu, taip pat nepasitenkinimas tarp nuteistųjų būtų nemažas. Dėl šių priežasčių malonės svarstymo ir teikimo procesas turi būti itin kruopštus, atsakingas prezidentūros personalas privalo malonės posėdžiams pateikti visą reikšmingą bei tikslingą informaciją apie kiekvieną malonės prašančią asmenį, o prezidentas įvertinęs turimus duomenis bei komisijos narių (ši komisija sudaroma Prezidento iniciatyva) nuomonę bei patarimus priimti galutinį sprendimą (suteikti ar nesuteikti malonės, o suteikus, siūlyti malonės suteikimo variantus), kurio vėliau netektų gailėtis. Su panašiu atveju buvo susidurta ir šios kadencijos Prezidentei Daliai Grybauskaitei, kuomet buvo suteikta malonė, o vėliau

⁵⁶ Abramavičius A., Baranskaitė A. ir kt. *Lietuvos Respublikos Baudžiamojo Kodekso komentaras. I tomas*, Vilnius: Vilniaus spauda, 2004, p. 423-427.

paiškėjo, kad Malonės komisijai buvo pristatyta klaidinga tikrovės neatitinkanti informacija apie įkalintąjį. Pateiktuose dokumentuose buvo nurodyta ne ta nusikalstama veika, už kurios padarymą bausmę atlieka malonės prašantis asmuo. Klaida buvo pastebėta ir ištaisyta, t. y. atšaukta malonė, dar neįsigalėjus dekretui.

Malonės dekretas yra vienas iš poįstatyminių aktų. Juo nustatomos ne naujos elgesio taisyklės, o įgyvendinamos jau egzistuojančios. Šiuo atveju minėtais dekretais Prezidentas įgyvendina Konstitucijos jam suteiktą, ir Baudžiamojo kodekso konkretizuotą atleidimo teisę. Malonės dekretai kaip privaloma išlaiko oficialų teisės akto pavidalą, turi pagrindinius rekvizitus: aktą išleidusios institucijos pavadinimas, teisės akto rūšis ir jo pavadinimas, priėmimo data, numeris ir priėmimo vieta, motyvacija teisės aktui paremta konstitucine norma, įtvirtinančia malonės teisę, pabaigoje įvardijamas aktą pasirašęs pareigūnas. Patį dekreto turinį, kas daugelyje kitų teisės aktų yra norminė dalis, sudaro asmenų, kuriems teikiama malonė sąrašas. Šiame nurodomos įvykdytos nusikalstamos veikos, už tai paskirta bausmė, bei malonės suteikimo forma (atleidimas nuo likusios bausmės ar jos švelninimas). Malonės dekretu gali būti atleistas neribotas asmenų skaičius - nuo kelių asmenų iki 58. Pirmosios Prezidento Adamkaus kadencijos metu susiformavo dažna praktika vienu aktu atleisti apie 30 ir daugiau asmenų. Patys malonės dekretai, struktūriniu požiūriu, visiškai nepakito per pastaruosius kelis dešimtmečius, šiek tiek kinta tik įvardiniai žodžiai, tačiau jie turiniui didelės įtakos nepadaro.

2. Istorinė amnestijos analizė ir reglamentavimas Lietuvoje

Terminas „amnestija“ išsivystė iš graikiško žodžio „amnestija“ arba „amnesis“, kuris reiškia užmaršumą, užmarštį, arba atminties praradimą.⁵⁷ Terminas „amnestija“ yra gana jaunas; 403 m. pr. Kr. Atėnuose ši buvo vadinama *me mnesikakein*, kuris reiškė „neprisimenu nusižengimo, todėl nesiekiu atpildo“.⁵⁸ <...> Peloponeso karo pabaigoje 404 m. prieš Kr., kurio metu spartiečiai laimėjo prieš atėniečius, Atėnuose buvo įtvirtinta oligarchinės valdžios modelis. Šią valdžią sudarė 30 pareigūnų, kurie buvo žinomi kaip „30 tironų“, dėl jų negailestingo valdymo. Per 8 mėnesius jie įvykdė egzekuciją 1500 žmonių ir ištrėmė 5000 kitų. Thrasybulos, Atėnų generolas, vadovavo sukilimui, kurio pasekmė buvo Tironų žlugimas ir pašalinimas. Po maišto Thrasybulos pasiūlė amnestijos įstatymą, kuris draudė kaltinti ar bausti Atėnų piliečius už nusižengimus ir nusikaltimus įvykdytus abiejų šalių prieš Tironų pašalinimą. Tironai ir jų agentai buvo išimtis. Piliečiai buvo prisaikdinti gerbti amnestiją ir pirmas asmuo sulaužęs priesaiką buvo nužudytas. Šiuo aktu, generolas siekė „ištrinti pilietinę nesantaiką iš atminties pritaikant teisinę užmarštį“.⁵⁹ <...> Amnestija turėjo vieną išimtį: kaltinimai dėl žmogžudystės ir sužalojimo oligarchijos laikotarpiu galėjo būti nagrinėjami, jei ginamasis tai padarė „savo ranka“. Bet ši išlyga neturėjo praktinės naudos. Beveik visi kalti dėl baudžiamųjų nusikaltimų padarytų civilinio karo metu buvo aprėpti Amnestijos, kadangi pati egzekucija buvo vykdoma Vienuolikos Tarybos, kurie buvo išimtis Amnestijai ir visi, kurie tariamai pabėgo į Eleusis ar į tremtį po susitaikymo. Po Eleusis reintegracijos 401 – 400 m. pr. Kr., Amnestija buvo dar kartą patvirtinta siekiant apimti ir tuos asmenis, kurie persikėlė į Eleusis.⁶⁰ Žinoma, 403 m. pr. Kr. buvo ne pirmas kartas, kai *me mnesikakein* buvo naudojamas žymėti amnestiją. 424 m. pr. Kr. megarai pradėjo derybas su Atėnų armija, siekiant užkirsti kelią kai kuriems piliečiams atkurti oligarchiją. Jų planai nepavyko. Tremtiniai grįžo į Megarą, o tie, kurie bendradarbiavo su Atėniečiais pabėgo. Likę davė priesaikas elgtis kaip geriausia miestui ir neprisiminti praeities skriaudų. Bet, po to, tremtiniai įkūrė oligarchiją ir paskatino žmones pasmerkti apie šimtą megarų, kurie buvo jų asmeniniai priešai mirčiai, tuo pagrindu, kad jie kolaboravo su atėniečiais. Kita amnestija įvyko 422 m. pr. Kr. kuomet atėniečiai nutraukė Bottiaeans sukilimą. Remiantis susitarimo sąlygomis, generolai, Taryba ir kiti magistratai pažadėjo neprisiminti skriaudų. 411 m. pr. Kr. Samos'os demokratinė frakcija su atėniečių laivyno, dislokuoto toje vietovėje, pagalba nuvertė Samian'ų oligarchiją. Jie nužudė

⁵⁷ Ntoubandi F. Z. *Amnesty for Primes against humanity under international law*, Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2007, p. 9.

⁵⁸ <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/9781444338386.wbeah04024/abstract>

⁵⁹ Ntoubandi F. Z. *Amnesty for Primes against humanity under international law*, Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2007, p. 15-16.

⁶⁰ [https://www.law.upenn.edu/journals/jil/articles/volume32/issue2/Lanni32U.Pa.J.Int'lL.551\(2010\).pdf](https://www.law.upenn.edu/journals/jil/articles/volume32/issue2/Lanni32U.Pa.J.Int'lL.551(2010).pdf), p. 566-567.

trisdešimt ir ištrėmė tris šimtus, kurie įkūrė oligarchiją. Kitiems buvo leista gyventi demokratijoje pažadėjus, kad praeities skriaudos nebus prisimenamos. Ir pagaliau, atėniečiai priėmė Patrocleides dekretą 405 m. pr. Kr., kuriuo leido sugrįžti išstremtiems už įvairius nusikaltimus, įskaitant dalyvavimą Keturių Šimtų valdyme, piliečiams. Dekretas nustatė, kad oficialūs įrašai apie tremtinių nusižengimus turi būti ištrinti, niekas neturi teisės turėti savo žinioje privačių šių įrašų kopijų, ir niekas negali priminti praeities skriaudų. Visose minėtose situacijose, pasižadėjimas *me mnesikakein* buvo tarsi sąlyga užbaigianti sąstingį ir sutaikanti kovojančias frakcijas. <...> Priesaika galiojo tik tol kol abi pusės jos laikėsi.⁶¹

Priešingai nei malonė amnestija buvo dažnai naudojama, rastos užfiksuotos graikų amnestijos buvo skelbiamos pasikeičiant režimui, bei skatinant solidarumą suirutės metu. Šio atleidimo vardas atėjo iš graikų tautos, tačiau užmaršties kaip amnestijos rezultato koncepcija taip pat susiformavo Graikijoje. Amnestijos priklausomai nuo susidariusios situacijos toje teritorijoje buvo teikiamos įvairių valdžios organų. Svarbu yra tai, jog graikų gyvenimas buvo nemenkai įtakotas jų religijos. Tikėjimas palietė visas to meto gyvenimo sritis nuo švenčių ir varžybų iki pačios teisės, tikėta, jog dievai egzistavo ir įtakojo žmonių gyvenimą, bei atsakydavo į maldas ir aukas. Savo knygoje „Senovės graikų religija“⁶² J.D. Mikalson'as pateikia pavyzdį kuriame teigiama, jog žudikas turėjo atsakyti ne tik prieš teisinę sistemą, bet turėjo būti apvalytas nuo savo veiksmų paliktos taršos. Suterštas asmuo mieste galėjo užtraukti visam miestui dievų nemalonę. Kitas atvejis teigia, kad išdavikas išduodavo ne tik valstybę, bet ir dievus. O graikų teisingumo ir tvarkos deivė Temidė vis dar tebėra teisingumo simbolis didelėje pasaulio dalyje. Todėl logiška būtų tikėtis, kad religija turėjo paliesti ir atleidimo teikimą, tačiau nė vienas iš rastų pavyzdžių neužsimena apie tikybos poveikį graikų amnestijoms ar net jau analizuotoms malonėms.

Kita vertus toliau pateikiamas amnestijos teikimo modelis Egipte yra persmelktas religinių įsitikinimų. Amnestija čia įvardijama kaip bendroji malonė ir buvo suteikta faraono sosto paveldėjimo proga, dėl ko ši tampa svarbi, nes yra viena pirmųjų amnestijų minint svarbią valstybei progą.

Remiantis Ptolemaic Ankhsheshong Instrukcija ar Ramziui IV skirta šlovinamąja giesme:

*„Tie, kurie buvo alkani yra pasotinti ir patenkinti
Tie, kurie buvo ištroškę yra pripildyti gėrimu
Tie, kurie buvo nuogi yra aprengti puikiausia drobe
Tie, kurie buvo purvini švyti
**Tie, kurie buvo nelaisvėje yra išlaisvinti
Tie, kurie buvo grandinėse džiaugiasi.**“*

Tačiau nors *Tie, kurie pabėgo grįžo į savo miestus* yra paminėti, nėra jokių užuominų apie tuos, kurie buvo išstremti. Tarp priemonių paskelbtų Ptolemajaus V ant Rozetės Akmens 210-180 pr. Kr., buvo

⁶¹ Wolpert A. *Remembering Defeat— Civil War and Civic Memory in Ancient Athens*, Baltimore and London: JHU Press, 2003, p. 76-77.

⁶² Mikalson J.D. *Ancient Greek Religion*, Singapore: Wiley-Blackwell Publishing, 2010, p. 172.

įsakas išlaisvinantis kai kuriuos kalinius: „... tie, kurie buvo kalėjime ir tie, kurie buvo kaltinami ilgą laiką, jis atleido juos nuo kaltinimų...“. Į savo viešpatavimo galą Ptolemajus VIII įsakė: „*Karalius Ptolemajus ir Karalienė Kleopatra sesuo ir Karalienė Kleopatra žmona skelbia amnestiją visiems savo subjektams už klaidas, nusikaltimus, smerkimus ir visokių rūšių kaltinimus iki 52 Pharmouthi metų 9-tos dienos, išskyrus asmenis kaltus dėl tyčinio nužudymo ar šventvagystės.*“ Žyniai, vėl pasitelkus orakulus, taip pat teikdavo malones pažeidėjams. Kuomet Amen statula buvo paklausta ar turėtų būti sutrumpintas ištrėmimas į dykumos oazę kai kuriems nuteistiesiems, ji linktelėjo galvą pritarimui. Orakulo metodu galėjo būti priimami nauji įstatymai, taip trėmimai buvo panaikinti po 21-os dinastijos: „*Tuomet jis (t.y. Amen'o Vyriausiasis Žynys, Menkheperre) nuėjo pas didįjį Dievą, sakydamas: „O, mano viešpatie, Tu duosi didį įsaką tavo vardu, kad jokie žmonės nebus ištrėmti į tolimus oazės regionus, nuo šios dienos.*“ *Tuomet Dievas aiškiai linktelėjo. Jis tarė vėl, sakydamas: „Tu pasakysi ir bus padaryta įsaku, įtvirtintu ant stelos [...], įpareigojantis ir įtvirtintas amžiams.*“⁶³

Pateikta situacija aiškiai parodo, jog Senovės Egipto teisinis gyvenimas buvo smarkiai įtakotas dvasininkijos, būtent ji interpretuodavo ir perduodavo to meto dievų norus likusiai liaudžiai. Žinant kokie tikintys buvo to meto egiptiečiai, savaime aišku žyniai turėjo daug galios, kartais daugiau nei pats faraonas. Tais laikais dievų valią „žinojo“ tik žyniai, o valdovas privalėjo vykdyti tą valią. Taigi kaip ir visur pasaulyje, buvo didelė tikimybė suklestėti korupcijai tarp dvasininkų. Jau buvo kalbėta, kad įvairūs visuomenės sluoksniai kovojo dėl teisės bausti ir atleisti. Tikėtina, jog amnestijos Egipte buvo politinis įrankis, priklausęs šventikams.

Amnestija egzistavo ir Senovės Japonijos valstybėje. Atrasta dalis amnestijos proklamacijos už eilinius nusižengimus, kuri sako: „*Pasekoje, jis (Mikado⁶⁴) suteikia atleidimą. Tegul kiekvienas sugrįžta į savo namus, ir nepakartoja nusižengimų, o tampa oho mi takara⁶⁵ nešančiais naudą visuomenei.*“⁶⁶ Japonijos amnestija, kalbant Senovės valstybių kontekste, turi panašumų tik su egiptietišku ekvivalentu, nes abi oficialiai buvo teikiamos šalies valdovo: imperatoriaus ir faraono. Kalbant atskirai apie Japonijos atvejį, palyginimą galėtume padaryti su Senovės Kinijos malone, kuri buvo teikiama turint išskaičiavimą. Atrodytų, jog būtent japonai suprato, kad kai kurie nusikaltusieji atneštų valstybei daugiau naudos, jei būtų amnestuoti, taigi amnestija imperatorius nusikaltusiems atleido ir įpareigojo būti pavyzdiniais piliečiais. Kas dabar yra populiaru praktika, kuria valstybės institucijos įsitikinusios, jog asmuo pasitaisė ir pasimokė iš savo klaidų, todėl beprasmiška toliau versti vykdyti bausmę, amnestuoja asmenis taip parodydamos humaniškumą ir suteikdamos galimybę buvusiems nuteistiesiems vėl įsilieti į visuomenę ir nešti naudą valstybei.

⁶³ http://www.reshafim.org.il/ad/egypt/law_and_order/index.html

⁶⁴ Japonijos imperatorius.

⁶⁵ Didžiausias turtas (princo), t. y. žmonės. Hoffmann J.J., Serrurier L. *Japanese – english Dictionary*, Leyden : E.J. Brill, 1881-1892, p. 14.

⁶⁶ <http://www.masseiana.org/satow1.htm>

Nors amnestijos kaip atskiro instituto sąvoka Europoje susiformavo tik po kelių amžių, jos užuominų kaip matyti yra įvairiuose istoriniuose perioduose. Amnestija aptinkama ir viename žymiausių istorinių dokumentų. 1215 m. liepą buvo patvirtinta Magna Carta, kuria buvo siekiama išspręsti konfliktą tarp Karaliaus John'o ir jo baronų, taip išvengiant civilinio karo. Nors šis garsus dokumentas savo tikslo nepasiekė, visgi jame atrandama aktuali nuostata. 62 akto straipsnis kalba apie malonę visiems asmenims, nusikaltusiems konflikto metu: „62. *Ir valia, neapykanta, ir kartėlis, kurie sukilo tarp mūsų ir mūsų žmonių, dvasininkijos, nuo ginčo datos, mes visiškai atleidome ir suteikėme malonę visiems. Taip pat, visi piktnaudžiavimai, nutikę ginčo metu, nuo Velykų šešioliktų mūsų valdymo metų iki taikos atkūrimo, mes visiškai atleidome visiems, ir dvasininkijai, ir pasauliečiams, ir visiškai atleidome, kas susiję su mumis.* <...>“⁶⁷ Šiame straipsnyje naudojamas tik „malonės terminas“, bet atsižvelgus į tai, kad buvo nusistovėjusi praktika teikti amnestijas plačiam ratui asmenų karų ir konfliktų atvejais, kuomet buvo siekiama priėti susitarimą, pasiekti taiką ar išvengti daugiau skausmingų netekčių, aišku, jog šiais žodžiais Anglijos žmonėms buvo siūloma ne malonė, bet amnestavimas.

„Teisinės užmaršties“ taikymas išsivystė Europoje ginkluotų konfliktų kontekste, kurio opozicija buvo Vitoria⁶⁸ ir Suarez⁶⁹ laikėsi principo, jog tarptautinės teisės teologinė prigimtis pripažįsta laimėtojų teisę nubausti pralaimėjusiuosius kare. Rašydamas apie vadų ir kareivių atsakomybę už karo metu atliktus veiksmus, Grocijus⁷⁰ yra pasakęs: „*Generolai yra atsakingi už viską, kas buvo padaryta jiems vadovaujant; ir visi kariai, kurie dalyvavo šiurkščiuose veiksmuose, tokiuose kaip mielių sudeginimas, yra atsakingi už bendrą žalą.*“ Nepaisant to, toliau yra pažymima kad neatskleisti nusikaltimai turi būti atleisti ir, kad „*taikos metu būtų netinkama grįžti prie ankstesnių nuoskaudų*“. Grocijaus pasiūlymas dėl neatskleistų nusikaltimų atleidimo buvo pritaikytas Europoje 30 metų karo pabaigoje (1618-1648), kuris buvo įvertinta kaip vienas daugiausiai kraujo praliejęs ginkluotas konfliktas naujų laikų Europos istorijoje. Jis kilo dėl Bohemijos sukilimo dėl religinių motyvų ir apėmė Šventąją Romos Imperiją ir jos kaimynes. Šiam karui baigiantis 1648 m., kariaujančios šalys susitiko <...> derėtis dėl taikos, šio susitikimo metu spalio 24 d. gimė Vėtfalijos taikos sutartis. Sutarties 2 straipsnis minėjo tokiu žodžius kaip „užmarštis“, „amnestija“ ir „malonė“ be tolimesnės atskirties. Ji teigė: „*Bus tik viena šalis ir kita nuolatinė užmarštis, amnestija, arba malonė dėl įvykdytų nusikaltimų nuo bėdų pradžios <...> žodžiu, raštu, ir žiauriais veiksmais smurtu, priešišku, žala ir išlaidomis*“. Remiantis sutarties 2 str., amnestija tapo reikšmingu taikos susitarimų elementu ir amnestijos nuostatos inkorporavimo į Europos taikos sutarčių praktiką, kuri paplito 17-19

⁶⁷ Magna Carta 1215 m.

⁶⁷ (<http://www.constitution.org/eng/magnacar.htm>)

⁶⁸ XV-XVI a. ispanų filosofas, teologas, juristas. Dažnai vadintas „tarptautinės teisės tėvu“.

⁶⁹ XVI-XVII a. ispanų Jėzuitų kunigas, filosofas ir teologas, jo darbai buvo laikomi svarbiu lūžiu antrojo scholastikos periodo istorijoje, kuomet buvo pereita iš Renesanso fazės į Baroko.

⁷⁰ XVI-XVII a. Nyderlandų teisės filosofas, laikomas tarptautinės teisės tėvu, prigimtinės bei tarptautinės teisės pagrindėju.

amžiuose. Dėl to, dauguma vėlesnių taikos sutarčių turėjo amnestijos nuostatą, kuri buvo išreikšta aiškiai ar numanomai. 1659 m. lapkričio 7 d. Pirėnų sutartis, pasirašyta Prancūzijos ir Ispanijos, pažymėjo IV str., kad „*viskas, kas buvo padaryta, ar viskas, kas įvyko šio Karo metu, bus laikoma amžinoje užmarštyje*“. Taip pat, Nijmegeno sutartis 1678 m. rugpjūčio 10 d. ir rugsėjo 17 d. pasirašyta tarp Prancūzijos ir Nyderlandų <...>. Žymiausios 18 a. taikos sutartys, kuriose buvo įtraukta amnestijos nuostata, yra Aix-La-Chapelle sutartis, pasirašyta 1748 spalio 18 d., Hubertsburgo sutartis 1763m. vasario 15 d., Paryžiaus sutartis 1763 m. Aix-La-Chapelle sutartis buvo pasirašyta tarp D. Britanijos, Prancūzijos, Ispanijos, Sardinijos, Modenos, Genojos Respublikos ir Jungtinių provincijų, siekiant sustabdyti Austrų karą dėl sosto. II str. šiame susitarime numatė, kad bus pripažinta bendra užmarštis dėl „*bet ko, kas buvo padaryta karo metu*“. Panašiai ir Hubertsburgo susitarimas buvo pasirašytas, juo baigta septyni metų karas, kuris įsiliepsnojo 1756 m. dėl Austrijos noro atgauti Sileziją, kuriame buvo įrašyta labai išsami amnestijos nuostata, panaši į Vestfalijos sutarties 1648m. Šio dokumento II str. yra pasakyta: „*Abi šalys paskelbs bendrą amnestiją ir absoliučiai iš atminties ištrins visus priešiškus, praradimus, žalą, nepaisant jų prigimties, įvykdytus ir patirtus abiejų šalių per pastaruosius neramumus. Nebus minimi priešiški, nebus siekiama kompensacijos jokių pretekstu. Jokie abiejų šalių subjektai nebus persekiojami, bet galės mėgautis amnestija ir jos visišku efektu, nepaisant jokių anksčiau skelbtų dokumentų; visi konfiskacijos įsakymai bus atšauti, o tai, kas jau konfiskuota bus grąžinta jų tikriesiems savininkams*“. Be to, Paryžiaus susitarimo, kuriuo buvo baigtas anglų-prancūzų konfliktas dėl Šiaurės Amerikos, I str. numatyta amnestijos norma: „*Bus bendrai užmiršta, viskas, kas buvo padaryta ir įvykdyta prieš ar prasidėjus karui, kuris dabar pasibaigė.*“ Pirmoji 19 a. dalis buvo dominuojama pasipriešinimų Prancūzijos hegemonijai vadovaujamai imperatoriaus Napoleono. Tačiau, taikos sutartys, pasirašytos tuo periodu; būtent 1801 m. Lunevilio sutartis tarp Austrijos ir Prancūzijos ir Amienso sutartis 1802 m. tarp Anglijos ir Prancūzijos neįtraukė amnestijos. Priešingai, amnestijos galimybė buvo svarstoma Taikos ir draugystės sutartyje 1814 gegužės 30 d. pasirašyta tarp Prancūzijos ir D. Britanijos, kuri užbaigė Napoleono karus. 16 str. nustato: „*Susitariančios šalys, trokštančios visiškai užmiršti nesutarimus, kurie drebino Europą, skelbia ir pažada, kad nė vienas asmuo, nepaisant jų rango ar padėties, atstatytose valstybėse, įtrauktose į šią sutartį, nebus persekiojami, trukdomi, prie jų priekabiuojama, neliečiami jų asmenys ar nuosavybė jokių pretekstu, neatsižvelgiama į jų elgesį ar politines pažiūras, sąsajas su kuria nors iš susitariančių šalių ar kitų vyriausybių, kurios nebeegzistuoja, ar dėl kitų priežasčių, išskyrus dėl skolų asmenims, ar poelgių po sutarties pasirašymo*“. Panašiai amnestijos nuostatą į 13 str. traukė Adrianopolio sutartis 1829 rugsėjo 2/14 d., kuri užbaigė rusų-turkų karą dėl Graikijos nepriklausomybės nuo Osmanų Imperijos: „*Atkurdami nuoširdžius draugystės santykius susitariančios šalys suteikia bendrą atleidimą (malonę) ir visišką amnestiją visiems jų subjektams, nepaisant jų padėties, pozicijos karinėse operacijose...*“ Antroje 19 a. pusėje dominavo sėkmingos Prūsijos armijos pergalės, vadovaujamos

Oto fon Bismarko, prieš Daniją, Austriją ir Prancūziją. Tęsiant amnestijos tradiciją, taikos sutartis sudaryta tarp Austrijos ir Prūsijos 1866 rugpjūčio 23 d. Prahoje, amnestija įtvirtina 10 str. 3 paragrafe. Tačiau, taikos sutartys tarp Vokietijos ir Danijos ir tarp Vokietijos ir Prancūzijos, sekusios Bismarko pergales prieš šias tautas neturėjo amnestijos nuostatų. Toliau sekę įvykiai po Bismarko 1890 m., vedė prie I-ojo pasaulinio karo. 20 a. charakterizuoja pasikeitęs požiūris į amnestijos skelbimą. Pasibaigus I-ajam pasauliniam karui susivienijusios šalys prieštaravo bet kokiai idėjai suteikti amnestiją Vokietijos karo nusikaltėliams. <...> Atsižvelgus į ankstesnę praktiką taikos sutari atžvilgiu, Versalio taikos sutartis 1919 birželio 28 d., kuri užbaigė I-ąjį pasaulinį karą neturėjo amnestiją reglamentuojančių nuostatų. Priešingai, sutarties 227-230 str. numatė bausmes asmenims, kurie buvo įtariami įvykdę nusikaltimus, nusižengę karo tradicijoms. 227 str. nustatė bausmę vokiečių kaizeriui, tuo tarpu 22 str. pripažino susivienijusių šalių karo teismo jurisdikciją vokiečių karo nusikaltėlių atžvilgiu. Tačiau, dėl nuomonių nesutapimo taikytinos teisės klausimu, baudžiamasis persekiojimas neįvyko. <...> Nors amnestija buvo labiausiai praktikuojama 17-19 a., svarbu paminėti, kad ne visos taikos sutartys traukdavo amnestiją į savo turinį. To priežastis yra ta, kad amnestijos institutas buvo pasitelkiamas kaip priemonė tik tuo atveju kuomet karui baigiantis nebūdavo akivaizdžių nugalėtojų, kuomet derybų šalys turėjo tvirtą ir nuoširdų siekį sudaryti ilgalaikę taiką. Tarptautinei teisei uždraudus jėgos naudojimą kaip instrumentą užsienio politikoje ir po 1928 m. Kelogo-Briando pakto⁷¹, amnestija prarado savo galią taikos sutartyse. Dėl šios priežasties, amnestija neturėjo didelės reikšmės II-ojo pasaulinio karo susitarimuose. Tendencija neįtraukti amnestijos nuostatos į taikos susitarimus pasiekė kulminaciją 1945 m. su Tarptautinio karo tribunolo chartija, kuri numatė individualią baudžiamąją atsakomybę asmenims atsakingiems už nusikaltimų taikai padarymą, karo nusikaltimus ir nusikaltimus žmogiškumui, įvykdytus II-ojo pasaulinio karo metu. Verta paminėti, kad Chartija buvo ne taikos sutartis tarp susivienijusių šalių ir Vokietijos, tai buvo instrumentas nugalėtojų derybose ir pralaimėjusių nubaudimas. Ši chartija ir ją sekę susitarimai taip pat pabrėžė teismų ir bausmių Ašies karo nusikaltėliams svarbą, o ne užmaršties, malonės ar amnestijos.⁷²

Po šio karo buvo vadovautasi jau minėtu požiūriu, jog laimėjęs turi teisę teisti pralaimėjęs šalis, dažnas ir dabar yra posakis - "laimėtojų niekas neteisia". Istorija liudija, jog prie žalos karo metu prisidėjo ne tik Vokietija bei jos sąjungininkės, bet ir laimėjusios šalys. Viena pagrindinių karo dalyvių Sovietų Sąjunga nusinešė itin daug gyvybių, atėmė nepriklausomybę net iš keturių valstybių, įskaitant ir Lietuvą. Visgi kaltinimai galų gale buvo nukreipti į pralaimėjusios ir ironiškai pradėjusios karą Vokietijos bei jos sąjungininkų pusę. Šį kartą laimėtojai nebuvo nusiteikę taikytis ir atleisti pralaimėjusiems taigi amnestijos šiuo atveju nebuvo skelbiamos. Kita vertus

⁷¹ 1928 m. tarptautinis susitarimas, kuriuo buvo pasižadėta nenaudoti karo kaip įrankio spręsti politinius konfliktus. Išlyga buvo - karas savigynos tikslais.

⁷² Ntoubandi F. Z. *Amnesty for Crimes against humanity under international law*, Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2007, p. 16-20.

amnestavimą laimėjusios šalys parankiai naudojo savo atžvilgiu.

<...> Amnestijos nuostatos buvo įtvirtinamos individualiuose taikos susitarimuose su kitoms Ašies šalimis dėl asmenų, kovojusių už ar simpatizavusių susivienijusioms šalims. Taigi amnestija buvo priemonė, kuria nugalėtojai galėjo reabilituoti savo tautiečius ir tuos, kurie palaikė, vykdydami, nusikaltimus bandydami priešintis naciams. <...> Nepaisant karo nusikaltėlių teismo Niurnberge sėkmės, <...>, daugelis konfliktų po II-ojo pasaulinio karo buvo sprendžiami nenubaudžiant karo nusikaltėlius. Vietoje to, buvo skelbiamos amnestijos, siekiant pamiršti praeitį, palengvinti naują pradžią, nepraradę galios jos išlikti įprasta praktika. Šią situaciją atspindi amnestijos įstatymas, paskelbtas JAV vyriausybės 1950 m., kuris reabilitavo Amerikos karius nuo visų nusikaltimų, padarytų Korėjos karo metu.⁷³

Išvada: amnestijos taikymas pakito po II-ojo pasaulinio karo, nes plataus masto atleidimai įsitvirtino labiau kaip vidinių konfliktų pasekmė, kitaip tariant, įsivyravo tendencija apriboti amnestijas valstybės sienomis. Sunku atrasti pavyzdžių, kurie liudytų amnestijos taikymą išorinio karo atvejais. XX a. antroje pusėje ir XXI amžiuje amnestijos itin tankiai buvo pasitelkiamos sprendžiant vidinius konfliktus: pilietiniai karai, revoliucijos, agresyvūs protestai, kovos dėl nepriklausomybės bei režimų pasikeitimai. Tai puikiai iliustruoja 2014 m. Ukrainos situacija, kuomet neseniai amnestija buvo pristatyta protestuotojams Maidane už įvykdytus baudžiamuosius ir administracinius įstatymų pažeidimus, mainais į užimtų pastatų atlaisvinimą. Deja, amnestija nepadėjo priėti taikaus kompromiso.

Amnestijos po neramumų skiriasi nuo daugelio kitų, kadangi pastarosios dažniausiai teikiamos įsigalėjus teismo nuosprendžiams, t.y., jau nuteistiems ar net kurį laiką atliekantiems bausmę, įstatymo pažeidėjams. Amnestijos sekančios konfliktą priešingai - užkerta kelią nusikaltusių asmenų nubaudimui, ir visa tai daroma vardan santaikos atstatymo. Kas susilaukia daug negatyvių pastabų. Iš tiesų sunku įsivaizduoti taiką po amnestijos suteikimo asmenims, kurie įvykdė baisius nusikaltimus neramumų metu. Ar realu tikėtis, kad smurtą patyrę valstybės gyventojai susitaikys su asmenimis, kurie vykdė tą smurtą? Remiantis faktu, jog amnestijos praktikai nematyti pabaigos, populiarī nuomonė, jog dėl taikaus sugyvenimo kažkas turi būti paaukota, šiuo atveju tai yra žmogaus teisė į teisingumą. Anglų autorė, teisės mokslų daktarė L. Mallinder kelia klausimus⁷⁴: kaip suderinti taiką su teisingumu? Kaip išsaugoti žmogaus teises, kai jos daugeliu atvejų yra paaukojamos pasifikacijos tikslais? Kas nutinka aukoms vykstant politiniams pasikeitimams? Kuomet amnestijos įstatymas gali būti laikomas teisingu ir moraliu, ne tik legaliu? Ar galima teigti, jog “užmarštis” yra “susitaikymo” sinonimas? Vis dėlto autorė straipsnyje “Amnestijos vaidmuo konfliktų transformacijoje”⁷⁵ nurodo, jog tam tikrame kontekste ir kartu su papildomomis teisingumo ir demokratinėmis reformomis,

⁷³ Tas pats, p. 20-22.

⁷⁴ <http://www.gvpt.umd.edu/lpbr/subpages/reviews/mallinder0409.htm>

⁷⁵ http://www.academia.edu/177046/The_Role_of_Amnesties_in_Conflict_Transformation, p. 2-3.

amnestija gali padėti visuomenei nutolti nuo skaudžios praeities.

Taipogi įdomi amnestijos skelbimo praktika išsivystė specifinėje, visiškai su karu nesusijusioje, valstybės gyvenimo srityje. Valstybės institucijos pavertė amnestiją instrumentu sprendžiant imigracijos įstatymų pažeidinėjimo problemą. Tokie amnestijos įstatymai itin patrauklūs Jungtinėse Amerikos Valstijose. Šios amnestijos pateisinamos teigiant, kad imigracija teigiamai veikia ekonomiką, yra natūrali teisė ir imigrantų yra per daug, kad su jais būtų įmanoma kitaip susitvarkyti. Kaip bus matyti kitame skyriuje, nagrinėjant šių atleidimų teikimo problemas, valstybė dažnai imasi atleidimo teikimo žmonėms, nes kitokių problemų sprendimų nėra arba jie padarytų didesnę žalą valstybės ištekliams.

Gausi yra Rusijos amnestijų istorinė bazė, nepaisant to jog atsirado vėliau nei malonės institutas. Ilgą laiką pats „amnestijos“ terminas neegzistavo, o buvo apibendrinamas kaip „pasigailėjimas“ ar „atleidimas“.

Iš aktų artimiausių amnestijai, dėmesio verta amnestija dovanota Novgorodui 1471 m. birželio 27 d. Štai kaip ji aprašoma N.M. Karamzino⁷⁶: „*Per kelias dienas Jonas leido ambasadoriams audienciją. Feofilas kartu su daugeliu dvasinių asmenybių ir žymiausių Novgorodo pareigūnų, didžiojo kunigaikščio akivaizdoje krito ant kelių tylomis ir verkė. Jonas apsuptas priimančių bajorų atrodė rūstus ir griežtas. „Didysis kunigaikšti,-pasakė Feofilas,- numalšink savo pyktį, nuramink rūstybę, pasigailėk mūsų, nusikaltėlių, ne dėl mūsų maldų, bet dėl savo gailestingumo užgesink ugnį, deginančią Novgorodo kraštą, sulaikyk kardą, liejantį jos gyventojų kraują.“ Jonas kartu su savimi iš Maskvos atsivežė vieną mokslininką kronikų sekretorių, vardu Stefanas Baradovas, kuriam buvo skirta išvardyti visas novgorodiečių išdavystes; bet ambasadoriai nenorėjo pasiaiškinti ir prašė vienintelio dalyko- pasigailėjimo. Čia broliai ir karvedžiai Jono pasisakė už kaltąją tautą, ilgai meldė, be sustojimo. Galų gale, valdovas tarė žodžius geraširdiško atleidimo, kaip užtikrina kronikos, įkvėptos krikščioniškosios meilės žmogui ir patartas metropolito Feofilo pasigailėti gyventojų, jei jie gailėsis.“* Pateiktame amnestijos aprašyme atkreipiamas dėmesys į kunigaikščio elgesį, kur jis verčia novgorodiečius maldauti atleidimo. Savo veiksmais jis rodo galią, kuri gali būti sustabdyta nuoširdžiu gailėsčiu dėl savo veiksmų. Masinių nusikaltėlių paleidimų praktika buvo paremta religija, idėjomis, kurios teigė, kad maloningumas rodomas nusikaltėliams yra žinoma religinė auka Dievui, reikalaujančiam dėkingumo. Artima sąjunga tarp cerkvės ir valstybinės valdžios sukūrė teokratinę nusikaltėlių atleidimo formą. Amnestijos buvo skelbiamos Velykų, Užgavėnių proga. <...> Grynai dinastiniais tikslais pirmoji priimta amnestija buvo Boriso Godunovo jo karūnacijos 1598 m. proga. Buvo paskelbtas atleidimas beveik visiems puolusiems kunigaikščiams ir bajorams, kurie persekiojo Borisą Godunovą. Be karūnacijos, amnestijos priežastimis galėjo būti ir kiti įvykiai caro šeimoje. Taip

⁷⁶ XVIII-XIX a. rusų rašytojas, poetas, istorikas ir kritikas, geriausiai žinomas dėl parašytos 12 knygų apimties nacionalinės istorijos.

Vasilijus III paskelbė amnestiją sūnaus Jono gimimo proga. Ivanas Rūstusis savo testamente <...> prirašė išleisti po jo mirties visus kalinius. P.I. Liublinskis⁷⁷ daro išvadą, kad Maskvos epochos metu besivystanti amnestija buvo suprantama kaip bendroji malonė, veikiamą religinių- politinių tendencijų, kita vertus ji būdavo naudojama kaip įrankis kilus politiniams neramumams, siekiant bendro susitvarkymo. <...> Iš principo visiškai naujos amnestijos (kolektyvinės malonės) tendencijos išryškėja XVIII a. pr., Petro Didžiojo epochoje. Jis ryžtingai nutraukė ryšius tarp pasigailėjimo teisės ir religinių priešasčių, dėl šios priežasties išnyksta Velykinių malonių praktika. Manifeste apie nuteistųjų pasigailėjimą 1721 m. lapkričio 4 d., sudarytame sudarius taiką su Švedija, jo galiojimas charakterizuojamas kaip „bendrasis atleidimas ir išlaisvinimas nuo kalčių“. <...> Ypač svarbus amnestijos instituto raidai periodas buvo Jekaterinos II valdymas. Iš to meto manifestų visiškai išnykusi religinė amnestijų motyvacija, „vietoje buvusių laisvų vertinimų iškeliami jau logiški pamąstymai, susiję su žinoma atsakomybe ryšyje su teisingumu, reikalaujančiu represijų jėgos“. Gailestingumas charakterizuojamas ne kaip pamaldumo aktas, o kaip protingos politikos priemonė, kuria siekiama kaltųjų pataisymo. <...> Amnestijų manifestai tik sušvelnindavo bausmę, išsisaugodavo tarnybiniai ir turtiniai teisių apribojimai ir išlikdavo baudos. Buvo nustatoma atlyginti žalą nukentėjusiesiems. Žymiai mažiau buvo baudžiama už religinius nusikaltimus, ypač išleidžiami buvo disidentai, išskyrus tikrus piktžodžiautojus. Amnestijos veikimas neapėmė žudikų, plėšikų ir godžiųjų. Jekaterinos epochai ypač būdinga bendrų atleidimų ribojimas. Amnestija retais atvejais buvo taikoma pilnai ir buvo skelbiama tik nuteistiesiems, pabrėžiant jos auklėjamąją reikšmę. <...> Naujas amnestijos priėmimas pradėtas Aleksandro I caravimo laikotarpiu. Vietoje sudėtingų apribojimų skirtingoms kaltinamųjų ir nuteistųjų kategorijoms, kurie buvo įtvirtinti buvusiuose manifestuose, nustatytas asmenų skirstymas, amnestijos buvo skiriamos įtariamiesiems, teisiamiesiems ir nuteistiesiems. Gailestingumo ribos skirtingoms kategorijoms kaltųjų buvo skirtingos: įtariamiesiems ir teisiamiesiems buvo skiriama pilna amnestija, nuteistiesiems- dalinė. Valdant Nikolajui I teismui suteikta teisė amnestijos būdu nutraukti nagrinėjimą. <...> Nikolajus I valdymo metu buvo sukurta įstatymų apie amnestiją sistematizacija.⁷⁸

Nepaisant to, jog kaip atskiras mechanizmas amnestija Rusijoje išsivystė kur kas vėliau, nei malonė, jos istorinė raida yra kur kas turtingesnė. Per trumpą laiką amnestijos teikimo procesas drastiškai pakito, bet kartu ir išlaikė kai kuriuos atleidimams būdingus aspektus. Gailestingumas išliko oficialiu amnestijų motyvu, tačiau buvo grindžiamas jau nebe religija, o racionalių žmonių naudojamas politinis įrankis. Taipogi, nors išnyko praktika skelbti amnestijas religinėmis progomis, pavyzdžiui Velykų metu, panašios progos kaip ir gailestingumas įgijo kitokią prasmę. Neseniai Rusijoje buvo priimta vadinamoji Kalėdinė amnestija. Daugelyje pasaulio valstybių visuotiniai proginiai atleidimai

⁷⁷ Rusų juristas, kriminologas, teisės mokslų daktaras.

⁷⁸ Гришко А. Я., Потапов А. М. *Амнистия. Помилование. Судимость*, Логос, 2010, p. 61 – 64.

nėra įtakojami religinių sumetimų, o remiasi tuo, jog šventinis metas yra suprantamas kaip ramybės ir susitaikymo laikotarpis, visuomenė būna kur kas palankiau nusiteikusi priimti minėtus įstatymus.

Jau buvo minėta analizuojant malonės istorinę raidą, jog amnestijos skelbimas Lietuvoje buvo monarcho, o XVII a. tai jau buvo Seimo prerogatyva, na o keičiantis politinei situacijai, Lietuvai tapus Rusijos Imperijos dalimi, amnestijos skelbimas Lietuvos gyventojams priklausė caro valiai.

<.>XVIII a. pirmoje pusėje Respublikos seimo konstitucijoje⁷⁹ minėta, kad gausėja atvejų, kai po nužudymų žmogžudžiai lieka laisvi, sumokėdami išpirką. Konstitucija paragino netaikyti amnestijos piktadariams.⁸⁰ Toliau bus pateikiami amnestijos pavyzdžiai yra iš laikotarpio kuomet Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė jau buvo Abiejų Tautų Respublikos sandaroje su Lenkijos Karalyste (1569-1791), taip pat atvejai iš to meto kai Lietuva buvo Rusijos Imperijos valdžioje (1795-1918).

Po 1606-1608 m. bajorų maišto (Zebzydovskio rokošo) prieš Zigmantą Vazą numalšinimo ir valdovui atsisakius absoliutizmo siekių, 1609 m. Seimas suteikė bendrą amnestiją maištininkams - Lenkijos bajorams. Po kovos dėl sosto Abiejų Tautų Respublikoje, 1736 m. 1736 m. antrojo pasifikacinio Seimo metu buvo išspręsta daugelis probleminių klausimų bei suteikta amnestija pašalintam sosto įpėdiniui, Stanislovui Leščinskiui ir jo sąjungininkams. Kita amnestija jau skelbta Lietuvos valstybei esant Rusijos Imperijos sudėtyje. Caras Nikolajus I paskelbė amnestiją ir žadėjo malones visiems pasidavusiems asmenims, siekdamas numalšinti 1831 m. sukilimą, tačiau amnestija naudos neatnešė. 1856 m. caras Aleksandras II suteikė politinę amnestiją asmenims, atsidūrusiems tremtyje ir katorgoje po 1831 m. sukilimo. Tačiau ir vėl amnestija buvo nesėkminga ir pasak istorikų, ši amnestija tik paskatino revoliucines nuotaikas, amnestuoti asmenys nesijautė dėkingi carui. Toliau sekė antrasis sukilimas 1863 m., siekiant jį užbaigti paragintas caras vėl ėmėsi tų pačių priemonių ir paskelbė manifestą, kuriuo pažadėjo atleisti ir nebausti tų, kurie sudės ginklus ir grįš namo. 1884 m. caras Aleksandras III paskelbė amnestiją, kuri eilinį kartą palietė sukilimo dalyvius. Praėjus dešimtmečiui, 1894 m. paskelbta amnestija po Kražių skerdynių. Istorikų teigimu⁸¹ pasipiktinimas dėl susidorojimo su Kražių gyventojais buvo itin didelis Imperijoje ir užsienyje, todėl atėjęs į valdžią caras Nikolajus II atsižvelgė į Vilniaus teismų rūmų kreipimąsi ir katorga nuteistiems kražiškiams bausmes sušvelnino iki 1 metų kalėjimo, o kitus amnestavo.

Išanalizavus šiuos atvejus, matoma, jog tų amžių tendencija - amnestijų teikimas po neramumų valstybėje, kuo buvo siekiama arba užbaigti minėtas suirutes arba šioms pasibaigus - kaip geros valios simbolis. Dažniau tai buvo valstybinių krizių pasekmė, jomis buvo bandoma nuraminti nestabilią politinę situaciją, tai ypač akivaizdu laikotarpiu kuomet Lietuvos valstybė buvo užimta Rusijos

⁷⁹ 1726 m. Abiejų Tautų Respublikos Seimo konstitucija, skirta Lietuvos Didžiajai Kunigaikštystei.

⁸⁰ Burba D. *Bajorijos kriminaliniai nusikaltimai ir bausmės Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVIII a.*, Daktaro disertacija, Kaunas: VDU, 2010, p. 43.

⁸⁰ (http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2010~D_20101230_091137-51817/DS.005.0.01.ETD).

⁸¹ http://samogitia.mch.mii.lt/ZZ_2010_2/ZZ_2010_2_58_59.pdf

Imperijos. Didžiąją dalį XIX amžiaus Rusija bandė numalšinti partizaninius karus Lietuvoje ir Lenkijoje, viena iš priemonių buvo atleidimų skelbimas.

Atkūrus nepriklausomybę, amnestija paminima 1922 m. konstitucijoje: „65§. *Teismo sprendimas negali būti keičiamas arba naikinamas kitaip, kaip tik teismo, įstatymuose nurodyta tvarka. Amnestija teikiama įstatymų keliu.*“⁸² Ir 1928 m. konstitucijoje: „67. *Teismo sprendimas negali būti keičiamas arba naikinamas kitaip, kaip tik teismo įstatymuose nurodyta tvarka. Amnestija teikiama įstatymų keliu.*“⁸³ Abi nuostatos identiškos, taip pat akivaizdus skirtumas tarp to meto amnestijos supratimo ir nūdienų amnestijos: minėtose normose įtvirtinta, jog amnestija yra pagrindas keisti arba naikinti teismo sprendimą, tuo tarpu dabartiniu suvokimu amnestija nekeičia ir tikrai nenaikina teismo nuosprendžio, ja tiesiog suteikiamas atleidimas, o nuosprendis lieka galioti.

Šiuo nepriklausomybės laikotarpiu buvo priimti net keturi amnestijos įstatymai (1920 m., 1922 m., 1926 m., 1928 m.). 1920 m. gegužės 26 d. Lietuvos Valstybės Tarybos Prezidiumas „*žymėdamas kilnią Lietuvos Valstybės gyvenimo valandą*“⁸⁴ priėmė amnestijos įstatymą, kuriuo buvo atleisti nuo teismo ir bausmės nusikalte politikos, tikybos ir spaudos įstatymams; paleisti įtariamus politinius suimtuosius, kuriems dar nėra pareikšti kaltinimai, atleisti kai kuriuos kriminalinius kalinius nuo trečdaliao bausmės, kitus du trečdalius, o mirties bausmės pakeičiamos sunkių darbų kalėjimu iki gyvos galvos; atleisti nuo bausmės ir piniginės baudos, jei ji dar neįmokėta. Iš įstatymo turinio aišku, jog kaip ir dabartinės amnestijos, jos turėjo bruožą atleisti ne tik kriminalinius įstatymo pažeidimus.

1922 m. rugsėjo 6 d. Lietuvos Steigiamasis Seimas, „*priėmęs Lietuvos Valstybės Konstitucijos įstatymą, norėdamas pažymėti šį didelės reikšmės darbą*“⁸⁵ priėmė amnestiją, kurios atleistųjų sąrašas jau kur kas platesnis. 1926 m. liepos 6 d. Seimas priėmė ir Prezidentas paskelbė Amnestijos įstatymą, kuriuo buvo atleisti asmenys, nusikalte specifiniams Baudžiamojo Statuto, Ypatingų valstybės apsaugos įstatų, Karo teismo įstatų, Spaudos įstatymo, Susirinkimų įstatymo straipsniams. 1928 m. gegužės 14 d. Lietuvos Respublikos Prezidentas priėmė ir paskelbė amnestiją, kuria iš dalies ar visiškai atleidžiami asmenys, nusikalte atitinkamiems įstatymų straipsniams, išskyrus tuos, kuriems jau taikintini buvę amnestijos įstatymai, tačiau galėjo būti taikoma asmenims, kuriems buvo sumažinta, pakeista ar iš dalies atleista bausmė dovanojimo tvarka. Kiekvienas amnestijos įstatymas buvo priimtas ir paskelbtas skirtingų institucijų ar jų kombinacijų. Nepaisant to, kad ji neturi jai skirto specifinio straipsnio, amnestija yra keletą kartų minima 1919 m. Baudžiamajame Statute.⁸⁶

Lietuvai galutinai tapus Sovietų Sąjungos dalimi amnestijos teikimas įtvirtintas iš pradžių 1961

⁸² Lietuvos Valstybės Konstitucija, *Vyriausybės žinios*, 1922, Nr. 100-799.

⁸³ Lietuvos Valstybės Konstitucija, *Vyriausybės žinios*, 1928, Nr. 275-1778.

⁸⁴ Amnestijos įstatymas, *Laikinosios Vyriausybės žinios*, 1920, Nr. 35-397

⁸⁵ Amnestijos įstatymas, *Vyriausybės žinios*, 1922, Nr. 107-831

⁸⁶ § 2. <...> I. Galutinėj teismo išvadov paskirtąją bausmę sumažinus Valst. Prezidento aktu, pasekmės yra tokios pat, kaip ir sumažinus ją, sakysim, amnestijos įstatymu, išleistu tiek prieš, tiek po teismo sprendimo. Jei teismas pritaikina amnest. įst. darydamas sprendimą, tad teismo galutinai paskirtoji bausmė yra ta, kuri yra paskirta, išskaičius amnest. įst. numatytoji jos kiekį (K. 1925/578).“

m. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Baudžiamajame kodekse: „56 straipsnis. *Atleidimas nuo bausmės atlikimo. Atleisti nuteistąjį nuo bausmės atlikimo, taip pat paskirtąją bausmę sušvelninti, išskyrus atleidimą nuo bausmės arba bausmės sušvelninimą amnestijos ar malonės tvarka, gali tik teismas įstatyme nurodytais atvejais ir tvarka.*“⁸⁷ O vėliau ir naujai įsigaliojusioje 1978 m. konstitucijoje: „77 straipsnis. *Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos kompetencijai jos aukščiausiųjų valstybinės valdžios ir valdymo organų asmenyje priklauso: <...> 14) Lietuvos TSR teismų nuteistų piliečių amnestavimas ir malonės jiems teikimas.*“⁸⁸

Minėtoji konstitucija buvo paremta 1940 m. Lietuvos TSR Konstitucijos idėjomis ir principais, o ši buvo tapati 1936 m. Sovietų Sąjungos konstitucijai. Pasinaudoję šių konstitucijų idėjomis nuo 1945 m. sovietų okupacinė valdžia skelbė ne vieną amnestiją, skirtą demoralizuoti partizanus. Šiomis amnestijomis siūlyta galimybė besislapstantiems sovietinio režimo priešininkams legalizuotis. Vyriausybė žadėjo dovanoti partizanams jų nusikaltimus, pasak lietuvių istoriko ir pedagogo K. Kasparo, „*sovietinė propaganda vaizdavo kaip itin humanišką aktą, kurio tikslas – nutraukti beprasmį kraujo liejimą ir išgelbėti tautą*“⁸⁹. Pagrindinė to meto amnestija buvo vadinama „Bartašiūno amnestija“, taip pavadinta, nes ją žadėjo NKVD komisaras Bartašiūnas.

Vienas pirmųjų amnestijos aktų, kurį pavyko rasti, buvo parengtas, suredaguotas bei patvirtintas NKGB žinybos pareigūnų ir viešai paskelbtas su Šiaulių apskrities vykdomojo komiteto pirmininko <...> ir NKVD viršininko kpt. <...> parašais. Jame sakoma, kad tiems, kurie nuo 1944 m. gruodžio 29 d. iki 1945 m. sausio 10 d. „grįš iš miškų arba slapstymosi vietų ir laisvu noru atiduos ginklus milicijos organams, nutrauks visus ryšius su lietuvių tautos priešais“, garantuojama visiškai „klaidų dovanojimas“.⁹⁰ Cituojamame straipsnyje „*Okupantų veiksmai siekiant demoralizuoti ir dezorganizuoti pasipriešinimą 1945 m. vasarą*“ taip pat apibūdinama amnestijos gavimo procedūra: pasidavęs asmuo išklaudydavo auklėjamo pobūdžio pokalbį apie amnestijos esmę, ką reiškia „išpažinti kaltę“ („*javka s povinnoj*“), jie būdavo informuoti esantys pilnaverčiai Sovietų Sąjungos nariai (tačiau negaudavo paso), galintys dirbti ir užsiimti bet kokia legalia veikla, dažnai buvo verbuojami kaip informatoriai, siekiant kovoti su likusiais partizanais.

Amnestijos buvo tik iš dalies efektyvios dėl to, jog pasidavimo terminai buvo per trumpi, o remiantis „*Pasipriešinimo istorija 1944-1953 metai*“⁹¹ atsakas į amnestijos nepaisymą po dešimties dienų buvo partizanų šeimų trėmimas į Sibirą. Taipogi karinis spaudimas neatslūgo, atvira paslaptis buvo tai, jog daugelis legalizuotų asmenų vėliau būdavo suimami ir ištremiami. Išanalizavę šių amnestijų pavyzdį ir prisiminę anksčiau pateiktus iš tų laikų, kuomet Lietuva buvo okupuota Rusijos

⁸⁷ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Baudžiamasis kodeksas, *Vyriausybės žinios*, 1961, Nr. 18-148.

⁸⁸ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Konstitucija (Pagrindinis Įstatymas), *Vyriausybės žinios*, 1978, Nr. 11 -131.

⁸⁹ http://www.genocid.lt/Leidyba/3/Kestutis_Kasparas.htm

⁹⁰ http://www.genocid.lt/Leidyba/3/Kestutis_Kasparas.htm

⁹¹ Gaškaitė N. Pasipriešinimo istorija 1944-1953 metai. Vilnius: Aidai, 1997, p. 43.

imperijos, galima daryti išvadą, jog lietuviai neretai susidurdavo su rusų valdžios bandymais susitvarkyti su krizėmis valstybėje dalinant amnestijas. Šios buvo teikiamos net ne tam, kad susitaikyti ir pamiršti praeities skriaudas, bet, kad užgniaužti neramumus ir apgaulingai nuraminti mases. Minėti atvejai akivaizdžiai liudija nevykusį ir nederamą amnestijos praktikavimą.

Kita istorijai svarbi amnestija įvyko 1953 m. mirus Sovietų Sąjungos vadovui J. Stalinui. Ji buvo geriau žinoma kaip Berijos amnestija. Žinomo NKVD veikėjo paskelbta plati amnestija palietė gulagų sistemą ir buvo išlaisvinti daugiau kaip milijonas įkalintųjų, tačiau tai buvo asmenys, nubausti už kriminalinius nusikaltimus, politinius kalinius ši amnestija mažai paveikė. Remiantis istorija, kurią laiką po šios amnestijos Aukčiausiosios Tarybos Prezidiumas išleido įsaką, kuriuo numatė galimybę nepasitaisiusius amnestuotuosius vėl suimti ir įkalinti, tai pagrindę padidėjusiu nusikalstamumu. Taip pat kai kurie istorikai tvirtina, kad amnestija galėjo būti L. Berijos bandymas užtvirtinti savo padėtį kaip J. Stalino įpėdinis, kitas Sovietų Sąjungos vadovas.

Dar vieną sykį matomas problematiškas amnestijos praktikavimas, kadangi šioje situacijoje ji buvo priimta neįvertinus visų aplinkybių, o jau išgalėjus jai primestos papildomos sąlygos. Analizuojant šį valstybės veiksmą lyg ir galima išvelgti ilgaamžę tradiciją teikti visuotinį atleidimą svarbių įvykių proga. Klausimas tik, kaip vertinti šią teisinę priemonę: kaip teisės aktą įtakotą buvusio valstybės vadovo mirties, ar kaip naujo vadovo valdžios simbolį, kas buvo dažna praeityje į sostą atėjus naujam valdovui (karaliui, imperatoriui ir pan.). Bendras visų to meto amnestijų bruožas - amnestiją galėjo patvirtinti platus asmenų ratas: nuo vadovo iki specialių tarnybų, tokių kaip NKVD, pareigūnų.

1990 m. Sovietų Sąjungos valdžia bandydama nuraminti lietuvių tautos nepriklausomybės siekius bandė ir vėl panaudoti amnestiją. Paskutinis SSRS vadovas M. Gorbačiovas siūlė amnestuoti asmenis pasitraukusius iš karinės tarnybos ir prisidėjusius prie pasipriešinimo, tačiau šį kartą lietuvių tauta nepatikėjo pažadais ir nenusileido.

Nepaisant savo patirties su amnestijomis, Lietuva po nepriklausomybės atgavimo įtvirtino ją savo įstatymuose bei gausiai ją praktikavo. Tačiau jos teikimo tikslai buvo visai kitokie. 1992 m. priimtoje Konstitucijoje, amnestijai skirtas 67 straipsnio 19 punktas. Čia ji yra įtvirtinta kaip viena iš valstybės parlamento funkcijų. Individualią normą amnestija turi baudžiamajame kodekse, 78 straipsnis nustato amnestijos pagrindinius bruožus. Kaip ir malonės, amnestijos reglamentavimas yra labai ribotas, tačiau tai neužkirto kelio valstybės institucijoms ir per pirmąjį Nepriklausomybės dešimtmetį Lietuvos Respublikoje buvo paskelbti net 7 amnestijos įstatymai:

1. 1990 m. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl amnestijos atstacius nepriklausomą Lietuvos valstybę;
2. 1993 m. Įstatymas dėl amnestijos pažymint Lietuvos Respublikos Konstitucijos priėmimą;
3. 1995 m. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl amnestijos;

4. 1996 m. Lietuvos Respublikos amnestijos dėl kai kurių operacijų užsienio valiuta norminių aktų pažeidimą įstatymas;
5. 1998 m. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl dalinės amnestijos akto;
6. 2000 m. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl amnestijos akto;
7. 2002 m. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl amnestijos pažymint Lietuvos Respublikos Konstitucijos dešimties metų sukaktį.

Praėjus daugiau kaip dešimtmečiui, po naujojo Baudžiamojo kodekso paskelbimo, nesiryžta skelbti naujų amnestijos aktų, o amnestijų projektai per visą šį laikotarpį buvo užregistruoti tik trys:

1. 2008 m. Lietuvos Respublikos įstatymo dėl amnestijos pažymint Lietuvos vardo paminėjimo tūkstantmečio sukaktį projektas;
2. 2009 m. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl amnestijos pažymint Lietuvos vardo paminėjimo tūkstantmečio sukaktį projektas;
3. 2010 m. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl amnestijos projektas.

Tarptautiniu mastu amnestija suvokiama kaip priemonė išeinanti iš valstybės suvereno, dažniausiai taikoma spręsti tarptautinius ir pilietinius konfliktus, tačiau neapsieinama atvejų, kuomet valdžios institucijos teikia amnestijas asmenims įvykdžiusiems įvairius nusikaltimus taikos metu. Priklausomai nuo valstybės įstatymų, amnestijomis galima atleisti asmeniui dar neprasidėjus teisiniam procesui, jo eigoje ar paskelbus teismo sprendimą bei pradėjus vykdyti bausmę. Pasak F. Ntoubandi, vokiečių tarptautinės teisės mokslų daktaro, *“amnestija siekiama pritaikyti “tabula rasa” principą nusikaltimams”*⁹². Kas reiškia naują pradžią, o tai istorijoje buvo itin populiarus požiūris į amnestijos teikimą. Šio skyriaus pradžioje buvo pateiktas pavyzdys, kuomet graikai savotišku amnestijos aktu susitardavo užmiršti kaltes ir nuoskaudas ir prisaikdindavo visus dalyvius neieškoti atpildo ar kitaip panaudoti turimas žinias apie nusikaltimą. Remiantis Black’s Law žodynu⁹³, “amnestijos” terminas daugiau priklauso tarptautinei teisei ir taikomas kartu su taikos sutartimis, šiais aktais pamirštama nesantaikos priežastis, siekiant užkirsti kelią tolesniems karams. Amnestija čia poetiškai lyginama “kirvio užkasimui”. Pasitaiko atvejų, kuomet amnestijos naudojamos režimo pasikeitimui valstybėje. Visgi šalies viduje amnestijos naudojamos ir kitais tikslais: humaniškumo praktikavimas, valstybės piniginių išteklių taupymas, svarbių įvykių minėjimas. Taip pat dažniausiai valstybėse amnestijos teisė priklauso įstatymų leidžiamajai, o malonė šalies vadovui. Amnestijos priklausomai nuo jų apimties gali būti bendra arba ribota, taip pat besąlyginė arba su sąlygomis (įsigalioja tik įvykdžius numatytus reikalavimus).

Apie amnestiją Lietuvoje galima daryti išvadas analizuojant amnestijos įstatymus, kadangi būtent kiekviename iš jų yra numatomi amnestijos teikimo pagrindai ir tvarka, priešingai nei malonės

⁹² Ntoubandi F. Z. *Amnesty for Crimes against humanity under international law*, Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2007, p. 9.

⁹³ <http://livingfreeandclear.com/downloads/files/Black'sLaw4th.pdf>, p. 108.

atveju, mokslinės bendruomenės žmonės yra susisteminę turimus duomenis ir pateikę Lietuvoje skelbiamų amnestijų bendrus bruožus, o tai ir yra pagrindinis teorinės informacijos apie amnestiją šaltinis. Anot BK 78 straipsnio, asmuo, padaręs nusikalstamą veiką gali būti Seimo amnestuotas, t.y. būti atleistas nuo visos ar dalies jam paskirtos teismo bausmės. Amnestijos teisė yra realizuojamas skelbiant amnestijos įstatymą, be abejo jis gali būti pavadintas ir kitaip, tačiau svarbus momentas šioje situacijoje yra visgi tai, kad nuteistieji yra amnestuojami priimant ir skelbiant įstatymą, todėl kaip ir kiti šios rūšies teisės aktai yra inicijuojami ta pačia tvarka. O tai pasak Konstitucijos 68 straipsnio reiškia, kad: „*Įstatymų leidybos iniciatyvos teisė Seime priklauso Seimo nariams, Respublikos Prezidentui ir Vyriausybei. Įstatymų leidybos iniciatyvos teisę turi taip pat Lietuvos Respublikos piliečiai. 50 tūkstančių piliečių, turinčių rinkimų teisę, gali teikti Seimui įstatymo projektą, ir jį Seimas privalo svarstyti.*“⁹⁴ Neskaitant piliečių, šia teise yra pasinaudoję visi minėti subjektai, pavyzdžiui, 1995 m. amnestija buvo pasiūlyta Vyriausybės, o 2000 m. inicijuota Prezidento.

Jau kelis kartus buvo minėta, jog po Nepriklausomybės atgavimo Lietuvoje buvo skelbti septyni amnestijos įstatymai. Taip pat kaip žinome amnestijas skelbia Lietuvos Respublikos parlamento institucija- Seimas, net ir pirmąją, pažymėjusią Nepriklausomybės atstatymą, amnestiją, kuri buvo paskelbta Aukščiausiosios Tarybos - Atkuriamojo Seimo. Visų amnestijų pirmieji straipsniai nustato, kas yra šio įstatymo subjektai, tai yra įvardijami asmenys, kurie bus atleisti nuo bausmės ir kuriems bausmė bus sušvelninta. Šiuos seka straipsniai numatantys, kuriems asmenims arba už kurias nusikalstamas veikas nebus taikoma amnestija. Paskutiniuoju amnestijoje įtraukta papildoma nuostata, kurioje išdėstomi nusikaltimai už kuriuos nuteistiesiems *ribojamas* amnestijos taikymas. Amnestijose yra nurodoma, jog prieš teikiant šio tipo atleidimą yra atsižvelgiama į nuteistojo elgesį jam atliekant paskirtą bausmę. Tai yra būdinga visoms, išskyrus 1990 m. ir 1996 m. amnestijas. Tokia pati situacija egzistuoja ir teistumo klausimu (amnestijos taikymas nenaikina jo). Žalos atlyginimo klausimas reglamentuojamas tik 1998 m. ir 2000 m. įstatymuose. Paskelbti amnestiją yra pusė darbo, tačiau tam tikra institucija turi nuspręsti, kuriems nuteistiesiems yra tikslinga suteikti amnestiją. 1990 m. įstatyme šiuo klausimu nenurodoma jokia institucija; 1993 m. - priklausomai nuo aplinkybių, teismai, kvotos ir parengtinio tardymo organai, rajono (miesto) policijos komisariato vadovai, amnestijos komisijos; 1995 m. - teismai ir amnestijos komisijos; 1996 m. - teismai, kvotos ir tardymo organai, policijos komisariatai; 1998 m., 2000 m. ir 2002 m. šiuo atveju buvo identiškos 1995 m. amnestijai. Priešingai nei likusiose 6 amnestijose pirmojoje taip pat trūksta nuostatos numatančios amnestijos taikymo apskundimą. Iš palyginimų matoma, jog pirmoji amnestija buvo gana primityvaus pobūdžio, trumpai ir aiškiai yra įtvirtintos asmenų grupės, kurioms teikiama amnestija ir kuriems - ne. Savo paprastumu ji primena malonės dekretus. Vėlesnės amnestijos tampa vis detalesnės, jau kur kas labiau primenančios įstatymus.

⁹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucija, *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.

Buvo išsiaiškinta, jog amnestija teikiama įstatymo leidžiamosios ir įgyvendinama priimant įstatymą. Tačiau galima paminėti, jog amnestija turi savybių, kurios būdingos individualių teisės normų aktui, kadangi ji yra vienkartinio pobūdžio, įvykdžius joje numatytus uždavinius, amnestija nors ir galiojanti tačiau nebėra aktuali, taip pat skelbiant amnestiją išreiškiamas Seimo sprendimas suteikti privilegiją konkrečiam asmenų ratui taip įgyvendinant Konstitucijos jam suteiktą teisę.

<...> BK draudžiama amnestijos aktu atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės. Kai kuriuose iki įsigaliojant naujam BK priimtuose amnestijos įstatymuose buvo numatytas ir atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės. Pavyzdžiui, 1996 m. liepos 10 d. Lietuvos Respublikos amnestijos už kai kurių operacijų užsienio valiuta normini aktų pažeidimą įstatyme numatyta, kad atleidžiami nuo baudžiamosios atsakomybės asmenys, nuo 1993 m. rugpjūčio 1 d. iki 1995 m. sausio 1 d. padarę veikas, numatytas iki 1995 m. sausio 1 d. galiojusiame Baudžiamojo kodekso 87 straipsnyje už operacijų Rusijos valiuta taisyklių pažeidimą. Dabar galiojančiame BK tokia galimybė nenumatoma. <...> Pabrėžtina, kad Seimas iki įsigaliojant naujam BK labai aktyviai naudojosi teise leisti amnestijos įstatymus. <...> Pažymėtina, kad Lietuva pagal amnestijos įstatymų skaičių Europoje užima pirmaujančią padėtį.⁹⁵

<...> Amnestijos paskelbimas paprastai siejamas su valstybei reikšmingais įvykiais-konstitucijos priėmimu, valstybinio gyvenimo jubiliejais - ir savo paskirtimi padeda realizuoti humanizmo bei teisingumo principus, patikslina valstybės baudžiamąją politiką. Pažymėtina, kad amnestijos aktas nepanaikina nusikalstamų veikų, kurių atžvilgiu jis taikomas, baudžiamumo bei nedekriminalizuoja jų.⁹⁶ Ši savybė sieja amnestiją su malone, kadangi nė vienas iš šių atleidimų nepaneigia įvykusio teisės pažeidimo, o taip pat asmuo nėra išteisinamas, pats teismo sprendimas lieka galioti. Kaip jau buvo minėta, amnestija gali būti sąlyginė ir besąlyginė, tai būdinga ir Lietuvai. Kurį laiką pirmaisiais nepriklausomybės metais dalis malonių atleisdavo asmenis nuo bausmės lygtinai su bandomuoju laikotarpiu, tačiau šis būdas yra nebepraktikuojamas ir malonės jau kurį laiką teikiamos be papildomų įpareigojimų. Grįžtant prie to fakto, jog amnestijos dažnai yra skelbiamos minint svarbias progas, arba turint ypatingų motyvų, reikia daryti takoskyra tarp amnestijos ir malonės, nes malonė yra teikiama reguliariai nuo 2 iki daugiau kaip 10 kartų per metus.

<...> Paprastai amnestijos įstatymas taikomas baudžiamosioms veikoms, padarytoms iki šio įstatymo priėmimo, todėl amnestijos aktas laikomas vienkartinio aktu, neturintiu juridinės galios nusikalstamoms veikoms, kurios bus padarytos po amnestijos išleidimo. Tačiau išimtiniais atvejais, jeigu amnestijos įstatyme numatyta, amnestija gali būti taikoma ir nusikalstamoms veikoms, padarytoms po amnestijos paskelbimo, bet amnestijos akte būna nurodytas tikslus konkrečios amnestijos taikymo terminas. Amnestija yra detalus teisės aktas, kuriame nurodoma ne tik šio akto

⁹⁵ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Vilnius: Justitia, 2008, p. 407-409.

⁹⁶ Abramavičius A., Baranskaitė A. ir kt. *Lietuvos Respublikos Baudžiamojo Kodekso komentaras. I tomas*, Vilnius: Vilniaus spauda, 2004, p. 420.

taikymo subjektai, bet ir pati įstatymo taikymo tvarka. Amnestijos įstatymą taiko ir vykdo teismai asmenims, kurių bylos įsigaliojus įstatymui buvo neišnagrinėtos teisme arba išnagrinėtos, tačiau nuosprendžiai dar neįsiteisėję, taip pat nuteistiesiems, kurie iki amnestijos paskelbimo buvo lygtinai atleisti nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą ir kuriems neatlikta laisvės atėmimo bausmės dalis pakeista švelnesne bausme. Amnestiją taiko sudaryta amnestijos komisija. Paprastai į amnestijos komisijos sudėtį įeina įkalinimo įstaigos atstovas, kalinių globos draugijos atstovas, teritorinės prokuratūros prokuroras. Įstatymas nustato terminą, per kurį tokia komisija privalo užbaigti amnestijos taikymą. Komisija, įvertinusi nuteistojo elgesį, priima sprendimą, kurį nuteistasis, ar prokuroras, paduodami apeliacinį skundą dėl amnestijos taikymo ar netaikymo, gali apskųsti teismui. Ginčus dėl amnestijos taikymo sprendžia Lietuvos Respublikos teismai BPK 362 str. nustatyta tvarka. Prokuroro skundas sustabdo amnestijos komisijos sprendimo vykdymą, kol teismas išnagrinės skundą. Nuosprendžio priėmimas ir bausmės vykdymą prižiūrinčių institucijų sprendimai yra teisinis pagrindas taikyti amnestijos aktą ir įvykdyti Lietuvos Respublikos Seimo valią dėl amnestijos konkrečioms asmenims. Turi būti iš esmės išnagrinėta asmenų, kuriems taikomas amnestijos aktas, baudžiamoji byla, esanti teismo nagrinėjimo stadijoje, ir priimtas nuosprendis. Įstatymų leidėjas, nustatydamas amnestijos kriterijus ir individualizuodamas nuteistuosius, kuriems bus taikoma amnestija, išskiria ne tik bausmės rūšį, dydį, nusikalstamos veikos pobūdį, bet ir kitokius reikalavimus. Paprastai bausmės daugiau švelninamos nėščioms bei turinčioms nepilnamečių vaikų moterims, taip pat neįgaliesiems bei pensinio amžiaus asmenims. Įstatyme dėl amnestijos paprastai nurodoma, kokiais atvejais ir kokiais asmenų kategorijai amnestija netaikoma, pavyzdžiui, nuteistiesiems laisvės atėmimu iki gyvos galvos, pavojingiems recidyvistams (BK 27 str.), nuteistiesiems už sunkius valstybinius nusikaltimus, nužudymą sunkinančiomis aplinkybėmis (BK 129 str.), išžaginimą sunkinančiomis aplinkybėmis (BK 149 str.), už nusikaltimus, padarytus laisvės atėmimo vietoje, nesigydančioms nuo venerinių ligų, alkoholizmo ar narkomanijos ir kt. Amnestija netaikoma asmenims, padariusiems kelias nusikalstamas veikas, jeigu bent dėl vienos iš jų amnestijos įstatyme amnestija nenumatyta. Padariusiems trunkamuosius ir tęstinius nusikaltimus amnestija taikoma tik tada, jeigu tie nusikaltimai buvo baigti iki įstatymo nustatytos datos įskaitytinai. Amnestijos įstatyme numatytais atvejais amnestijos taikymas gali būti siejamas su materialinės žalos atlyginimu. Jeigu nusikalstama veika padaryta materialinės žalos, nuteistasis turi būti atlyginęs bent dalį jos. Amnestijos aktas neturi rehabilitacinio pobūdžio ir nors BK tiesiogiai nenumatyta galimybė amnestijos aktu asmeniui, kuriam taikomas amnestijos aktas, panaikinti teistumą, įstatymų leidėjas įstatymuose dėl amnestijos gali numatyti tam tikras sąlygas, kurioms esant amnestija panaikina teistumą, pavyzdžiui, už lengvas nusikalstamas veikas. Reiktų atkreipti dėmesį, kad po Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo nė viename įstatyme nenumatyta galimybė panaikinti dėl amnestijos akto teistumo. Pritaikius amnestiją ir atleidus nuteistąjį nuo neatliktos laisvės atėmimo bausmės dalies ar jam sumažinus neatliktą laisvės atėmimo bausmės

dali, klausimas dėl teistumo išnykimo ar panaikinimo sprendžiamas remiantis faktiškai atlikta bausme BK 97 str. nustatyta tvarka, teistumo terminą skaičiuojant nuo tos dienos, kada asmuo paleidžiamas iš laisvės atėmimo bausmės atlikimo vietos ar atleidžiamas nuo kitos bausmės. Amnestija gali būti sąlyginė ir besąlyginė, t.y. įstatymų leidėjas gali numatyti tam tikras sąlygas, kurios apribotų amnestijos akto taikymą, pavyzdžiui, atleidimą nuo bausmės susieti su bandomuoju laikotarpiu ir kt.⁹⁷ Remiantis praktika, amnestijų įvykdymo terminas dažniausiai yra trys mėnesiai nuo įstatymo įsigaliojimo datos. Žinoma, jog norint gauti malonę reikalingas nuteistojo prašymas, skelbiant amnestiją taip pat neapsieinama be nuteistojo pozicijos, kadangi reikalingas nuteistojo sutikimas būti amnestuotam. Amnestija, ne taip kaip malonė, tam pačiam asmeniui gali būti taikoma ne vieną kartą. Svarbu pažymėti ir tai, jog nors šios abi priemonės yra beveik identiškos savo prigimtimi, jų įgyvendinimo teisės aktai skiriasi, ne tik tuo, kad teikia skirtingos institucijos, bet ir tuo jog remiantis teisės aktų hierarchija, šie nėra lygiaverčiai, vienas yra įstatymas, kitas poįstatyminis aktas. Visgi abu įkūnija tą patį tikslą, t.y., įgyvendina Konstitucijos Seimui ir Prezidentui suteiktas teises. Sprendimai dėl amnestijos teikimo ar neteikimo gali būti apskūsti teismui, tuo tarpu, malonės dekretai gali būti atšaukti tik iki teisės akto įsigaliojimo.

⁹⁷ Abramavičius A., Baranskaitė A. ir kt. *Lietuvos Respublikos Baudžiamojo Kodekso komentaras. I tomas*, Vilnius: Vilniaus spauda, 2004, p. 420-422.

3. Teorinės ir praktinės malonės ir amnestijos teikimo problemos

„Egzistuoja paprastas būdas išspręsti nusikalstamumo problemą: paklusk įstatymui; bausk tuos, kurie to nedaro“

Rush'as Limbaugh (1951 m.)

Atrodytų gana paprastas ir akivaizdus problemos sprendimo būdas. Deja, praktinis šios idėjos pritaikymas nėra toks sėkmingas kaip to norėtusi; nusikaltimas klesti. Amžių bėgyje visuomet egzistavo tam tikras supratimas, jog specifiniai žmonių poelgiai yra nepriimtini ir darantys žalą bendruomenei, todėl buvo įstatymo kriminalizuojami ir valdžios institucijų baudžiami. Šiandien yra išnykę daugybė veikų, už kurias buvo baudžiama, taip pat atsiradę naujų baudžiamojo įstatymo konstruktų, kurie laikomi nusikalstamais. Natūralu, kad keičiantis gyvenimo aplinkybėms visuomenė prisitaiko ir atitinkamai koreguoja įstatyminę bazę. Nepasikeitė tik suvokimas, jog už padarytą nusikaltimą reikia atsakyti, svarbus yra baudžiamosios atsakomybės momentas. Įvairios gyvenimiškos situacijos parodo, kad veiksmai, poelgiai turi tam tikras pasekmes, ne išimtis yra ir teisinė sistema. Individas darydamas nusikalstamą veiką dažniausiai žino kokios jo laukia pasekmės, o šios yra teismo nuosprendis ir bausmė. Jei blogo elgesio nesektų baudžiamoji atsakomybė, jo kriminalizavimas netektų prasmės. Todėl ir kyla problema aptarinėjant malonę ir amnestiją šiame darbe: jei logiškai mąstant nusikaltimą turi sekti atsakomybė už jį, ar logiška, teisinga ir moralu daryti išimtis tokioje situacijoje?

Kaip jau buvo minėta, malonė ir amnestija yra teisinės priemonės, kurios įgalina bausmės sumažinimą ar jos atleidimą. Nepaisant to, jog abu šie teisiniai mechanizmai yra įtvirtinti įstatymuose greta tų pačių teisinių normų, kurios suteikia tam tikriems poelgiams baudžiamąjį pobūdį, kyla abejonių dėl jų teikimo pagrįstumo.

<...>Egzistuoja daug nuomonių, aiškinančių atleidimo teikimo pagrįstumą nusikaltėliams. Hegelio požiūrio atstovai pateisina atleidimą tik kuomet jis praturtina teisingumą, t. y. tam tikrais atvejais teisingumas negali būti įvykdytas nesuteikus atleidimo, atsižvelgiant, kad paskirtas nuosprendis pernelyg griežto pobūdžio ar dėl to, kad asmuo neteisingai nubaustas. Remiantis šiuo požiūriu, teikti pasigailėjimą kuomet nėra siekiama didesnio teisingumo, nėra reikalinga. Hegelio

požiūris gali būti siejamas su platesne retribucijos filosofija: retribucionistų mokykla tiki, kad atleidimas yra pateisinamas tik kaip ekstremali teisminė korekcinė priemonė, pataisanti sistemos trūkumus, tokius kaip – nuteistasis turi patirti pasekmes vertas nusizengimo. Ši filosofija paremta tik siekiu sustiprinti teisingumą, bet ne daugiau. Retribucijos filosofijai oponuoja rehabilitacijos ir išpirkimo mokyklai, kurios teigimu, atleidimas galimas ir nesiekiant teisingumo, nebūtinai susijęs su taisomuoju teisingumu. Ši filosofija atkreipia dėmesį į nuteistojo pasiekimus po nuosprendžio, ką retribucijos filosofijos atstovai nelaiko aktuali klausimu. Rehabilitacinio mąstymo mokykla pateisina atleidimo teikimą visuomenės gerove ir gailestingumu.⁹⁸

<...> Šiais laikais įsivyravo nuomonė, jog atpildo momentas baudžiamojoje teisėje yra pasenęs ir moderniai valstybei nebetinkamas. <...> Bausmė yra skiriama jau nebe kaip kerštas už patirtą skriaudą, tačiau kaip blaiviai, tikslingai dozuojama priemonė apsaugoti visuomenės santvarką, sulaikant asmenis nuo nusikaltimų darymo ateityje.⁹⁹ Lietuvoje ši praktika bandoma pritaikyti kaip ir didžiojoje Europos žemyno dalyje. Vis gi Baudžiamojo įstatymo 41 straipsnis įtvirtintas institutas yra “bausmė” ir nepaisant to, jog jo paskirtis yra daugialypis, jo esmė akivaizdžiai yra nubaudimas. Remiantis, Lietuvos Respublikos Baudžiamuoju kodeksu, “*bausmė yra valstybės prievartos priemonė, skiriama teismo nuosprendžiu nusikaltimą ar baudžiamąjį nusizengimą padariusiam asmeniui*”¹⁰⁰, kurios paskirtis yra :

- 1) sulaikyti asmenis nuo nusikalstamų veikų darymo;
- 2) nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį;
- 3) atimti ar apriboti nuteistam asmeniui galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas;
- 4) paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų;
- 5) užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą.¹⁰¹

Bausmė yra vienas iš dorovinio auklėjimo metodų, kuriuo siekiama koreguoti netinkamą asmens elgesį. Metodo esmė – asmens nubaudimas, t. y. negatyvių poveikio priemonių taikymas, taip atgrasant jį bei kitus asmenis nuo vėlesnių nepageidaujamo elgesio apraiškų. Tuo baudimo metodas iš esmės skiriasi nuo paskatinimo metodo, kuriuo teigiamai besielgiančiam asmeniui suteikiamos tam tikros teisės arba privilegijos, taip skatinant jį ir toliau elgtis teisėtai.¹⁰² <...> Vienas pagrindinių ir visuotinai pripažintų baudžiamosios teisės principų yra atsakomybės neišvengiamumo principas. Jis reiškia, kad kiekvienas padaręs nusikalstamą veiką asmuo turi susilaukti bausmės arba kitokių baudžiamojo teisinio poveikio priemonių, kurias numato baudžiamasis įstatymas”¹⁰³. Argumentas

⁹⁸ Kumar P. *The executive power to pardon: dilemmas of the constitutional discourse*, Nujs law review, 2009, p. 11.

⁹⁹ Namavičius J. *Bausmės teorijos ir jų įtaka baudžiamajai politikai*, Pranešimas, 2012, p. 1-2.

⁹⁹ (<http://www.teise.org/data/2012-10-30-Namavicius.pdf>).

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas, *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741.

¹⁰¹ Tas pats.

¹⁰² Drakšas R. *Bausmė: bendrosios teorinės problemos*, Vilnius: Teisė Nr. 52, 2004, p. 29.

¹⁰³ Tas pats, p. 26.

malonės ir amnestijos naudai yra tai, jog asmuo neišvengia bent dalies bausmės vykdymo, dėl to nėra pašalinamas nubaudimo efektas. Didesnė problema buvo prieš įsigaliojant dabartiniam baudžiamajam kodeksui, kuomet ankstesnio įstatymo nuostatos leido amnestiją¹⁰⁴ taikyti su galimybe išvengti visos bausmės.

Nepavykus užkirsti kelio nusikalstamai veikai, nubaudimas atneša kitokio pobūdžio naudą - priverčia kitus visuomenės narius susimąstyti, galbūt net atsisakyti nusikalstamų ketinimų. Žmogus kaip ir kitos būtybės planetoje turi savisaugos instinktą, todėl dažniausiai yra linkę vengti situacijų, kurios gali būti nemalonios ar net padaryti jam žalos; kriminalinė bausmė tikrai nėra malonus dalykas, todėl ji efektyviai gali motyvuoti individus, priversti susimąstyti ar nauda, kurią gaus padaręs nusikalstamą veiką bus verta galimybės būti nuteistam. Amnestija ir malonė prevenciją daro neefektyvia, kadangi visuomenė tampa nebaudžiamumo ir įstatymo nepaisymo liudininkė. Naivu tikėtis, kad eilinis pilietis, nesidomintis teise ar/ir politika sutiks, kad atleidimas nuo bausmės yra pateisinamas dėl politinių tikslų ar siekiant praktikuoti humaniškumo principą. Priešlaikinio bausmės nutraukimo pasekmė yra įstatymo autoriteto sumenkinimas, nepasitikėjimas valdžios institucijomis.

<...> Žmogus negalėtų laikyti teisinga visuomenės, kurioje neskatinamas gėris ir nebaudžiamas blogis. Savo ruožtu, gyvendami visuomenėje, kurią jie laiko neteisinga, žmonės nustoja gerbti pačią visuomenę ir tos visuomenės sukurtą valstybę. Todėl nebegebami įstatymai, kuriuos leidžia tokia valstybė, bei institucijos, kurios privalo užtikrinti šių įstatymų vykdymą. Taigi bet koks mėginimas paneigti blogio nubaudimą kaip vieną iš kriminalinės bausmės tikslų pats gali tapti rimtu kriminogeniniu faktoriumi.¹⁰⁵

Amerikiečių filosofas, mėgęs diskutuoti lingvistiniais, politiniais ir filosofiniais klausimais, N. Chomsky teigė, jog *“istoriškai amnestija yra pavojingas fenomenas, ne tik dėl to, kad suardytų moralinį ir intelektualinį vientisumą, bet ir dėl to, kad tai paruošia dirvą būsimiems nusikaltimams”*. Turbūt aktyviausiai amnestijos ir malonės teikimui priešinamasi todėl, kad šios nėra suderinamos su teisingumu ir jo vykdymu valstybėje. Konkrečiau būtų sakyti, jog šių baudžiamųjų priemonių panaudojimas paneigia teisingumo principą.

<...> Teorijų apie teisingumą yra labai daug, kiekvienas jį supranta skirtingai, kas vienam yra teisinga, kitam gali būti visiškai teisingumo antitezė. Šių dienų Lietuvoje teisingumas “<...> baudžiamojoje teisėje turi tris aspektus: a) teisingumas – teismo veikla nagrinėjant baudžiamąsias bylas ir skiriant bausmes ir baudžiamojo poveikio priemones, b) teisingumas – tai įstatymų leidėjo

¹⁰⁴ „3. Nutraukti baudžiamąsias bylas, kuriose daromas parengtinis tyrimas bei kurios neišnagrinėtos teismuose, asmenims, nurodytiems šio įstatymo 1 straipsnyje, o vyrams, nurodytiems 2 straipsnyje - jeigu įstatymas už jų padarytą neatsargų nusikaltimą numato laisvės atėmimą iki septynerių metų, o už nesunkų tyčinį nusikaltimą - laisvės atėmimą iki penkerių metų ar kitokias švelnesnes bausmes.“

¹⁰⁴ Lietuvos Respublikos įstatymas dėl amnestijos atstačius nepriklausomą Lietuvos valstybę, *Valstybės žinios*, 1990, Nr. 14-393.

¹⁰⁵ Drakšas R. *Bausmė: bendrosios teorinės problemos*, Vilnius: Teisė Nr. 52, 2004, p. 32.

veikla nustatant žmogaus poelgių nusikalstamumą ir formuojant sankcijas už nusikalstamas veikas taip, kad jos būtų teisingos, c) teisingumas – tai siekis vienodos baudžiamosios politikos, t. y. tokios padėties, kad už panašias veikas, padarytas tokiomis pat aplinkybėmis, esant panašioms kaltininko asmenybę apibūdinantiems požymiams, būtų skiriamos analogiškos bausmės. Teisingumas, kaip teismo veikla nagrinėjant baudžiamąsias bylas ir skiriant bausmes ir baudžiamojo poveikio priemones, traktuojamas taip: teisinga bausmė – tokia bausmė, kuri paskirta tinkamai atsižvelgus į padarytos nusikalstamos veikos subjektyviuosius požymius (kalbę, motyvus), jo asmenybę, ir jos skyrimas nepažeidžia Baudžiamojo kodekso normų. Tai pagrindinis teisingumo aspektas. Jei to nebus, nei kaltininkas, nei visuomenė nesupras, kad teismas byloje įvykdė teisingumą. Tačiau nors teisingumas paprastai siejamas su praktine teismų veikla nagrinėjant baudžiamąsias bylas, jo pamatas yra baudžiamieji įstatymai, sudarantys sąlygas vienodai teismų praktikai. Teisingumas prasideda būtent nuo įstatymų leidybos. Čia teisingumo pamatas. Teisingumas negalimas be įstatymų leidėjo veiklos pagrįstai kriminalizuojant žmogaus poelgius, nustatant pagrįstas bausmes už padarytas nusikalstamas veikas Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies sankcijose ir formuluojant tokias bausmių skyrimo taisykles BK bendrojoje dalyje, kuriomis vadovaudamasis teismas turi realią galimybę kiekvienoje byloje paskirti kaltininkui būtent teisingą bausmę ar kitą poveikio priemonę. <...> Trečias teisingumo aspektas skatina siekti vienodos baudžiamosios politikos, kad už analogiškas veikas, panašioms asmenybėms teismai skirtų tokias pačias bausmes, neatsižvelgiant į tai, kuriame teisme priimamas nuosprendis.<...> Teisingumas – tai siekis vienodos baudžiamosios teismų praktikos.¹⁰⁶

Išsiaiškinus, kas yra teisingumas, grįžtama prie nagrinėjamos problemos: ar malonė ir amnestija neprieštarauja teisingumui, taikant jas neįsikišama į teisminės valdžios kompetencijos sferą? Remiantis valstybės Konstitucijos 109 straipsniu, teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai.¹⁰⁷ Lietuvoje tiek malonė, tiek amnestija nėra ginčijamas asmens kaltumo faktas, tai nėra apeliaciniai institutai, valstybės institucijos grindžia jų taikymą pasigailėjimo ir antro šanso praktikavimu. Oficialia pozicija dėl malonės teikimo pareiškama, jog ji nėra aktas, neigiantis teisingumą, o juo parodoma, jog valstybė yra gailestinga savo subjektų atžvilgiu ir neapsiriboja vien tik represinių priemonių taikymu. Prezidento institucijos pozicija malonės atžvilgiu: *“Į valstybės vadovę kreipiamasi kaip į paskutinę tiesos, humanizmo instituciją. Malonės aktu sušvelninama nuteistųjų dalia, suderinamas gailestingumo ir teisingumo nuostatos. Prezidentės malonė yra išimtinis valstybės aktas. <...> Malonė vienaip ar kitaip pasitarnauja teisingumui. Malonės aktas nėra teismo nuosprendžio pagrįstumą ir teisėtumą ginčijantis dokumentas, nėra juridinis aktas. Tai greičiau moralinis veiksmas, bandant įvertinti nuteistojo asmenybę. Malonės teikimu siekiama suderinti teisingumą su gailestingumu taip, kad nebūtų pažeidžiami įstatymai, visuomenės ir trečiųjų asmenų,*

¹⁰⁶ Piesliakas V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. I dalis*, Vilnius: Justitia, 2006, p. 100-107.

¹⁰⁷ „Teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai. Teisėjas ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi. Teisėjai, nagrinėdami bylas, klauso tik įstatymo. Teismas priima sprendimus Lietuvos Respublikos vardu.“

nukentėjusiųjų interesai.”¹⁰⁸ Panašūs pareiškimai suteikia pagrindo manyti, kad baudžiamoji politika ir teismų darbas Lietuvoje yra nehumaniški. Tai yra šiek tiek ironiška, jeigu pažvelgsime į tai, kad veikų kriminalizavimas ir bausmės už jas yra būtent Lietuvos Respublikos Seimo kūrinys. Įstatymų leidžiamosios humaniško praktika turėtų pasireikšti pačių įstatymų kūryboje bei jų taisyme, o ne apeinant bausmių vykdymą. Šia politika yra tarsi sakoma: “Noriu baudžiu, noriu atleidžiu”, kas neįkvepia valstybės piliečių būti sąžiningais ir dorais visuomenės nariais. Be įstatymų leidybos, Seimas kartu su Prezidento institucija skiria teisėjų pareigybes, taip įpareigodami kvalifikaciją turinčius asmenis vykdyti teisingumą valstybėje. Teismas vykdydamas teisingumą, įvertinęs visas aplinkybes, pritaikęs turimas teisinės žinias, priima sprendimą nuteisti ar išteisinti asmenį, o pripažinus kaltu, kokią bausmę paskirti. Plačiau apie tai yra dėstoma 1999 m. gruodžio 23 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato nutarime „Dėl teismų praktikos taikant bendruosius bausmių skyrimo pradmenis“¹⁰⁹. Atsižvelgus į tai, atrodo, niekam neturėtų kilti abejonių dėl sprendimo ir bausmės pagrįstumo, bei teismo institucijos žmogiškumo. O jeigu dvejojama priimtu nuosprendžiu, Lietuvoje sukurtos kelios teismų pakopos, todėl vienam teismui suklydus, kitas gali pataisyti situaciją. Amnestijos ir malonės praktikavimas liudija dvejonę, jog teismai sugeba priimti teisingus ir kartu humaniškus sprendimus, kurie nepažeistų nei aukos, nei teisiomojo teisių. Lietuvos Teismas tampa institucija, kuri baudžia ir taiko represines priemones, tuo tarpu Seimas ir Prezidentas atsiduria pozityvioje šviesoje, rodydami gailingumą, nors patys ir įgalino pagrindus baudžiamajam procesui.

Ginant nagrinėjamų priemonių poziciją svarbu pažymėti, jog amnestuojant asmenis ar suteikiant jiems malonę, šie teisės aktai savo turinyje neturi nuosprendžius naikinančių teisės normų, nepaisant amnestijos ir malonės taikymo, nuosprendis lieka galioti iki teismo nustatytos datos, taigi šios gailingumo formos įtakoja ne patį sprendimą, o jo vykdymą. O jei nuosprendis nepanaikinamas, tarsi ir nėra pagrindo sakyti, kad įsikišama į teisingumo vykdymą ir perimamos teisėjų pareigos. Nuosprendis yra apeinamas, panašiai kaip amnestijos atveju, užmiršamos praeities skriaudos. Kyla klausimas kas blogiau: nuosprendžio panaikinimas ar jo ignoravimas ir nepaisymas?

¹⁰⁸ http://www.lrp.lt/lt/prezidento_veikla/malone.html

¹⁰⁹ „<...> 2. Skirdami bausmę teismai, vadovaudamiesi teisine sąmone, turi atsižvelgti į padaryto nusikaltimo pobūdį, pavojingumo laipsnį, kaltininko asmenybę ir į bylos aplinkybes, lengvinančias ar sunkinančias kaltininko atsakomybę. Vadovaudamasis teisine sąmone teismas turi tinkamai pritaikyti įstatymą konkrečiam atvejui, siekti, kad paskirtoji bausmė būtų teisinga ir kad būtų pasiekti bausmės tikslai. 3. Vertindamas konkretaus nusikaltimo pobūdį, teismas atsižvelgia į įstatymo ginamas vertybes, žalingų pasekmių turinį, kaltės formą. 4. Vertindamas konkretaus nusikaltimo pavojingumo laipsnį, teismas atsižvelgia į kėsimosi dalyko vertingumą, nusikaltimo padarymo būdą, laiką ir vietą, panaudotus įrankius ar priemones nusikaltimui padaryti, padarytos žalos dydį ir mastą, bendrininkavimo formą, nusikaltimo tikslus ir motyvus. 5. Kaltininko asmenybės įvertinimas yra svarbi teisingos bausmės parinkimo sąlyga. <...> Kaltininko pavojingumą nulemia požymiai, charakterizuojantys jį iki nusikaltimo padarymo <...>, nusikaltimo padarymo metu <...> ir po nusikaltimo padarymo <...>. Įvertindamas kaltininko asmenybės pavojingumą bei parinkdamas bausmės rūšį ir dydį, teismas turi kreipti ypatingą dėmesį į tai, ar nusikaltimas padarytas atsitiktinai, dėl kitų asmenų įtakos arba nepalankiai susiklosčius aplinkybėms, ar kaltininko antvisuomeninės nuostatos jau buvo susiformavusios iki nusikalstamo poelgio ir nusikaltimas buvo tik loginė kaltininko gyvenimo būdo ir jo ankstesnio elgesio pasekmė. Skirdamas bausmę teismas gali atsižvelgti ir į kitus asmenybės charakterizuojančius požymius: į amžių, lytį, šeimyninę padėtį, išsilavinimą, sveikatos būklę ir pan. Tačiau remdamasis šiais požymiais teismas negali griežtinti bausmės.“

Interviu, kuriame buvo diskutuojama 2009 m. Tūkstantmečio amnestija, Teisės instituto vyresnysis mokslo darbuotojas dr. A. Čepas, teigė, jog “normalioje valstybėje, kurioje yra normali baudžiamoji politika, humanizmas ir teisingumas negali vienas kitam prieštarauti. Pats teisingumas turi būti humaniškas.” Jo nuomone, Lietuvoje to nėra, ir esame pakankami žiauri valstybė, besilaikanti sovietinio mentaliteto, jog reikia taikyti tik represines priemones. Jis taip pat pabrėžia, jog normaliose valstybėse išvis nėra amnestijų ir į jas žiūrima kaip į ydingą praktiką. Kaip “normalių” valstybių pavyzdžius, jis pateikia Vokietiją, Suomiją ir Švediją. Apie amnestiją net neužsiminama Vokietijos ir Švedijos Konstitucijose. Panaši mintis yra dėstoma C. Beccaria¹¹⁰ diskurse “Apie nusikaltimus ir bausmes”: *“Švelnėjant bausmėms, pasigailėjimas ir atleidimas yra vis mažiau reikalingi. Laiminga ta tauta, kurioje jie laikomi pavojingais. Pasigailėjimas, kuris dažnai buvo vertinamas kaip pakankamas substitutas visoms kitoms suvereno vertybėms, neturėtų būti įtrauktas į tobulą įstatymų leidybą, kur bausmės yra švelnios, baudžiamieji procesai kvalifikuoti ir greiti. Ši tiesa pasirodys žiauri tiems, kurie gyvena valstybėse, kuriose saugantis nuo absurdiškų įstatymų ir bausmės žiaurumo, malonės ir pasigailėjimas yra būtini. Iš tiesų, tai yra viena iš kilniausių sosto prerogatyvų, bet kartu ir, tylus nepritarimas įstatymams. Pasigailėjimas yra galia, kuri priklauso įstatymų leidėjui, o ne vykdytojui; dorybė, kuri turėtų atsispindėti įstatymuose, o ne privačiame sprendime.*¹¹¹ Tiek Čepas, tiek Beccaria pateikia pagrįstą argumentą, kuris yra vertas pritarimo. Iš tiesų amnestija nėra priemonė, kuria turėtų būti taisomas baudžiamųjų įstatymų (kartais ir administracinių) poveikis, o ir nuoroda į humanizmą nesukelia pozityvių asociacijų, kadangi sukuriamas įvaizdis, jog galiojantys įstatymai ir juose įtvirtintos sankcijos yra nehumaniški, per griežti ir nepagrįsti, pats teisingumas tampa “neteisingas”. Jeigu valstybės institucijos akivaizdžiai “mato”, jog galiojanti sistema nėra efektyvi ir atneša daugiau žalos, nei naudos, turėtų ieškoti ilgalaikių šios problemos sprendimo būdų.

Išankstiniui bausmės nutraukimui turi priekaištų ir prof. A. Vaišvila. Gerai žinoma yra profesoriaus teorija, jog teisė yra teisių ir pareigų vienovė. Iš ko seka, kad pareiga be teisės yra prievolė, tuo tarpu teisė be pareigos – privilegija. Naujienų agentūros „Elta“ surengtoje spaudos konferencijoje "Amnestija Lietuvoje: už ir prieš" jos dalyviai kalbėjo apie teisingumo ir gailestingumo santykį, aukos ir agresoriaus interesus. Jos metu Mykolo Romerio Universiteto profesorius teigė: *"Apibrėžti, kas yra geras žmogus - kuris naudojasi teisėmis vykdydamas pareigas, o blogas - kuris naudojasi teise nevykdydamas pareigų, vadinasi, kito žmogaus nepripažindamas"*. Jo manymu teisė turi būti teisinga ir vienoda visiems piliečiams. Kitu atveju valstybė įgalina vieno asmens agresiją kito atžvilgiu. Yra paneigiamas teisingumas, įstatymo autoritetas, o paminėjus, jog kiekvienas asmuo turi teisę į viltį, kelią klausimą: „Kur viltis skirta neišgyvenusiai aukai?“. Interviu taip pat minima, jog politikai neturėtų kištis į teismų darbą.

¹¹⁰ XVIII a. italų juristas, filosofas ir politikas, geriausiai žinomas už kankinimų ir mirties bausmės pasmerkimą savo veikalu „apie nusikaltimus ir bausmes“.

¹¹¹ <http://www.laits.utexas.edu/poltheory/beccaria/delitti/delitti.c46.html>

Malonės ir amnestijos rėmėjai yra įsitikinę, kad teismas negali nuspėti ateities įvykių, todėl negali numatyti kaip pasikeis nuteistojo elgesys ir požiūris atlikus dalį bausmės. Yra galimybė, jog asmuo įgys išsilavinimą, įsidarbins, pavyzdingai elgsis įkalinimo įstaigoje, todėl daugelis valdžios pareigūnų tiki, jog tolesnis bausmės vykdymas, ypač įkalinimas, bus neproduktyvus ir nehumaniškas. Nepaisant to, pabrėžtina, jog bausmė skiriama ir turi būti atlikta už jau įvykdytą visuomeninį blogį, padarytą žalą tiek asmeniui, tiek bendruomenei, ją priimant atsižvelgiama į asmens perauklėjimo galimybę, tačiau faktas yra tas, kad asmuo nusikalto dabar, ir jokios spekuliacijos apie elgesį ateityje neturėtų daryti įtakos.

Pirmuosiuose šio darbo skyriuose buvo aptarta šių prerogatyvų istorinė raida, todėl žinoma, kad malonė buvo teikiama bandant sušvelninti žiaurių tuometinių bausmių poveikį, bei parodyti monarcho geraširdiškumą jo subjektams, amnestijos, kita vertus, buvo instrumentas, padėdavęs karų ir suiručių metu, lydėjęs valstybei reikšmingus įvykius ir progas. Išskyrus žiaurumo neutralizavimą, malonė ir amnestija nėra itin pakitę. Tarptautinė praktika liudija, jog amnestijos ypač dažnai sutinkamas konfliktų nualintuose regionuose kaip taikos ar režimo pasikeitimo simbolis (Makedonijos vyriausybė 2001 m. priėmė nutarimą paskelbti amnestiją nusiginklavusiems albanų sukilėliams, taip įgyvendindama esminę dalį taikos susitarimo; 2011 m. Tunise paskelbta amnestija politiniams kaliniams; 2013 m. Kosovas paskelbė amnestiją tautinę mažumą sudarantiems serbams, kurie nepakluso vyriausybei, siekiant gerinti santykius su Serbija), neretai sutinkamos šventinės amnestijos (2005 m. Mianmare buvo paskelbta amnestija šalies nepriklausomybės nuo Didžiosios Britanijos paskelbimo 57-ųjų metų proga; 2011 m. Turkmėnistane paskelbta amnestija, tęsiant tradiciją skelbti jas svarbiomis progomis, ši buvusi susijusi su musulmonams švento ramadano mėnesio pabaiga; 2012 m. Baltarusijoje ši paskelbta per Nepriklausomybės dieną; Egipte 2012 m. minint pirmąsias režimą nuvertusio sukilimo metines, šalies karinė vadovybė nurodė išleisti į laisvę apie 3000 kalinių; 2013 m. Čekijos prezidentas nusprendė suteikti amnestiją beveik trečdaliui kalinių siekiant paminėti 20-ąsias Nepriklausomybės metines).

Lietuvos Respublikoje buvo skelbtos 7 amnestijos per pirmąjį Nepriklausomybės dešimtmetį, dalis jų buvo skirtos paminėti valstybei reikšmingus įvykius (Nepriklausomybės paskelbimas, Konstitucijos priėmimas, Konstitucijos dešimtmečio minėjimas). Egzistavo ir neoficiali priežastis šiems teisės aktams – valstybinių išlaidų mažinimas. Buvo siekta sutaupyti mažinant įkalinimo įstaigų populiaciją, o prieš įsigaliojant naujam baudžiamajam įstatymui viena iš amnestijų buvo atvėrusi kelią nutraukti ikiteisminius tyrimus, taip išvengiant papildomo teisėsaugos institucijų darbo ir sutaupyti, kadangi patys tyrimai būtų sukėlę daugiau žalos valstybės biudžetui, nei pačių nusikaltimų padaryta žala. Priešingai nei malonė, apie amnestijos paskirtį įstatymų leidžiamoji, kaip vientisas valdžios organas nėra oficialiai pasisakiusi, tačiau visų amnestijos aktų, išskyrus 1996 m. amnestiją, *įžangoje*

įvardijama, jog įstatymas yra priimamas vadovaujantis humanizmo principais.¹¹² Taigi, pagrindiniai amnestijos skelbimo tikslai:

- a) Humanizmo praktikavimas, pasitaisiusių asmenų integravimas į visuomenę;
- b) Fiskalinės priežastys.

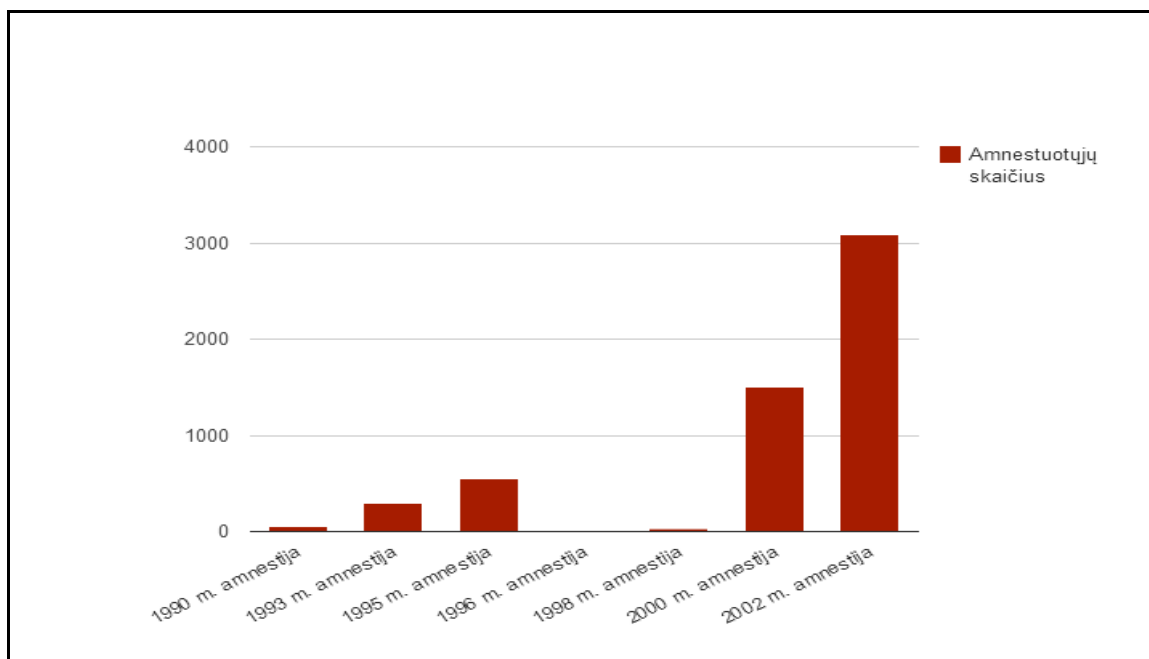
Išsamiausią amnestijos išvalgą yra pateikusi Lietuvos Respublikos Seimo Liberalų Sąjūdžio frakcija, kurios narys buvo to meto Teisingumo ministras R. Šimašius. Išsakyta kritika buvo nukreipta ne prieš patį amnestijos skelbimą, tačiau prieš jos motyvus ir pasirinktą laiką. *“Amnestijos prasmė – pripažinti, kad nusikaltusiųjų grupė nebekelia grėsmės visuomenei. Dabartinė kriminogeninė padėtis nerodo, kad Lietuvoje staiga būtų atsiradusi nuteistųjų grupė, kuri iš esmės pakeitė savo asocialų elgesį. Nesant tokios grupės, nėra priežasties pripažinti, kad Lietuvos valstybės bausmių praktika ydinga, kad ją reikia skubiai taisyti. <...>Primindami amnestijos istoriją, liberalai pažymi, kad viduramžiais neproporcingu atlaidumu buvo bandoma kompensuoti neproporcingą žiaurumą, todėl šalia mirties bausmės už, šių dienų požiūriu, nežymius nusikaltimus egzistavo ir prieglobsčio teisė, kai nusikaltėlis nuo persekiojimo galėjo pasislėpti katedrose, šventose vietose. Tokiems pasislėpusiesiems buvo skelbiamos amnestijos, kad jų nereikėtų globoti ir maitinti. Vėlesniais laikais amnestijos dažniausiai skelbiamos politiniams priešininkams ar toms nuteistųjų grupėms, kurių nusikaltimai, pasikeitus politinei valdžiai, įgydavo naują vertinimą.”*¹¹³

Vis dėlto, pagrindinė amnestijos skelbimo varomoji jėga išlieka finansinės prigrimties. Nepaisant to, jog ši praktika yra populiari visame pasaulyje, kyla abejonių, jog ji yra efektyvi ir pateisina jai keliamus tikslus. Skelbiant tokią amnestiją, pagrindinis tikslas yra sumažinti nuteistųjų populiaciją įkalinimo įstaigose, taip sumažinant dažną įtampą minėtoje įstaigoje, palengvinti darbuotojų darbo krūvį, sumažinti išlaidas, kurių apmokėjimas tenka mokesčių mokėtojams. Dėl laisvės atėmimo vietų perpildymo buvo iškilęs konfliktas Pravieniškių pataisos namuose – atvirojoje kolonijoje 2013 metais. Šią problemą komentavo Kalinių globos draugijos vadovas J. Stašinskas: *“Jei įkalinimo įstaigose susikaupdavo kalinių, būdavo skelbiama amnestija ir dalis kalinių būdavo paleidžiami į laisvę – būdavo tarsi nuleidžiamas vanduo iš tvenkinio.”*¹¹⁴ Toliau bus pateikti ir iliustruoti skelbtų amnestijų mastai.

¹¹² *“Pažymėdama Nepriklausomos Lietuvos valstybės atstatymą ir vadovaudamasi humanizmo principais, Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba nutaria...”*, (Lietuvos Respublikos įstatymas dėl amnestijos atstačius nepriklausomą Lietuvos valstybę, *Valstybės žinios*, 1990, Nr. 14-393.); *“Lietuvos Respublikos Seimas, pažymėdamas Lietuvos Respublikos Konstitucijos dešimties metų sukaktį ir vadovaudamasis humanizmo principais, priima šį amnestijos aktą...”*, (Lietuvos Respublikos įstatymas dėl amnestijos pažymint Lietuvos Respublikos Konstitucijos dešimties metų sukaktį, *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 112-498.).

¹¹³ <http://www.ve.lt/naujienos/lietuva/lietuvas-naujienos/liberalu-sajudzio-frakcija-siulo-atmesti-amnestijos-iniciatyva/>

¹¹⁴ <http://www.lrytas.lt/lietuvas-diena/kriminalai/i-laisve-anksciau-laiko-noreje-iseiti-kaliniai-nuvilti-ir-isiute.htm?p=2>

1 pav. Lietuvoje skelbtų amnestijų palyginimas

1990 m. buvo amnestuoti 52 nuteistieji, 1993 m.- 295, 1995 m. - 557, 1998 m. - 30, 2000 m. - 1500, 2002 m. - 3093.

Valdžios pareigūnų nuogastavimai yra pagrįsti, nuteistųjų išlaikymas metams kainuoja ne pigiai. Toliau pateikiami 2012 m. Kalėjimų departamento duomenys apie nuteistųjų išlaikymą minėtais metais:

1 lentelė. Įkalinųjų išlaikymui skiriamos lėšos

2012 m. įkalinimo įstaigose kalėję asmenys ¹¹⁵	9906
	Išlaidos
Vieno asmens išlaikymui per dieną vidutiniškai skiriamos lėšos ¹¹⁶	46,24 Lt
Vieno asmens išlaikymui per metus vidutiniškai skiriamos lėšos	16 878 Lt
Įkalinimo įstaigų išlaikymui per dieną vidutiniškai skiriamos lėšos	458 053 Lt
Įkalinimo įstaigų išlaikymui per metus vidutiniškai skiriamos lėšos	167 189 506 Lt.

¹¹⁵ 2012 metų veiklos ataskaita, 2 p., http://www.kalejimudepartamentas.lt/?item=vkl_at_mt&lang=1

¹¹⁶ Vieno asmens išlaikymui per dieną panaudotų lėšų įkalinimo įstaigose 2012 m. suvestinė. http://www.kalejimudepartamentas.lt/?item=vkl_at_mt&lang=1

Nepaisant to, amnestijos atneša tik trumpalaikę naudą sunkumus patiriančiai sistemai. Kaip buvo išsakęs buvęs Teisingumo ministras, *ji tik atitraukia dėmesį nuo fakto, kad valstybė turėtų ieškoti rimtesnių problemos sprendimo būdų, galbūt net keisti baudžiamąją politiką*¹¹⁷. Tos išlaidos, kurios buvo sutaupytos išleidus kalinius į laisvę sugrįžta kitomis formomis: nauji ikiteisminiai tyrimai, teismo procesai, papildomas darbas teisėsaugos institucijoms, kurios ir taip kovoja su nusikalstamumu, įbauginama visuomenė, jau nekalbant apie padarytą fizinę, turtinę ir psichologinę žalą aukoms. Suprantama, daug faktorių priklauso ir nuo klimato šalyje. Viena yra organizuoti amnestiją kuomet valstybės gyvenimas yra gana stabilus, ekonomiškai ir socialiai klestintis, o kita yra kuomet svarstomos amnestijos finansinių krizių metu, ar kuomet valstybėje ir taip neramu dėl itin šiurpių nusikaltimų. Viskas priklauso nuo perspektyvos, bet apskritai tai nėra protingas būdas taupyti pinigus.

Kitas trūkumas, yra tai, jog amnestijos skelbimą lydi diskriminacija. Peržiūrėjus amnestijų turinį, aptinkama bendra savybė, jog tam tikros žmonių grupės turi didesnę tikimybę sulaukti amnestavimo. Tai būtų moterys, nepilnamečiai ir pagyvenusio amžiaus žmonės. Čia amnestijos įstatymai akivaizdžiai pažeidžia Konstitucijos nuostatas. Kaip buvo išsiaiškinta, amnestijos turinį nustato Seimas, kiekvieną kartą priimdamas naują amnestijos įstatymą, tačiau jokie Seimo priimti teisės aktai negali prieštarauti valstybės Konstitucijai. O šios 29 straipsnyje yra aiškiai pasakyta, kad *„Įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs. Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.*“¹¹⁸ Ši teisinė amnestijos spraga priveda prie kitos tiek amnestijos, tiek malonės teikimo problemos. Žinoma, valstybės įstatymų leidžiamoji skelbdama amnestijas siekia teigiamų rezultatų, bando pozityviai paveikti amnestuojamus asmenis, bet kartu ir vis dar atliekančius bausmes, bet tokie valdžios veiksmai gali turėti visiškai priešingą efektą. Kaip reaguoja nuteistasis, kuris nesulaukia amnestijos ar jo malonės prašymas yra nepatenkinamas? Absurdiška manyti, jog neatsiranda individų, kurie nejaučia nepasitenkinimo ar net pykčio.

Šią teoriją iliustruoja situacija Gruzijoje, kuomet 2009 m. prezidentui paskelbus įsaką, kuriuo Velykų proga buvo patenkinti 390 nuteistųjų malonės prašymai, tuo pasipiktino moterys, atliekančios bausmę vienoje iš šalies kolonijų. Konflikto esmė buvo ta, kad atleistųjų sąrašė tebuvo tik 23 moterys ir 6 nepilnametės merginos. Maištininkės reikalavo, kad malonė būtų suteikta visoms be išimties bausmę atliekančioms moterims.¹¹⁹ Lietuvoje kol kas tokių atvejų nėra buvę, tačiau nederėtų ignoruoti tokios galimybės.

Nagrinėjant malonės ir amnestijos temą pagrįsta išsiaiškinti ar pasitikėjimas investuojamas į

¹¹⁷ <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/rsimasius-bet-kokia-progine-amnestija-yra-ydinga.d?id=23419171>

¹¹⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucija, *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.

¹¹⁹ Apibendrinimas: <http://www.balsas.lt/naujiena/249935/tukstantmecio-amnestija-nuteistuju-viltys-zlunga/rubrika:naujienos-lietuva-kriminalai?1344312236000>

nuteistuosius yra pateisinamas, todėl svarbus yra nusikalstamumo pakartotinumą klausimas. Pasidomėjus tiek amnestijos, tiek malonės efektyvumo rezultatais, paaiškėjo, kad tokia informacija neegzistuoja. Prezidentūra, Vidaus Reikalų ir Teisingumo ministerijos teigia jog tokia statistika, deja, nėra kaupiama ir saugoma. Informacija, susijusi su amnestija ir malone buvo renkama ir sisteminama Viešosios įstaigos „Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro“. Nutrūkus šio centro veiklai, duomenys šiuo klausimu taip pat nustojo būti sisteminami. Statistikos nuogirdas pasitaiko rasti spaudoje ar moksliniuose straipsniuose, bet informacija yra pakankamai pasenusi ir nebeaktuali šiandienos situacijai. A. Baranskaitės straipsnyje „Amnestijos ir malonės institutai baudžiamojo teisinio poveikio priemonių sistemoje pagal dabar galiojantį ir naująjį Lietuvos Respublikos baudžiamuosius kodeksus“, pasirodžiusiame 2001 m., teigiama, kad tik apie 2 procentai asmenų, kuriems buvo suteikta malonė, vėl nusikalsta, dėl to autorė konstatuoja, kad malonės taikymas Lietuvoje yra efektyvus ir jo įtvirtinimas įstatymuose yra pagrįstas. Amnestijos recidyvas įvardijamas kaip nemažas – 14 proc. Po aštuonių metų svarstant amnestiją Lietuvos Valstybės Tūkstantmečio paminėjimo proga 2009 m. spaudoje pasirodęs straipsnis pateikė jau kur kas labiau susirūpinimą keliančią amnestijos statistiką. Šiame straipsnyje buvo pateikiamas tuometinio policijos generalinio komisaro V. Grigaravičiaus tvirtinimas, jog 70 proc. amnestuotų asmenų vėl nusikalsta ir net sugrįžta į įkalinimo įstaigas. Taip pat svarbu pripažinti galimybę, kad asmenys, kuriems buvo atleista neatsirado ant teisėsaugos radaro, tačiau galbūt vėl nusikalto. Šie skaičiai įrodo to meto malonės efektyvumą, tačiau amnestijos rezultatai patvirtina, jog įstatymų leidžiamosios pasitikėjimas ir antro šanso suteikimas nėra pagrįstas ir įvertintas nuteistųjų.

Turint omenyje paleidimo iš įkalinimo įstaigų situaciją, malonės ir amnestijos teikimas yra iš dalies pateisinamas, kadangi ne visi amnestuotieji sulaukė malonės yra paleidžiami į laisvę, daugeliui yra tiesiog mažinama bausmė, taip pat atleidžiama nuo kito tipo bausmių todėl visuomenė neturėtų tikėtis masinio nusikaltėlių antplūdžio. Logiškas argumentas ir tas, jog įkalinantieji yra paleidžiami į laisvę nuolatos, pilnai įvykdę jiems paskirtą bausmę. Išankstinio paleidimo į laisvę šalininkai nemato problemos dėl ir taip išėinančių į laisvę asmenų gretų papildymo.

Susirūpinimas šiomis valdžios institucijų prerogatyvomis - jos itin mažai apribotos įstatymų. Remiantis Konstitucijos 84 straipsnio 23 punktu, Prezidentas „teikia malonę nuteistiesiems“. Taigi vienintelis malonės limitas įvardytas pagrindiniame šalies įstatyme - malonė teikiama tik nusikalstamas veikas padariusiems asmenims, bei taikoma tik įsiteisėjus nuosprendžiui, t. y. galimas atleidimas nuo bausmės, bet ne nuo baudžiamosios atsakomybės. Plačiau ši mintis dėstoma Baudžiamojo Kodekso 79 straipsnio 1 dalyje: „Nuteistasis gali būti atleistas nuo visos ar dalies bausmės atlikimo, jeigu Respublikos Prezidentas patenkina jo malonės prašymą.“¹²⁰ Tuo tarpu, antroji šio straipsnio dalis patvirtina mintį, jog ribas taikant šį teisinį instrumentą nusibrėžia pats Prezidentas:

¹²⁰ Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas, *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741.

„Malonės suteikimo tvarką nustato Respublikos Prezidentas.“¹²¹ Vienintelis aktas, plačiau reglamentuojantis šią teisinę priemonę yra Prezidento išleisti Malonės prašymų nagrinėjimo nuostatai. Kurių keitimo tvarka yra kur kas paprastesnė, nei įstatymo taisymo.

Amnestijos atveju, Konstitucijos 67 straipsnio 19 punkte įtvirtinama, tik tai, kad Seimas „leidžia amnestijos aktus“. Kitaip nei malonės atveju, čia nėra nurodomas specifinis ratas žmonių, kuriems gali būti taikoma amnestija: asmenims pažeidusiems baudžiamosios ir administracinės teisės normas. Nusikalstamos veikos atveju, situacija yra identiška malonei, dabar galiojančiame baudžiamajame įstatyme numatoma galimybė atleisti tik nuo bausmės: „Nusikalstamą veiką padaręs asmuo gali būti atleistas nuo visos ar dalies bausmės atlikimo Seimo priimtu amnestijos aktu.“¹²² Amnestijos turinys atskleidžiamos kiekviename naujame amnestijos įstatyme: „Amnestijos pagrindus, sąlygas ir tvarką nustato amnestijos aktas.“¹²³ Administracinio pažeidimo atveju, Administracinių teisės pažeidimų kodekso 250 ir 307 straipsniuose nurodoma, kad priėmus amnestijos aktą, gali būti nutraukiamas nutarimo skirti administracinę nuobaudą vykdymas, bei yra aplinkybė, daranti administracinio teisės pažeidimo bylos teiseną negalimą.

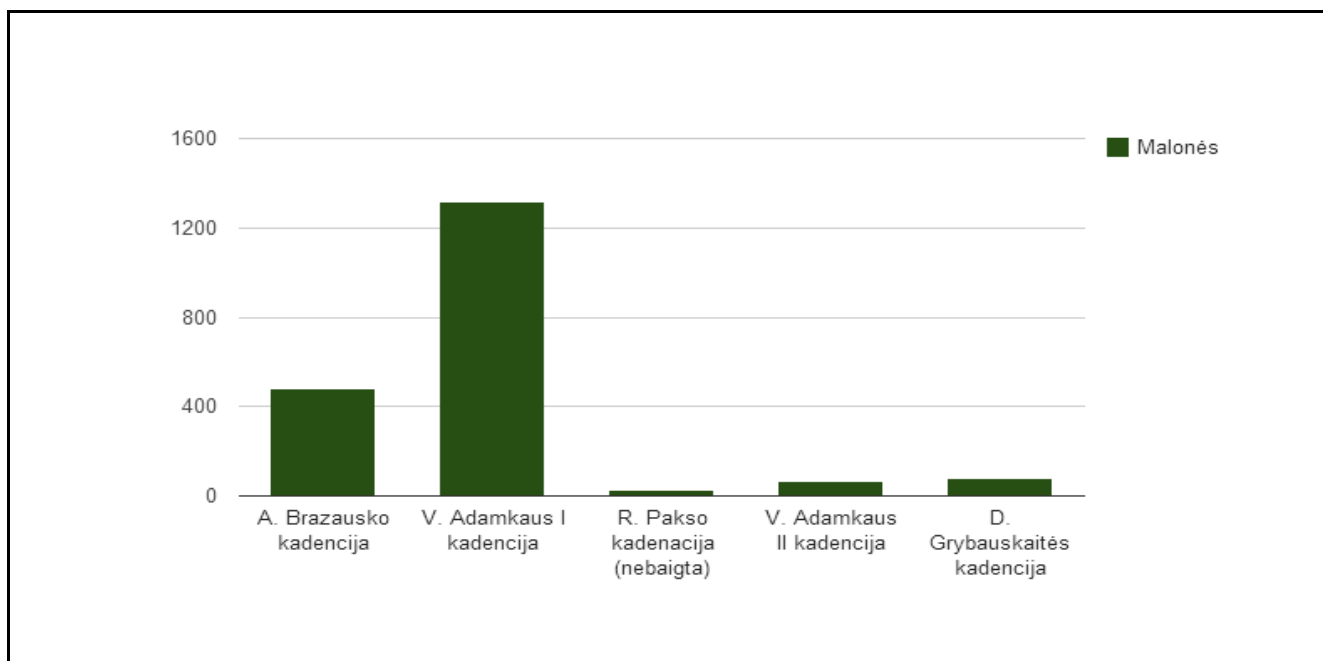
Lietuvos Respublikos Konstitucija buvo priimta visų Lietuvos piliečių, įskaitant malonės ir amnestijos galimybę, visi penki Nepriklausomos Lietuvos periodo prezidentai ir 6 seimai taip pat buvo išrinkti demokratiškais rinkimais, ir jiems buvo pavesti atstovauti ir tarnauti visiems Lietuvos piliečiams. Taigi galbūt logiška būtų oponuoti ne pačiam atleidimui, o tam kaip jis yra naudojamas, ar nėra piktnaudžiaujama šiomis priemonėmis, kurios turėtų būti taikomos išskirtiniais atvejais. Tuo tarpu, amerikiečių politinių mokslų profesorius J.P. Crouch savo disertacijoje pateikia retų malonių trūkumus: „Jei Prezidentas nuolatos nepraktikuoja malonės teisės, visuomenėje neišsivysto pasitikėjimas vadovo sprendimais dėl pasigailėjimo. Retų malonių pasekmė yra tai, kad stebėtojai tampa įtarūs ir skeptiški dėl tų laimingųjų, kuriems buvo atleista. Šios teisės nenaudojimas gali būti toks pats žalingas kaip ir malonių perteklius.“¹²⁴ Tokia mokslininko iš Jungtinių Valstijų pozicija yra pagrįsta, retai teikiant malones visuomenėje kiltų mintys, jog Prezidentas teikia privilegijas išskirtiniams asmenims, atsiranda korupcijos baimė. Nepaisant to, svarbu, kad kiekviena malonė ir amnestija būtų apgalvota ir priimtas adekvatus sprendimas. Egzistuoja atvejai kuomet valstybės vadovo priimti sprendimai buvo ne tik keliantys nerimą, bet ir atnešę žalos: Prezidentas A. Brazauskas sutrumpino laisvės atėmimo bausmę K. Jonaičiui, kuris kalėjo už žmogžudystę, prabėgus keliems metams po šio fakto Jonaitis pradėjo žudyti merginas ir buvo pramintas „pakelių maniakų“.

¹²¹ Tas pats.

¹²² T.p.

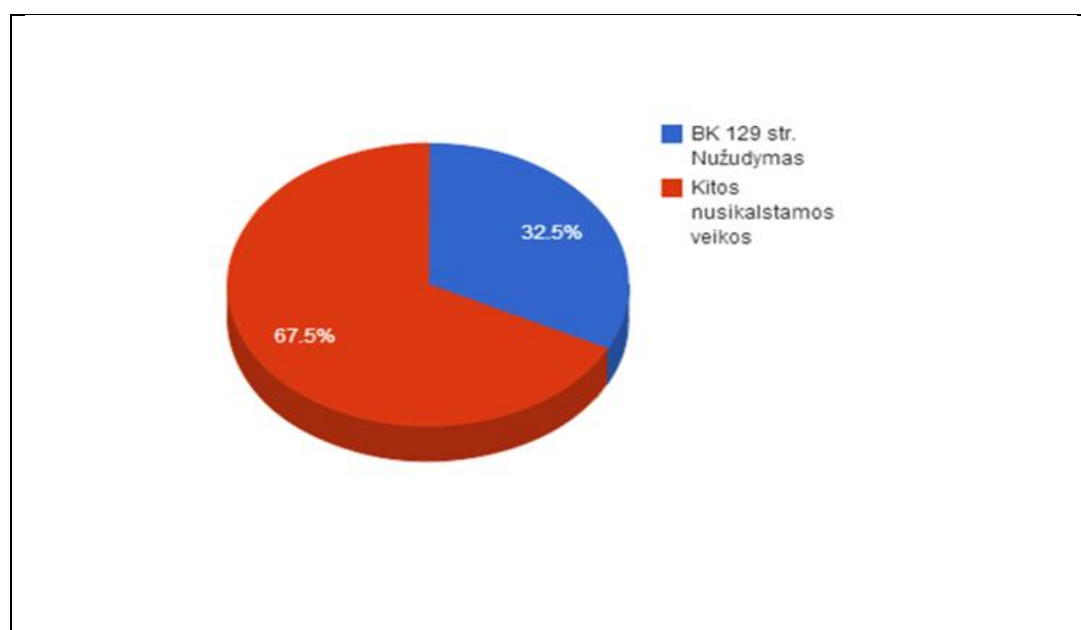
¹²³ T.p.

¹²⁴ Crouch J. P. *The presidential pardon power*. A dissertation. Washington D.C: The Catholic university of America, 2008, p. 24.

2 pav. Lietuvos Prezidentų teiktų malonių palyginimas

A. Brazauskas prezidentavimo laikotarpiu suteikė 480 malonių, V. Adamkus pirmosios kadencijos metu suteikė 1314 malonių, antrosios kadencijos periodu skaičius beveik 20 kartų mažesnis, patenkinti 68 malonės prašymai. Tuo tarpu D. Grybauskaitė nuo 2009 m. iki šiol suteikė malonę apie 80 kartų. Nors atrodytų malonę teikia ne perdėtai dažnai, susirūpinimas keliamas dėl to, kad Prezidentė linkusi kur kas dažniau nei kiti pasigailėti asmenis, teistus už smurtinius nusikaltimus. Nužudymas yra antra pagal dažnumą nusikalstama veika, už kurią per savo kadenciją Prezidentė teikė malonę, net 26 malonės buvo skirtos teistiems už BK 129 str. numatytos veikos padarymą.

3 pav. Prezidentės D. Grybauskaitės teiktų malonių palyginimas

Amerikiečių filosofė, profesorė ir pasižymėjusi autorė, geriau žinoma dėl savo knygų apie ekologinę etiką, bei įvairius leidinius apie gamtą, K.D. Moore teigia: “*Malonė istoriškai buvo suprantama kaip maloningumo aktas, laisvai suteikta dovana...Dovanojimas nėra kažkas, ką galima būtų kritikuoti, analizuoti, reikalauti, atsisakyti, pateisinti. Kuomet vaikas dovanoja tėvams dovana sakydamas “Aš padariau tai, nes myliu tave”, tai baigia diskusiją, keliančią klausimą ar tai yra gera dovana”. Jei malonė yra viena iš dovanojimo rūšių, ji ginčija, “tai turi būti svarbiausias dalykas, kuris turi būti pasakomas”.* Toliau ji teigia, kad “*kadangi Konstitucija neriboja prezidentinio atleidimo sprendimo, Prezidentas neturėtų jaudintis ar jo malonė yra pateisinama*”.¹²⁵ Tame pačiame straipsnyje, kuriame buvo cituojama ši Moore nuomonė “Malonės politika: Apie Prezidento pasigailėjimo moralinį pateisinimą”, jo autorius S.T. Morison’as, nacionaliniu mastu JAV pripažintas federalinės vykdomosios valdžios malonės ekspertu, prieštarauja filosofės nuomonei, teigdamas, jog kiekvienas veiksmas turi motyvą ir dovanos nėra išimtis. Šie motyvai gali būti ir geri, ir amoralūs. Šią mintį toliau seka pavyzdys apie asmenį, kuris surašęs testamentą, jo turiniu savo turtą palieka labdarinei organizacijai; čia autorius ir atskleidžia dovanos motyvacijos esmę, teigdamas, jog minėtas asmuo taip elgdamasis gali iš tikrųjų norėti prisidėti prie vertos iniciatyvos, žinodamas, kad jo artimieji yra finansiškai stabilūs, kitavertus testamentu galima bandyti atimti iš šeimos palikimą, pakenkti artimiesiems.¹²⁶ Abu autoriai pateikia įdomius argumentus, Moore savo argumentus paremia įstatymo lakoniškumu bei istorine praktika, Morison’as gilina sielą į motyvus ir jų moralumą, kuris slypi už malonės teikimo. Filosofės mintis apie malonės neapribojimą aktualus Lietuvos situacijoje, kadangi Konstitucija ir įstatymai iniciatyva dėl malonės priskyrė tik Prezidento kompetencijai. Nepaneigiama, kad Prezidento asmuo yra išskirtinėje pozicijoje, todėl kartais turi priimti sprendimus, kurie galbūt nėra visuotinai priimtini ar politiškai populiarūs, tačiau, kurie realizuoja jo pareigą savo postui ir Konstitucijai. Visgi Konstitucija neįpareigoja jo teikti malonių, tik suteikia tokią galimybę.

Kalbant bendrai apie malonę ir amnestiją, keliamos teorijos, jog jų praktika yra smarkiai įtakojama valdžios pareigūnų religinių, kultūrinių ar moralinių įsitikinimų, jų vertybių sistemos. Pavyzdžiui, akivaizdu, jog pasišventęs krikščionis bus kur kas labiau linkęs atleisti ir suteikti antrą šansą, nes jo religija postuluoja atleidimą ir meilę artimam. Tuo pačiu metu ateistas¹²⁷ bus skeptiškesnis diskutuojamu klausimu, kritiškiau vertins pasigailėjimo pagrįstumą. Iš anksčiau pateiktų skaičių matome, jog Prezidentas Adamkus pirmosios kadencijos metu buvo itin gailėstingas, o Prezidentė Grybauskaitė linkusi suteikti malonę įvairiems nuteistiesiems.

Nemaža problema yra visuomenės nuomonė. Šiame darbe buvo minimos visos trys valstybės

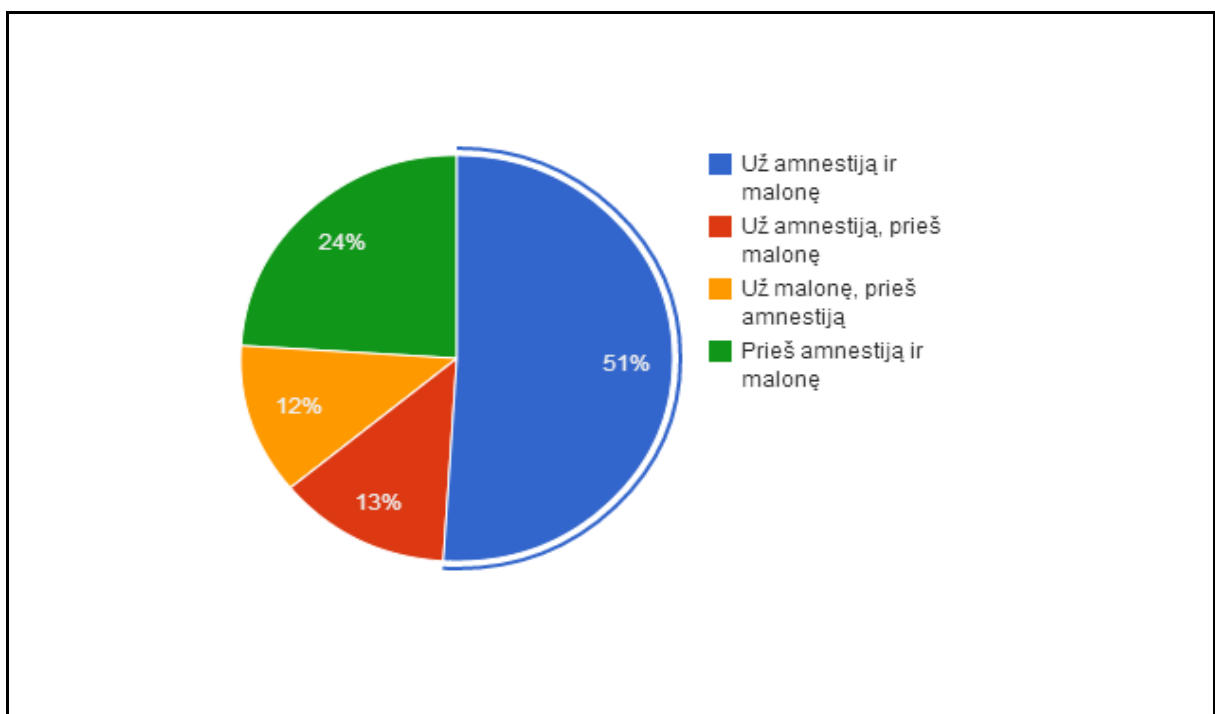
¹²⁵ Morison S. T. *The Politics of Grace: On the Moral Justification of Executive Clemency*, Buffalo criminal law review Vol. 9, No 1: University of California Press, 2005, p. 149.

¹²⁶ Apibendrinimas: Morison S. T. *The Politics of Grace: On the Moral Justification of Executive Clemency*, Buffalo criminal law review Vol. 9, No 1: University of California Press, 2005, p. 150-152.

¹²⁷ Ateistas - ateizmo (netikėjimas dievų egzistavimu) šalininkas, bedievis, <http://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/a/ateistas>.

valdžios, įstatymų leidžiamoji, vykdomoji, teisminė. Amnestijos ir malonės problemos nagrinėjime galima paminėti ir ketvirtąją neoficialią valdžią. Ne paslaptis, kad Lietuvoje ir pasaulyje nuomonę įvairiais klausimais formuoja žiniasklaida, o ši yra linkusi išryškinti valdžios klaidas, ir jos nuomone neadekvačius valstybės pareigūnų sprendimus, kas neįkvepia piliečiams pasitikėjimo tautos išrinktaisiais. Žiniasklaida yra ryšys tarp valdžios ir visuomenės. Deja, manipuluojant informacija, visuomenė dažnai sužino tik vieną istorijos pusę, kuri paprastai yra negatyvi. Neviešinama informacija apie sėkmingus malonės ir amnestijos atvejus, apie atgailaujančius ir pasitaisiusius asmenis, kurie sugebėjo susitvarkyti gyvenimą ir integruotis į visuomenę. O ir straipsniai, rengiantis amnestijoms, apie pasibaisėjusius Lietuvos piliečius, padidėjusio nusikalstamumo baime, neteikia daug vilties nuteistiesiems. Ne kartą buvo keliama idėja, kad būtent dėl šio aprašomo neigiamo visuomenės požiūrio amnestija jau neskelbta daugiau kaip dešimtmetį. Naujai susiformavusi valdžia nenori užsitraukti visuomenės rūstybės. Taigi žiniasklaida paveikia tiek visuomenės požiūrį, tiek valstybės institucijų ketinimus.

Dėl šios priežasties buvo atlikta nedidelio masto gyventojų apklausa, siekiant sužinoti kokia eilinio piliečio nuomonė šiuo klausimu. Apklausoje dalyvavo beveik 100 asmenų, daugiau kaip pusė respondentų pritarė tiek malonei, tiek amnestijai. Iš to galime spręsti, kad Lietuvoje gyvenantys žmonės gana atlidūs ir teigiamai reaguoja į bausmės švelninimą.

4 pav. Gyventojų apklausos rezultatai dėl požiūrio į malonę ir amnestiją

Išanalizavus anketose pateiktus atsakymus, susidaro nuomonė, kad dalis asmenų nėra pakankamai informuoti, nesupranta skirtumų tarp malonės ir amnestijos, vieni asmenys pasisako už amnestiją, tačiau kategoriškai prieštarauja malonei ir atvirkščiai, yra įsitikinę, kad šie taikomi

paleidžiant į laisvę tik smurtautojus. Anketos atskleidžia dar ir faktą, kad žmonės suvokia amnestiją ir malonę tik per įkalinimo prizmę, tačiau, remiantis malonės dekretais, daugiau kaip 800 asmenų buvo suteiktos finansinio pobūdžio malonės, t. y., buvo sumažinta bauda arba atleista nuo baudos ar turto konfiskavimo. Apibendrinant galima sakyti, kad daugelis piliečių susidaro nuomonę apie teisinį atleidimą remdamiesi pavyzdžiais pateiktais spaudoje arba nuogirdomis, tačiau nesuvokia amnestijos ir malonės tikslų, teikimo tvarkos.

Apklaustųjų dalis, pasisakiusi prieš bet kokią atleidimą, pateikė tokius argumentus:

- a) prarastas pasitikėjimas nuteistaisiais;
- b) nusikaltimą reikia išpirkti baudmės vykdymu;
- c) pakartotinio nusikalstamumo baimė;
- d) atleidimas nepadedą pasimokyti iš savo klaidų;
- e) reikia gyventi dorai ir nereikės amnestijų ir malonių;
- f) atsiranda nebaudžiamumo iliuzija, nebijoma nusikalsti;
- g) iškreipiamas teisingumas;
- h) neaiškūs malonės skyrimo kriterijai. Ją turėtų priiminėti teismai;
- i) nukentėjusieji nesulaukia jokių malonių.

Panašios nuomonės išsakomos ir tarp anketų, kuriose žmonės pasisakė už vieną, tačiau prieštaravo kitam. Visgi, kruopščiai išanalizavus visas anketas, pastebima, kad, nepaisant savo neigiamų jausmų malonės ir amnestijos atžvilgiu, dauguma asmenų pripažino galimybę taikyti šiuos aktus esant itin išskirtinėms aplinkybėms:

- a) įvykdyta nesunki nusikalstama veika, pirmas teistumas;
- b) motinoms ir nepilnamečiams;
- c) netyčinis nusikaltimas;
- d) savigynos atvejai;
- e) jaunystės klaidos, atsižvelgus į gyvenimo aplinkybes;
- f) nuoširdus gailėstis, pavyzdingas elgesys ir žalos atlyginimas;
- g) bent pusė baudmės atlikta;
- h) artimųjų gynimas, atsakas į sistemingą smurtą, afekto būseną.

Dalis išvardytų aplinkybių buvo argumentacija ir anketose pritariančiose malonei ir amnestijai.

Papildomi argumentai už antro šanso suteikimą buvo:

- a) klaidų darymas yra žmogiška – antro šanso teikimas;
- b) valstybės išlaidų sumažinimas;
- c) ilgas laikas praleistas įkalinimo įstaigose apsunkina integravimąsi į visuomenę, atima socialinius įgūdžius;
- d) laisvėje likę šeimos.

Respondentai pasisakydami už atleidimo galimybę, pabrėžė, jog į šį atleidžiamų nuteistųjų ratą neturėtų patekti asmenys, teisti už smurtines, seksualines nusikalstamas veikas. Priešišškai pasisakoma apie korupcinio pobūdžio veikas.

5 pav. Apklausoje dalyvavusių asmenų galutinės nuomonės palyginimas

Iš 92 apklaustųjų tik 22 kategoriškai oponavo amnestijos ar malonės teikimui. Apklaustos rezultatai parodė, jog dauguma žmonių nėra linkę tik smerkti, bet savyje atranda ir humaniškumo, apie kurį dažnai kalbama, grindžiant šių aktų priėmimą.

Paskutinioji problema, kurią verta išanalizuoti yra visiškai teorinio pobūdžio. Šiuolaikinėje mokslinėje literatūroje nėra vieningos nuomonės dėl amnestijos ir malonės grupinės priklausomybės. Autoriai šiuo klausimu dažniausiai išsiskiria trimis kryptimis: konstitucinės teisės, baudžiamosios teisės arba kompleksinio charakterio. Diskusijos neaplenkė ir Lietuvos mokslo bendruomenės. Analizuojamos teisinės priemonės ir jų teikimo pagrindai yra įtvirtinti tiek Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, tiek Baudžiamajame Kodekse. Konstitucijoje amnestijos aktų leidimas paminėtas kaip viena iš Seimo funkcijų 67 straipsnyje, BK 78 str. praplėčia amnestijos supratimą. Malonės atveju situacija yra identiška. Konstitucija malonės teikimą priskiria Prezidento asmeniui 84straipsniu, o 79 straipsnis BK šią teisę detalizuoja. Kadangi malonė ir amnestija Lietuvoje, bei daugelyje valstybių yra įtvirtinta tiek Pagrindiniame šalies įstatyme (Konstitucijoje), tiek baudžiamuosiuose įstatymuose, kyla sumaištis, nežinant kam turėtų būti priskiriamos šios pasigailėjimo formos. Ar teisės šakai reguliuojančiai teisinius santykius, kurie atsiranda dėl nusikalstamos veikos padarymo, ar teisės šakai

reguliuojančiai teisinius santykius, kylančius įgyvendinant konstitucinės teisės normas, nustatančias valstybės organizaciją, viešosios valdžios organizavimą, taip pat asmens ir valstybės santykių pagrindus?

Pasak A. Baranskaitės, *“amnestija ir malonė nors ir specifiniai, tačiau vis dėlto baudžiamosios teisės institutai, nes jie yra vieni iš baudžiamosios politikos realizavimo būdų, kadangi liečia nusikaltimą padariusį asmenį. Šių institutų priklausymą baudžiamosios teisės sričiai galima motyvuoti ir tuo, jog teorijoje baudžiamoji teisė apibrėžiama kaip „teisės normų visuma, kuri uždraudžia veikas kaip nusikalstamas ir numato už šių draudimų pažeidimą bausmes arba kitas poveikio priemones kaip šios veikos pasekmes, taip pat atleidimą nuo bausmės ar bausmės palengvinimą“.*¹²⁸ Atsižvelgiant į paskutiniuosius žodžius, reikia pritarti autorės teiginiui, kadangi tiek malonė, tiek amnestija - būdai, kuriais palengvinama nuteistojo bausmė. Malonė ir amnestija įtakoja pasekmes, kurios kyla padarius nusikalstamą veiką, tai yra kai asmuo pažeidžia baudžiamojo įstatymo nustatytas normas. Taip pat autorė nurodo, jog *“praktinį jų pritaikymą nuteistiesiems atlieka ne valstybės valdymo, o teisėsaugos organai”*¹²⁹ taip pat *“su jų pagalba valstybė koreguoja savo vykdomą baudžiamąją politiką”*¹³⁰¹³¹. Antroji pastaba aktualesnė amnestijos atveju, dažnai įstatymų leidžiamajai svarstant amnestijos galimybę, komentuojama, kad taip bandoma taisyti baudžiamąją politiką, tuo tarpu malonės dekretai kur kas individualesni ir labiau nukreipti į asmenį aktai. Visgi ir malone, ir amnestija yra švelninamas baudžiamojo įstatymo nustatytos bausmės poveikis, todėl yra vykdomas baudžiamosios politikos koregavimas.

Argumentas prieš - faktas, kad amnestijos ir malonės reglamentavimas BK yra pernelyg paviršutiniškas, remiantis tik juo šių priemonių taikymas būtų itin problematiškas. Kitas argumentas prieš baudžiamosios teisės priklausomybės teoriją - baudžiamieji santykiai atsiranda tarp valstybės ir fizinio asmens, padariusio nusikalstamą veiką, pačių santykių pagrindas yra nusikalstama veika. Baudžiamieji teisiniai santykiai yra valstybės prievartos taikymo santykiai. Jie prasideda įvykdžius nusikalstamą veiką ir tęsiasi kol yra įvykdomas teisingumas, t.y., išnagrinėjama byla ir paskiriama bausmė nusikaltusiam asmeniui ar asmenims. Malonės ir amnestijos teikimo pagrindas jau nėra vien tik nusikalstama veika, nes taip būtų apdovanojamas nusikalstamas elgesys, o ir pats malonės ir amnestijos teikimas negali būti suvokiamas kaip valstybės prievartos taikymo dalis.

Rusų autorius T.A. Sincovas pabrėžia: *“Santykiai yra konstituciniai, nes atsiranda kompetentingos institucijos veiklos procese realizuojant Konstitucijos nuostatas.”* Teisės mokslų profesorius N.D. Durmanovas pažymi: *“Malonės aktai iš vis negali būti laikomi baudžiamosios teisės*

¹²⁸ Baranskaitė A. *Amnestijos ir malonės institutai baudžiamojo teisinio poveikio priemonių sistemoje pagal dabar galiojantį ir naująjį Lietuvos Respublikos Baudžiamuosius kodeksus*, Vilnius: Teisė Nr. 41, 2001, p. 8.

¹²⁹ Tas pats, p. 8-9.

¹³⁰ Baudžiamoji politika yra suprantama kaip įstatymų leidžiamosios ir teisminės valdžios darbas, vykdamas įstatymus.

¹³¹ Baranskaitė A. *Amnestijos ir malonės institutai baudžiamojo teisinio poveikio priemonių sistemoje pagal dabar galiojantį ir naująjį Lietuvos Respublikos Baudžiamuosius kodeksus*, Vilnius: Teisė Nr. 41, 2001, p. 8-9.

dalimi, dėl to, kad juose trūksta normatyvinio¹³² požymio.”¹³³ Čia autorius, turbūt, siekia pabrėžti faktą, kad malonės aktuose trūksta teisės normų, t.y., nėra nustatomos jokios taisyklės. Taigi, jo manymu, neatsiranda baudžiamieji teisiniai santykiai, kadangi teisiniai santykiai atsiranda ir veikia teisės normų pagrindu. Tačiau, tokiu atveju malonės aktai negali būti ne tik, kad baudžiamosios teisės dalis, bet ir iš vis nėra *teisės aktai*¹³⁴. Juk malonė nenustato, nekeičia ir nenaikina teisės normų.

Kadangi baudžiamosios teisės praktinį realizavimą reglamentuoja baudžiamojo proceso teisė, A. Baranskaitė neigia priklausomybės baudžiamojo proceso teisei galimybę, o to priežastį nurodo, tai, kad ši teisės šaka taip pat nenumato malonės ir amnestijos realizavimo pagrindų.¹³⁵ Šie pagrindai numatomi tik pačiame amnestijos įstatyme ir Prezidento išleistuose malonės komisijos nuostatuose.

Kita teorija - amnestija ir malonė yra konstitucinės teisės dalis. Konstituciniai teisiniai santykiai atsiranda realizuojant Konstituciją, įgyvendinant konstitucinės teisės normas, nustatančias valstybės organizaciją, viešosios valdžios organizavimą ir įgyvendinimą, taip pat asmens ir valstybės santykių pagrindus. Šią teoriją A.Baranskaitė grindžia, tuo, kad “*vis dėlto būtent Konstitucija, o ne baudžiamasis įstatymas nustato subjektus, realizuojančius praktinį šių institutų įgyvendinimą – jais yra Lietuvos Respublikos Seimas ir šalies Prezidentas. O šių institucijų kompetencijos klausimas neabejotinai priklauso konstitucinės teisės reguliuojamų ir nagrinėjamų santykių sričiai.*”¹³⁶ Būtent Konstitucijos numatytiems subjektams, kurie yra įstatymų leidžiamoji valdžia, Seimas, ir viena iš vykdomųjų valdžių, Prezidentas, suteikta absoliuti laisvė praktikuoti amnestiją ir malonę, vieninteliai apribojimai - Konstitucijos ir žmogaus teisių ir laisvių paisymas. Amnestijos sąlygos nustatomos Seimo su kiekvienu nauju amnestijos aktu, o malonės atveju sprendimas dėl pasigailėjimo ir jo kriterijų yra tikrai Prezidento rankose.

Egzistuoja ir kitos, nors ir retos, bet gana originalaus turinio, teorijos, apie malonę ir amnestiją. Viena iš jų - amnestija ir malonė – kriminologijos dalis¹³⁷. Yra žinoma, jog amnestijos ir malonės teikimo sąlyga yra pavyzdingas elgesys ir dažnais atvejais atgaila, bei pažanga. Pasak pranešimo, esančio oficialiame Lietuvos Respublikos Prezidento internetiniame portale: „*Malonės gali nesitikėti tie nuteistieji, kurie nepaklūsta įkalinimo įstaigos vidinei tvarkai. Iš įkalinimo įstaigos pateiktų*

¹³² Normatyvinis- 1. nustatantis normas; <...> 2. atitinkantis normatyvą. (<http://www.tzz.lt/n/normatyvinis>)

¹³³ Гришко А. Я., Потапов А. М. *Амнистия. Помилование. Судимость*, Логос, 2010, p. 72.

¹³⁴ Teisės aktas šiame įstatyme - tai įgalios valstybės valdžios institucijos arba referendumu priimamas teisės aktas, kuriame nustatomos, keičiamos arba naikinamos teisės normos. (Lietuvos Respublikos Įstatymų ir kitų teisės norminių aktų rengimo tvarkos įstatymas, Valstybės žinios, 1995, Nr. I-872)

¹³⁵ Baranskaitė A. *Amnestijos ir malonės institutai baudžiamojo teisinio poveikio priemonių sistemoje pagal dabar galiojantį ir naująjį Lietuvos Respublikos Baudžiamuosius kodeksus*, Vilnius: Teisė Nr. 41, 2001, p. 8-9.

¹³⁶ Baranskaitė A. *Amnestijos ir malonės institutai baudžiamojo teisinio poveikio priemonių sistemoje pagal dabar galiojantį ir naująjį Lietuvos Respublikos Baudžiamuosius kodeksus*, Vilnius: Teisė Nr. 41, 2001, p. 8-9.

¹³⁷ Babachinaitė G., et al., *Kriminologija. Vadovėlis*, Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2010, p. 14.

¹³⁷ Kriminologijos mokslo objektai: nusikalstamumas, jo tendencijos ir dėsningumas; nusikalstamumo veiksniai ir jų neutralizavimas; konkrečių nusikalstamų veikų veiksniai ir jų neutralizavimas; nusikaltėlio asmenybė kaip socialinis tipas, jos formavimasis; konkrečios nusikalstamos veikos mechanizmas; nusikalstamumo kaip reiškinio prevencija; konkrečių nusikalstamų veikų prevencija; konkretūs kriminologiniai tyrimai ir jų organizavimas; kriminologinis prognozavimas; kriminologijos mokslo funkcionavimo ir raidos dėsningumai.

dokumentų matyti, kiek nuobaudų ar paskatinimų yra gavęs nuteistas, kaip jis charakterizuojamas.“¹³⁸

Kadangi amnestija ir malonė skatina gerą nuteistųjų elgesį, tai prisideda prie vieno iš pagrindinių bausmių tikslo pasiekimo- nusikalstamumo prevencijos, dėl to galima priskirti jas ne tik baudžiamajai teisei, bet ir kriminologijos disciplinai. Teikiant malonę ar amnestiją, pagrindinė tokio veiksmo idėja yra suteikti žmogui antrą šansą ir skatinti jį nebepažeidinėti įstatymų. Malonės galimybė skatina nuteistąjį elgtis pavyzdingai įkalinimo įstaigoje, o jos gavimas įkvepia norą būti pavyzdingu piliečiu ir laisvėje, juk šiuo aktu yra tarsi sakoma: “Valstybė tavimi pasitiki, nenuvilk jos ir neišeikvok antro šanso, kito gali nebebūti”. Būtų beprasmiška teikti malones asmenims, kurie vėl nusikals. Įsitikinus (kiek tai yra įmanoma), kad nusižengęs asmuo pasitaisė, šiems asmenims yra sumažinama bausmė arba atleidžiama nuo jos visiškai. Tokia valstybės institucijų praktika skatina ne tik gaunančius šiuos atleidimus elgtis pavyzdingai, siekti pažangos, bet rodo pozityvų pavyzdį vis dar atlikinėjantiems bausmę asmenims. Stebėdami kaip veikia malonės aparatas ir kaip paleidžiami anksčiau laiko kameros draugai, kiti įkalintieji gali padaryti išvadas ir pasukti pasitaisymo keliu. Dėdami pastangas link teigiamo progreso šie asmenys ne tik priartėja prie malonės ar amnestijos, bet ir įgauna įrankius, kurie vėliau gali padėti geriau adaptuotis gyvenimui laisvėje.

Kalbant būtent apie Lietuvos situaciją, prieštaravimas, jog amnestija yra ne tik baudžiamosios teisės dalis pagrindžiamas ir tuo faktu, kad amnestijos akte gali būti įtrauktos nuostatos, nesusijusios su baudžiamosios teisės reguliavimu. Amnestijos aktas paliečia tiek nusikalstamas veikas įvykdžiusius asmenis, tiek ir administracinės teisės pažeidėjus. Kaip matome, baudžiamajame įstatyme esanti norma nesuteikia šiai teisės šakai pirmenybės, kadangi panašios normos egzistuoja ir Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekse, įtvirtintos 250 ir 307 straipsniuose. Čia įvardyta, jog amnestija gali būti priežastimi neleisti pradėti administracinio teisės pažeidimo bylos teisenos¹³⁹ arba ją nutraukti, taip pat panaikinti administracinės nuobaudos skyrimą.¹⁴⁰ Taigi amnestija taikoma administracinės teisės pažeidėjams, skirtingai nei baudžiamosios teisės, gali atleisti asmenį nuo atsakomybės, kadangi yra galimybė neleisti pradėti bylos teisenos, asmuo gali būti amnestuotas dar nuteistas administracine tvarka.

Kita idėja bandoma susieti amnestiją ir malonę su bausmių vykdymo teise, kuri yra visuma

¹³⁸ www.lrp.lt/lt/prezidento_veikla/malone.html

¹³⁹ Administracinio teisės pažeidimo bylos teiseną - tai įstatymų reglamentuojama procesinė administracinių pažeidimų bylų iškėlimo, jų tyrimo ir nagrinėjimo, nutarimų šiose bylose priėmimo, jų apskundimo ir vykdymo tvarka.

¹⁴⁰ Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodeksas, *Valstybės žinios*, 1985, Nr. 1-1.

¹⁴⁰ „250 straipsnis. Aplinkybės, darančios administracinio teisės pažeidimo bylos teiseną negalima

¹⁴⁰ Administracinio teisės pažeidimo bylos teiseną negali būti pradėta, o pradėtoji turi būti nutraukta šiomis aplinkybėmis:

¹⁴⁰ <...> 5) kai priimamas amnestijos aktas, jeigu jis panaikina administracinės nuobaudos skyrimą; <...>

¹⁴⁰ 307 straipsnis. Nutarimo skirti administracinę nuobaudą vykdymo nutraukimas

¹⁴⁰ Priėmęs nutarimą skirti administracinę nuobaudą organas (pareigūnas) nutarimo vykdymą nutraukia šiais atvejais:

¹⁴⁰ <...> 2) kai priimamas amnestijos aktas, jeigu jis panaikina administracinės nuobaudos skyrimą.“

teisės normų, reguliuojančių kriminalinių bausmių vykdymą. Argumentuojama tuo, jog malonė ir amnestija numato įkalintųjų paleidimo tvarką: „Nuteistieji atleidžiami nuo bausmės atlikimo šiais pagrindais: <...> 2) amnestijos aktu; 3) malonės tvarka;“¹⁴¹ Su šia nuomone verta sutikti tik iš dalies, kadangi ne kiekviena malonė ir amnestija atleidžia nuo visiško bausmės atlikimo. Dažnai šių priemonių padarinys yra tik bausmės švelninimas. Taip pat analizuojamų teisinių priemonių priklausomybė šiai teisės šakai galima tik kuomet yra kalbama apie asmenis, nuteistus baudžiamąja tvarka.

¹⁴¹ Lietuvos Respublikos Bausmių vykdymo kodeksas, *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 73-3084.

141

Išvados

1. Malonės pėdsakai buvo rasti daugelio senovės civilizacijų (Babilono, Graikijos, Romos, Egipto, Kinijos) istorijose, kai kurių autorių nuomone, net Biblijoje užfiksuotas malonė už nusikaltimo įvykdymą, ir kas buvo nuo senų laikų suprantama kaip gailestingumo išraiška, geros valios ženklas, laikui bėgant tapo priemone gauti naudos ir įtakos.
2. Lietuvių tauta buvo įsisavinusi ne vieną malonės atmainą (teikiamą valdovo, parlamento, teismo, nukentėjusiųjų, krikščioniškąją), tačiau jau XX amžiaus pradžioje visiškai prigijo valstybės vadovo, t.y. prezidento teikiamas atleidimas, kuris su keletu pakeitimų buvo atgaivintas atgavus nepriklausomybę ir yra reguliariai praktikuojamas..
3. Amnestijos terminas ir užmaršties kaip amnestijos pagrindo atsiradimas yra atėję iš Senovės Graikijos valstybės, kur amnestijos praktikavimas buvo siejamas su karais bei konfliktais valstybėje. Šie pagrindiniai ypatumai išliko nepakitę daugiau nei 2000 metų.
4. Lietuvos valstybės istorijoje amnestija buvo teikiama įvairiais pagrindais: malšinant sukilimus, svarbių valstybei įvykių proga, praktikuojant humaniškumą, bei neoficialiai - siekiant mažinti valstybines išlaidas. Galiojančiuose įstatymuose įtvirtinta amnestija yra teikiama Seimo priimtu įstatymu asmenims, įvykdžiusiems nusikalstamas veikas ar administracinius pažeidimus, o pats aktas yra grindžiamas humaniškumo praktikavimu.
5. Nepaisant to, jog malonė ir amnestija vienos seniausių teisinių priemonių ir akivaizdu, jog yra vis dar populiarios, jų praktikavimas kelia nemažai teorinių bei praktinių problemų: prieštaravimas teisingumui, įstatymo autoriteto žeminimas, nebaudžiamumo iliuzija, pakartotinis nusikalstamumas, vienos valstybės valdžios kišimasis į kitos veikimo sferą, netinkamas baudžiamosios politikos taisymas, netinkamas lėšų taupymo būdas, poveikis įkalintiesiems, ribotas reglamentavimas, visuomenės nuomonė, grupinė priklausomybė.
6. Atlikta visuomenės apklausa parodė, jog visuomenė gana palankiai vertina amnestiją ir malonę, ir nors kai kurie respondentai sakė esą prieš atleidimą nuteistiesiems, visgi numatė išskirtinius atvejus, kuomet verta teikti pasigailėjimą.

Pasiūlymai

1. Nustatyti ir įtvirtinti konkrečius oficialius amnestijos ir malonės tikslus ir uždavinius, praplėsti įstatyminių šių teisinių priemonių reglamentavimą.
2. Apsvarstyti galimybę suteikti daugiau galios malonės komisijai, pavyzdžiui, galimybę vetuoti Prezidento sprendimą.
3. Įpareigoti vieną iš valstybės institucijų reguliariai rinkti ir sisteminti duomenis apie asmenis, sulaukusius amnestijos ir/ar malonės, taip būtų įvertinamas pakartotinis nusikalstamumas ir šių teisinių priemonių naudingumas.
4. Atlikti plačią visuotinę apklausą, įtraukti eilinius visuomenės narius, nuteistuosius, aukas, teisėsaugos pareigūnus. Tokia apklausa - būdas susidaryti visapusišką nuomonę apie šių priemonių naudojimą valstybėje.
5. Supažindinti visuomenę su amnestija ir malone artimiau, nepasikliauti vien tik komercinių straipsnių skleidžiama informacija. Informuoti visuomenę apie amnestijos ir malonės naudą bei sėkmingus jos taikymo atvejus. Oficialiai informuoti, kokie faktoriai įtakojo sprendimą suteikti nuteistiesiems malonę.
6. Prieš skelbiant ir teikiant atleidimą, ypatingai amnestijas, atsižvelgti į ekonominę, socialinę padėtį valstybėje. Neskelbti amnestijų, kuomet valstybėje nedarbas, ekonominė krizė, aukštas nusikalstamumo lygis arba visuomenę yra sukrėtusios itin šiurpios nusikalstamos veikos, kuomet piliečių nuotaikos nėra palankios.

Literatūros sąrašas

1. Abramavičius A., Baranskaitė A. ir kt. *Lietuvos Respublikos Baudžiamojo Kodekso komentaras. I tomas*, Vilnius: Vilniaus spauda, 2004, p. 410-427.
2. Babachinaitė G., et al., *Kriminologija. Vadovėlis*, Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2010, p. 14.
3. Biblijos. Antra redakcija. Čikaga, 2011, p. 15.
4. Gaškaitė N. Pasipriešinimo istorija 1944-1953 metai. Vilnius: Aidai, 1997, p. 43.
5. Piesliakas V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. I dalis*, Vilnius: Justitia, 2006, p. 100-107.
6. Piesliakas V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 407-409.
7. Hoffmann J.J., Serrurier L. *Japanese – english Dictionary*, Leyden : E.J. Brill, 1881-1892, p. 14.
8. Mikalson J.D. *Ancient Greek Religion*, Singapore: Wiley-Blackwell Publishing, 2010, p. 172.
9. Moore K. D. *Pardons - justice, mercy, and the public interest*, New York: Oxford University Press Inc., 1989, p. 15-25.
10. Ntoubandi F. Z. *Amnesty for Crimes against humanity under international law*, Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2007, p. 9-22.
11. Wolpert A. *Remembering Defeat— Civil War and Civic Memory in Ancient Athens*, Baltimore and London: JHU Press, 2003, p. 76-77.
12. Гришко А. Я., Потапов А. М. *Амнистия. Помилование. Судимость*, Логос, 2010, p. 61-64, 72.

Moksliniai šaltiniai:

1. Baranskaitė A. *Amnestijos ir malonės institutai baudžiamojo teisinio poveikio priemonių sistemoje pagal dabar galiojantį ir naująjį Lietuvos Respublikos Baudžiamuosius kodeksus*, Vilnius: Teisė Nr. 41, 2001, p. 8-9.
2. Burba D. *Bajorijos kriminaliniai nusikaltimai ir bausmės Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVIII a.*, Daktaro disertacija, Kaunas: VDU, 2010, p. 218,43
3. Drakšas R. *Bausmė: bendrosios teorinės problemos*, Vilnius: Teisė Nr. 52, 2004, p. 29, 32.
4. Jučas M. Vytauto santykiai su Apaštalų Sostu, Vilnius: Lietuvos katalikų mokslo akademijos metraštis Nr. 29, 2006, p. 6.
5. Namavičius J. *Bausmės teorijos ir jų įtaka baudžiamajai politikai*, Pranešimas, 2012, p. 1-2.

6. Crouch J. P. *The presidential pardon power*, Washington D.C.: The Catholic University of America, 2008, p. 24, 41.
7. Hermann C., Johns W. *Babylonian law – The Code of Hammurabi. Eleventh Edition of the Encyclopedia Britannica*, 1910-1911, p. 2.
8. Kobil D.T. *The Quality of Mercy Strained: Wrestling the Pardoning Power from the King*, JURIST's Presidential Pardons guide, 1991.
9. Kumar P. *The executive power to pardon: dilemmas of the constitutional discourse*, Nujs law review, 2009, p. 11.
10. Morison S. T. *The Politics of Grace: On the Moral Justification of Executive Clemency*, Buffalo criminal law review Vol. 9, No 1: University of California Press, 2005, p. 105-109, 149.
11. Spence J. D. *Ideas of Power: China's Empire in the Eighteenth Century and Today*. The Tanner lectures on human values, delivered at University of Utah, 1997, p. 89.

Teisės ir kiti normatyviniai aktai:

1. 1726 m. Abiejų Tautų Respublikos Seimo konstitucija, skirta Lietuvos Didžiajai Kunigaikštystei.
2. Laikinoji Lietuvos Valstybės Konstitucija, *Laikinosios Vyriausybės žinios*, 1920, Nr. 37-407.
3. Lietuvos Respublikos Konstitucija, *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.
4. Lietuvos Valstybės Konstitucija, *Vyriausybės žinios*, 1922, Nr. 100-799.
5. Lietuvos Valstybės Konstitucija, *Vyriausybės žinios*, 1928, Nr. 275-1778.
6. Lietuvos Valstybės Konstitucija, *Vyriausybės žinios*, 1938, Nr. 608-4271.
7. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Konstitucija (Pagrindinis Įstatymas), *Vyriausybės žinios*, 1978, Nr. 11 -131.
8. Baudžiamasis statutas, *Laikinosios Vyriausybės žinios*, 1919, Nr. 2.
9. Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodeksas, *Valstybės žinios*, 1985, Nr. 1-1
10. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas, *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741.
11. Lietuvos Respublikos Bausmių vykdymo kodeksas, *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 73-3084.
12. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Baudžiamasis kodeksas, *Vyriausybės žinios*, 1961, Nr. 18-148.
13. Amnestijos įstatymas, *Laikinosios Vyriausybės žinios*, 1920, Nr. 35-397
14. Amnestijos įstatymas, *Vyriausybės žinios*, 1922, Nr. 107-831
15. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl amnestijos atstačius nepriklausomą Lietuvos valstybę,

Valstybės žinios, 1990, Nr. 14-393.

16. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl amnestijos pažymint Lietuvos Respublikos Konstitucijos dešimties metų sukaktį, *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 112-498.
17. Code of Hammurabi, XVIII BC.
18. Codex Iuris Canonici, 1983.
19. Magna Carta 1215 m.

Internetinės prieigos:

1. http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=618&p_d=100035&p_k=1, arba http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4445&p_d=119436&p_k=1
2. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=193757&p_query=amnestijos&p_tr2=2
3. <http://kauno.diena.lt/naujienos/lietuva/salies-pulsas/amnestijos-nauda-abejoja-ne-tik-ministras-bet-ir-buve-nuteistieji#.UrEAGPQW358>
4. <http://www.fordham.edu/halsall/ancient/hamcode.asp>
5. http://www.stoa.org/projects/demos/article_law_glossary?page=all&greekEncoding
6. <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/639839/wergild>
7. <http://referenceworks.brillonline.com/entries/brill-s-new-pauly/aidesis-e109510>
8. <http://jurist.law.pitt.edu/kobil.htm>
9. http://www.reshafim.org.il/ad/egypt/law_and_order/index.html
10. <http://www.pureinsight.org/node/3750>
11. http://tannerlectures.utah.edu/_documents/a-to-z/s/Spence99.pdf
12. <http://jurist.law.pitt.edu/kobil.htm>
13. <http://www.maloneszinia.lt/Biblija-LT-KJV-2012.pdf>
14. http://www.vatican.va/archive/ENG1104/___P3I.HTM
15. <http://www.catholicculture.org/culture/library/view.cfm?recnum=1054>
16. <http://www.oldbaileyonline.org/static/Punishment.jsp>
17. <http://www.constitution.org/eng/magnacar.htm>
18. <http://archive.minfolit.lt/arch/15501/15516.pdf>
19. <http://www.vartiklis.lt/history/lith/bohemia-letter.htm>
20. http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2010~D_20101230_091137-51817/DS.005.0.01.ETD
21. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/9781444338386.wbeah04024/abstract>
22. [https://www.law.upenn.edu/journals/jil/articles/volume32/issue2/Lanni32U.Pa.J.Int'lL.551\(2010\).pdf](https://www.law.upenn.edu/journals/jil/articles/volume32/issue2/Lanni32U.Pa.J.Int'lL.551(2010).pdf)

23. http://www.reshafim.org.il/ad/egypt/law_and_order/index.html
24. <http://www.masseiana.org/satow1.htm>
25. <http://www.gvpt.umd.edu/lpbr/subpages/reviews/mallinder0409.htm>
26. http://www.academia.edu/177046/The_Role_of_Amnesties_in_Conflict_Transformation
27. http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2010~D_20101230_091137-51817/DS.005.0.01.ETD
28. http://samogitia.mch.mii.lt/ZZ_2010_2/ZZ_2010_2_58_59.pdf
29. http://www.genocid.lt/Leidyba/3/Kestutis_Kasparas.htm
30. <http://livingfreeandclear.com/downloads/files/Black'sLaw4th.pdf>
31. <http://www.teise.org/data/2012-10-30-Namavicius.pdf>
32. http://www.lrp.lt/lt/prezidento_veikla/malone.html
33. <http://www.laits.utexas.edu/poltheory/beccaria/delitti/delitti.c46.html>
34. <http://www.ve.lt/naujienos/lietuva/lietuvos-naujienos/liberalu-sajudzio-frakcija-siulo-atmesti-amnestijos-iniciatyva/>
35. <http://www.lrytas.lt/lietuvos-diena/kriminalai/i-laisve-anksciau-laiko-noreje-iseiti-kaliniai-nuvilti-ir-isiute.htm?p=2>
36. http://www.kalejimudepartamentas.lt/?item=vkl_at_mt&lang=1
37. http://www.kalejimudepartamentas.lt/?item=vkl_at_mt&lang=1
38. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/rsimasius-bet-kokia-progine-amnestija-yra-ydinga.d?id=23419171>
39. <http://www.balsas.lt/naujiena/249935/tukstantmecio-amnestija-nuteistuju-viltys-zlunga/rubrika:naujienos-lietuva-kriminalai?1344312236000>
40. <http://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/a/ateistas>
41. <http://www.tzz.lt/n/normatyvinis>

Santrauka

Šių dienų visuomenėje savaime suprantamas yra baudimo už įstatymo pažeidinėjimą faktas. Asmuo, padaręs nusikalstamą veiką, yra teisiamas ir jam paskiriama bausmė. Baudimo impulsas egzistuoja jau tūkstančius metų. Rečiau yra žinoma, jog žingsnis į žingsnį su bausme ėjo ir atleidimas, pasigailėjimas. Malonė, o vėliau ir amnestija istorijos bėgyje buvo priemonės švelninusios žiaurių įstatymų poveikį. XXI amžiuje šios priemonės yra pasigailėjimo ir antro šanso suteikimo simboliai.

Magistro baigiamojo darbo tema "Malonė ir amnestija: teisinė prigimtis, teikimo problemos". Tema aktuali plačiam ratui asmenų, vienaip ar kitaip daro įtaką įvairiems visuomenės sluoksniams: aukščiausiems valstybės pareigūnams, teisėsaugai, nuteistiesiems, nukentėjusiems nuo nusikalstamų veikų ir kitiems visuomenės nariams. Ypač aktualios amnestija ir malonė tampa siekiant apkarpyti valstybės biudžeto išlaidas. Siekiant suvokti jų reikšmę valstybės gyvenime, svarbu žinoti iš kur šie atleidimai atėjo, kaip keitėsi amžių sandūroje. Deja, apie malonės ir amnestijos istorinę raidą Lietuvoje, literatūros šiais klausimais nėra daug. Naudojant istorinį ir duomenų analizės metodus darbe bus pateikiama užsienio, ypač Europos žemyno, istorinė praktika, Lietuvos patirties pavyzdžiai, sampratos ir grupinė priklausomybė Lietuvoje, aptariamos pagrindinės teorinės problemos, bei kliūtys, sutinkamos praktikoje, pateikiamas stebinant visuomenės požiūris į malonę ir amnestiją.

Raktiniai žodžiai: amnestija, malonė, indulgencija, bausmė, pasigailėjimas.

Pagrandytė R. Malonė ir amnestija: teisinė prigimtis, teikimo problemos / Baudžiamosios teisės ir kriminologijos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. Andrius Nevera. - Vilnius: Mykolo Roemrio universitetas, Teisės fakultetas, 2014.

Summary

In today's society it goes without saying, that violation of the law is punishable. A person, who committed a criminal offence, is tried and is awarded punishment. The impulse to punish has existed for thousands of years. Less commonly known is that in step with the punishment served forgiveness and mercy. Pardon, and later amnesty, throughout history have been instrumental in mitigating the effects of harsh laws. In the XXI century, these legal measures are symbols of mercy and second chances.

Master's thesis is on "Pardon and amnesty: legal nature, problems with granting". Subject is relevant to a wide range of people, in one way or another affects various groups of society: the highest state officials, law enforcement, convicted people, victims of criminal acts and other members of the public. Particularly relevant amnesty and pardon become when government tries to reduce spending. In order to understand their significance in public life, it is important to know origins of these legal constructs, their evolution through centuries. Unfortunately, little is known about historical development of pardon and amnesty in Lithuania. Using historical and data analysis methods, there will be presented foreign, especially Europe's, historical practice, examples from Lithuania's experience, concepts of amnesty and pardon, group dependence in Lithuania, discussed the key theoretical problems and obstacles encountered in practice, provided an astonishing public attitude concerning pardon and amnesty, in this thesis.

Key words: amnesty, pardon, indulgence, punishment, mercy.

Pagrandytė R. Pardon and amnesty: legal nature, problems with granting / Master degree final paper in Criminal law and criminology. Supervisor assoc. prof. Andrius Nevera. - Vilnius: Faculty of law, Mykolas Romeris University, 2014.

PRIEDAI

1 priedas

Malonė ir amnestija: teisinė prigimtis, teikimo problemos

Visuomenės apklausos metu pateikti klausimai

2013-2014 m. m.

1. Amžius.
2. Lytis.
3. Išsilavinimas.
4. Ar esate nukentėjęs(-usi) nuo nusikalstamos(-ų) veikos(-ų)?
5. Ar turite šeimos narį(-ių), nukentėjusį(-ių) nuo nusikalstamos(-ų) veikos(-ų)?
6. Ar esate susidūręs(-usi) su malonės taikymu ar amnestijos skelbimu asmeniškai?
7. Jei esate susidūręs(-usi) su malone ar amnestija, trumpai pakomentuokite.
8. Jūsų nuomonė apie malonę.
9. Trumpai pakomentuokite Jūsų atsakymą į 8 klausimą.
10. Jūsų nuomonė apie amnestiją.
11. Trumpai pakomentuokite Jūsų atsakymą į 10 klausimą.
12. Kokiais atvejais, kokioms asmenų grupėms ir kokiais kriterijais turėtų būti teikiama malonė ir skelbiama amnestija?

2 priedas

Diagramų sąrašas

Pav. Nr.	Pavadinimas	Puslapis
1	Lietuvoje skelbtų amnestijų palyginimas	50
3	Lietuvos Prezidentų teiktų malonių palyginimas	54
4	Prezidentės D. Grybauskaitės teiktų malonių palyginimas	54
5	Gyventojų apklausos rezultatai dėl požiūrio į malonę ir amnestiją	56
6	Apklausoje dalyvavusių asmenų galutinės nuomonės palyginimas	58

Lentelių sąrašas

Lentelės Nr.	Pavadinimas	Puslapis
1	Įkalintųjų išlaikymui skiriamos lėšos	50